

1977 | 3

Egy Állami-díjas brigád
élete

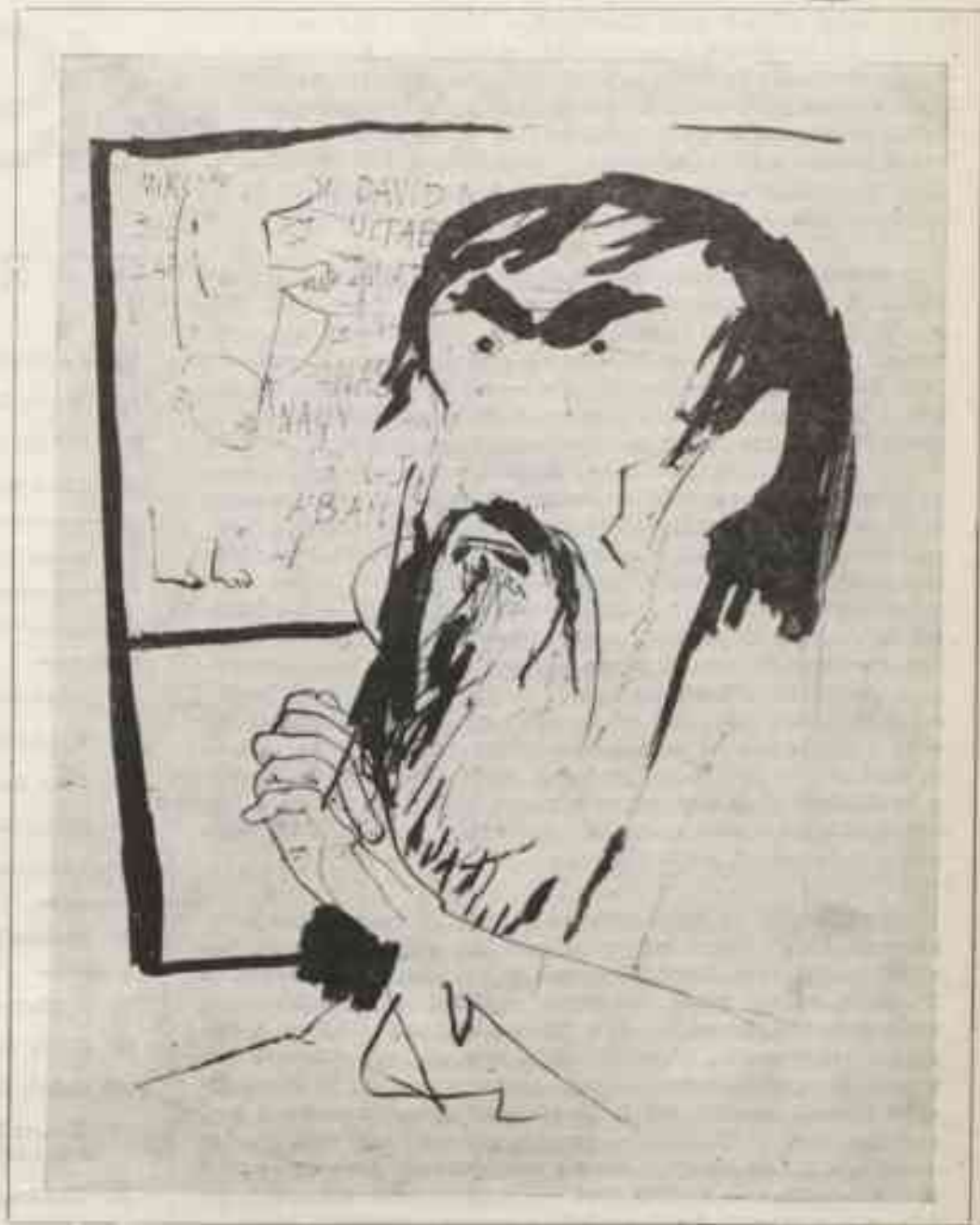
A kultúra munkásainak
pályamódosításáról

Egy helyszín
keresztmetszete

Hann Ferenc, Lelkes Miklós,
Tamás István, Vihar Béla
versei,
Dózsa Ildikó prózai írása

Munkássakk Salgótarjában

A filmhumor
mai változatairól

PALÖCFÖLD

Evezredes rejtelmek, évszázados hitek és tévhitek igazolódtak vagy dőltek halomra a világról — természetéről és társadalomról —, mihelyt helyes válaszokat adott, adhatott az ember az önmaga által megfogalmazott kérdésekre. Az emberiség tudatában létező kérdőjelek a társadalmi létezésből fakadnak, s a gyakorlat kölcsönzi bármely eszme tartalmát — ennek kimondása és bizonyítása volt a filozófia „kopernikuszi fordulata”, ez képezi a marxista társadalomfelfogás perdöntő alapelvét. Elmélet sem születik ott, ahol a valóság nem tör gondolatra — fűzhetők tovább Marx tézisei. Azaz egy kor feladatai mindig hamarabb kezdenek megvalósulni, mintsem tudatosodna a küldetés

magá. De — és ez is a marxizmus felismeréseinek egyike — tudatunk nemcsak tükrözi, hanem egyszersmind alakítja is a valóságot, melynek során (mintegy az összefüggést tovább bonyolítandó) maga is formálódik. Ez az elmélet-gyakorlat viszony lényege, ebből érthető csak meg, hogy az „elmélet forradalma” hogyan vezethette be a tényleges forradalmat, s hogy Marx, Engels és Lenin legnagyobb műve: a megvalósult szocializmus.

Más értelemben ugyan, de szintén a tudat viszonylagos önállóságára — ezúttal lassúbb változására — apellálunk, amikor fejlesztését kulcskérdésnek tekintjük a szocialista építés gyakorlatában. Ezért

hangsúlyozzuk például egyre többször, több kérdésben is a szemléletformálás követelményét, a megszokottól — különösen a megrögzöttől — való elszakadás fontosságát. Ezzel is jelezve, hogy reflexeink nehezen mozdulnak másként, gondolkodásunk gyakran elmarad az objektív lehetőségek és szükségletek mögött. S mert (az ugyancsak marxí formula szerint) „az emberek meghalározott tevékenységben fejezik ki önmagukat”, a mindennapi cselekedetekben testet öltő gondolat nemcsak előre vihet, vissza is foghat a fejlődésben.

Cselekedni, de tudatosan tenni, ami dolgunk — ez most a kor parancsa. A szilárd politikai hatalom, a megalapozott gazdaság birtokában és ludatában nem kisebb, „csak” más, bonyolultabb feladatok várnak ma, a fejlett szocialista társadalom lépcsőfokán, megoldásra. Nem könnyű ugyanis — egyebek közt — azt belátni, hogy a jól bevált, következetes politikával való egyetértés — sőt annak cselekvő támogatása — sem teremt automatikusan világnézeti egységet; aki velünk van a munka, a szocialista építés frontján, nem biztos, hogy az eszmék harcában is minket támogat. De vajon „A gothai program kritikája” intelmeit megértettük-e már, s elfogadjuk-e, hogy a kapitalizmus méhében fogant, a nem saját alapján kifejlődött kommunista társadalom még a polgári egyenlőtlenséget szentesíti, amikor nem a szükségletek, hanem az eltérő teljesítmények szerint — a többletmunkát, a minőségi munkát, az alkotó munkát elismerve — osztja szét a megtermelt javakat? S nem vagyunk-e akkor is igazságtalanok, ha a „miből élünk” kérdésre csak a „boríték” tartalmát mutatják fel, s gyarapodásunk számtalan más forrását vagy természetesnek tartjuk, vagy eszünkbe sem jut számon tartani? Túrelmetlenek is vagyunk — és ezzel nem az igaz bírálat jogosságát kérdőjelezzük meg —, amikor a feszültségek okait mindenáron a rosszul végzett munkában, a hiányosságokban keressük, elfeledve, hogy illúziót táplál az, aki a fejlődést ellentmondások nélkül tételezi.

Az intenzitás, a hatékonyság, a minőség fejlesztése szinte programszerű követelménye lett gazdaságpolitikai célkitűzéseinknek. Kevésbé sikerült elfogadtatni, hogy mindez nemcsak a termelésben, a hibátlanra gyártott gépek, alkatrészek, az eladni szánt árucikkek esetében kritérium, hanem feladatot jelent a szellemi szférában, a szocialista tudatformálás folyamatában is. Dönteni, az állásfoglalások várható hatásait mérlegelni, tapasztalatokat összegezni, következtetéseket levonni, gondolkodni, kezdeményezni, újítani nemcsak a gazdaságban lehet és kell, hanem a nevelő munka minden területén és szintjén is. S nem öncélúan, mert a szubjektívnek nevezett emberi tényezők sorában — egyebek közt — gondolkodásunk milyensége befolyásolja a termelés hatékonyságát, a munka intenzitását is.

Mindézt felismerni, megérteni és ennek szellemében cselekedni — sok ismeretet, szilárd világnézetet, eligazodni tudást igényel. Ezért nő meg napjainkban ugrásszerűen a tudás, a politikai képzettség, a szakismeret, az általános tájékozottság szerepe. S ebből következően rangja, társadalmi presztízse. De nem kevésbé emelkedik a művelődésnek magának is az ázsiója, legyen az politikai vagy szakmai célzatú, iskolai keretbe foglalt vagy azon kívül szervezett. (Talán az önképzés, az egyéni tanulás jelentősége nem tudatosodott még eléggé.) Mi sem természetesebb, mint hogy rendre növekszik az e folyamatot hivatásszerűen vagy elhivatottságból szervezők, irányítók (pedagógusok, oktatók, előadók, propagandisták) munkájának megbecsülése, elismertsége is.

Az oktatás azonban céljaink szerint mindig neveléssel párosul. A „hogyan éljünk” kérdésre a szocialista értékrend szerint válaszolni és e normák szerint cselekedni — e felemelő program kerül immáron (történelmi távlatban) egyre inkább belátható közelségbe. Ezt a folyamatot szolgálják nevelési célkitűzéseink, ezt kell, hogy erősítse, gyorsítsa a közművelődés, a propaganda, az agitáció, az összehangolt ideológiai tevékenység egész rendszere. „Mivé lehet az ember, ha az összefogás, a teremtés, a munka alkotó ereje felszabadítja, mivé lehet, ha kiszabadul nemcsak a szegénység, de a lelki szegénység, a tudatlanság, a tévhiték béklyóiból! A történelem felelt és felel” — írja Aczél György minap megjelent könyvében, melynek címe: „A szabadság jelene, jövője a szocializmus.”

Csongrády Béla

1977 | 3

TARTALOM

- 3 Pádár András: Utána nehezebb...
- 5 Sulyok László: Vége-nincs beszélgetések
- 9 Pál József: A Kéményseprő napról napra
- 10 Szabó Károly: Egy avatandó költőszobor előtt

Lakos György 1922—1977

- 11 Lakos György: Vétkes szerelem
- 13 Vihar Béla: Asztal estefelé, Belül van, Szülőföldjeim
- 13 Dózsa Ildikó: Szia, Ücsi
- 19 Hann Ferenc: A Szárnykészítő első levele, Értekezés
- 19 Lelkes Miklós: Aranyásók, Múlt
- 20 Tamás István: Zsalugáter, Négylevelű
- 21 Szokács László: Munkássakk Salgótarjában
- 24 A filmhumor mai változatai (Veress József)
- 26 Király István: Irodalom és társadalom (Alexa Károly)
- 28 Molnár Géza: Az ég kékje könnyebb (Horpácsi Sándor)
- 29 Kovács Ferenc: A munkásosztály politikai-ideológiai műveltségéről és aktivitásáról (Bacsó Piroksa)
- 30 Gáll István: A ménegazda (L. Gy.)

A borítón és belső oldalakon Kass János Psalmus Hungaricus című sorozata.

PALÖCFÖLD

TÁRSADALOMPOLITIKAI IRODALMI MŰVESZETI FOLYOIRAT

A NÓGRÁD MEGYEI TANÁCS MŰVELŐDÉSUGYI OSZTALYANAK LAPJA

Felelős szerkesztő: Végh Miklós. Szerkesztőség: 3100 Salgótarján, Arany János út 21. Telefon: 14—13. Kladjó a Nógrád megyei Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Vida Edit. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a posta hírlapüzleteiben, és a posta Központi Hírlap Irodánál (KHI Budapest V., József nádor tér 1. sz. Postacím: 1900 Budapest) közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—961 62 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes szám ára 5 Ft, előfizetési díj fél évre 15, egy évre 30 Ft. Megjelenik kéthavonta. Kéziratokat és rajzokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

INDEX: 25.952

ISSN 0555—8867

77.11234 N. S. 1500 db

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Utána nehezebb...

„A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa az Állami- és Kossuth-díj Bizottság javaslatára a kohászati berendezések karbantartásáért és zavartalan üzemeltetésének biztosításáért az Állami Díj I. fokozatát adományozta a Salgótarjáni Kohászati Üzemek karbantartó és szolgáltató gyárrészele „MHSZ” Szocialista Brigádjának...” (Újsághír 1975. április 3-án)

A hír csaknem két éves. A brigádról azóta alig hallani valamit. A napisajtó, a rádió, a televízió — az élet közben újnál-újabb kiemelkedő teljesítmények sorát produkálja — nem foglalkozik azzal a kilenc munkásemberrel, aki felszabadulásunk harmincadik évfordulójának előestéjén ilyen magas kitüntetésben részesült. Az emelkedett hangú beszámolókat tehát nem követték újabb írások, amelyek hírt adtak volna arról, hogyan folytatja a munkáját, az életét a kollektíva — amelyre 1975. április 3-án az egész ország odafigyelt.

És maga a brigád sem szereti a nyilvánosságot.

— Mit akarnak tőlünk? Miért nem hagynak minket békén? — kérdi Rusznyák Róbert, amikor a műhelyben megszólítom. Azután, mintha mi sem történt volna, újra az előtte levő munkára összpontosítja a figyelmét. Nézem, amint nagy szakértelemmel finomítja a fényes munkadarabot, időnként megtapogatja, mintha csak az ujjai hegyével érezné meg, hogy mikor kell abbahagyni a reszelést. Se lát, se hall. Dolgozik.

A műhelyajtóban felbukkan Molnár Sándor, a brigádvezető. Mindig mosolygós arcán most borongás honol.

— Csak nem akarsz közénk állni, hogy még szabad szombat is a mi munkánkat tanulmányozod? — tréfálkozik, de látom rajta, nagyon keresi a megoldást, hogy mivel lehetne a legrövidebbre fogni, vagy talán el sem kezdeni a beszédet.

— A brigád érdekel. Hogy vagytok, mit csináltok?...

— Jól vagyunk és nagyon sok a munkánk — vág elébe a további kérdezősködésnek. — Nekünk nem dolgozunk és nem kenyerünk a beszéd.

A brigádvezető szavaira már Rusznyák is reagál:

— Hja, a beszédből nem élünk meg! Abból nem lesz steksz — s mutatja a kezével is, mire gondol.

— Nyomós az érvetek, de engem mégiscsak érdekel a kollektíva — erősködöm.

Molnár töpreng, azután hirtelen azt mondja:

— Rendben van! Gyere, átmegegyünk a kompresszorházba...

Talán nem túlzás, ha azt mondom, hogy egy gyárban a sűrített levegő éppen olyan fontos, mint az ember számára a normál nyomású levegő. Számos munkafolyamat elképzelhetetlen nagynyomású levegő nélkül: ezt a levegőt állítják elő a kompresszorházban álló légsűrítők. S ha valami hibázik, az egész gyár jelez: nincs nyomás. A légsűrítők nagy gondozást és igen pontos javítást igényelnek. Ehhez a munkához nemcsak a szakértelem, a lakatosszakmánál minden műhelytitka szükséges, hanem a gyakorlat is, amit csak években lehet mérni. Molnárék ezt a nagy precizitást igénylő munkát fejlesztették és végzik magas fokon.

Négyen beszélgetünk a zajos üzem apró irodájában. Molnár István, Ullman József és Hegedűs László — a brigádvezető ugyanis elment.

— Milyen érzés Állami-díjasnak lenni? — Őket kérdezzé, mert én nem kaptam díjat — törli meg a kérdés után beállt csendet a mackókiállású Hegedűs.

— Te akkor éppen a katonaidődet töltötted... — Ezt Ullman József jegyzi meg. Nem válaszként, csak úgy, mintha hangosan gondolkodna.

— Nem könnyű Állami-díjasnak lenni — válaszol a kérdésre Molnár István. — Akkor derül ki, hogy mennyi ellensége és irigye van egy embernek, ha valamilyen nagyobb kitüntetést kap...

Megérkezik Rusznyák Róbert is, akit bizonyára a brigádvezető küldött, hogy a munkában levőkkel egyszerre beszélgethessek. A szeme derűsen villan, de a szavai félreérthetetlenül szigorúak.

— Tegye csak el azt a magnót — mutat az asztalon heverő készülékre —, de tollat se vegyen elő! Legjobb lesz, ha csak csevegünk, minden maradandó emlék nélkül! Mert ki tudja, mit akar?

A már-már lendületbe jövő beszélgetés erejét veszti. Molnár lehajtja a fejét, Hegedűs a bajusza alatt mosolygó Rusznyákot nézi. Ullman, mintha csak zavarná a helyzet fonáksága, megszólal:

— Egy kicsit beszélgethetünk. Milyen dolog az, hogy rólunk hónapról hónapra egy szó sem hangzik el...

— Örülj neki! Eleget foglalkoztak velünk így is — tromfol Molnár.

— Valamelyikük azért elmondhatná, hogy milyen brigád is ez a brigád — vetem közbe, mielőtt végleg vakvágányra futna a beszélgetés.

— Jó brigád — válaszol Rusznyák. — Csak az a nagy baj, hogy kevesen va-

gyunk. Akkor kellett volna beszélgetni, amikor még mind együtt voltunk. Forgó Sanyit kinyugdíjazták, Kézdi Sándor már nincs a brigádban, Babják Lajos szanatóriumban van, Szóó József is beteg. S ha így maradnak a körülmények, mint most, mi idősebbek is lassan az ő sorsukra jutunk.

(Lám a közvélemény! Ebben a kollektívában máskor is előfordult betegség, nyugdíjazás, s akkor észre sem vette talán senki. A brigád a maga módján, a kialakult szokásnak megfelelően cselekedett: a beteget meglátogatták, a nyugdíjast elbúcsúztatták. A kitüntetéssel azonban változott a helyzet. Mindaz, ami a brigádban történik, közügyggyé vált. Mindenkit érdekelnek a kollektívában történő változások.)

— De hiszen itt vannak a fiatal erők is a brigádban: Hegedűs László, ifjú Sztremen Rudolf, Szóó István...

A megjegyzésre Rusznyák szólni akar, de azután mégis magában tartja a véleményét.

— Engem lényegében most nem is a jelenlegi helyzet érdekel, hanem a kitüntetés előtti időszak. Erről beszéljenek!

— Tudja mit? — ajánlja Ullman. — Itt van a brigádnapló. Inkább nézze meg. Ebben megtalál mindent...

A brigádnapló tanúsága szerint 1959-ben Molnár Sándor brigádja az elsők között vállalt szerepet a szocialista brigádmozgalom kialakításában. Vállalták azokat a feladatokat, amivel a szocialista cím többet követelt. A napló beírásai, a munkában, a tanulásban, művelődésben és a szocialista életmódban elért eredmények azt mutatják, hogy ennek a brigádnak a fejlődése egyenesvonalú és töretlen.

A kollektíva minden tagja géplakatos. A kohászati üzemek tevékenységében fontos szerepet játszanak, mert olyan fontos berendezések javítását, rendszeres karbantartását bízták rájuk, amelyek jelentősen befolyásolják az egész vállalat termelési, gazdálkodási eredményeit. S hogy ezt milyen sikeresen végezték, mutatja, hogy az Állami Díjon kívül négy alkalommal nyerték el a Vállalat Kiváló Brigádja címet, egyszer pedig az „Ágazat Kiválója” kitüntetést.

A brigádnapló hűséges tükre a kollektíva munkájának, életének. Am a napló legszebb bejegyzése is éppoly hallgatag, akárcsak a tükör. Ezért is folytatjuk az emlékeztést a brigádvezetővel.

— Mi jellemezte legjobban a brigádodat az utóbbi években?

— Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy ránk minden időben a munka volt a legjellemzőbb. Azok az emberek vagyunk, akik a beszéd helyett jobban szeretünk dolgozni.

— Az élet nem csak munkából áll.

— Igaz. Ahhoz azonban idő kell, hogy olyan színvonalra jussunk el, amikor nemcsak a munka köti össze az embert, hanem az egyéni törekvéseken túlemelkedve, a kollektív célok...

— Lényegében tehát az a célotok, hogy szocialista közösséggé alakuljatok?

— Nem merem én ezt ennyire biztosan mondani. Így megfogalmazva biztosan nem. Mi azt tűztük ki magunk elé, hogy szocialista módon dolgozunk és a szocialista elveknek megfelelően élünk...

— Ez így nagyon sematikus hat és túl általános.

— Sematikus? Általános? A szocialista brigádmozgalom kibontakozása óta több mint tizenöt év telt el. Nézzük csak meg most a vállalásokat! Meg azt is, hogy mit és hogyan követelnek a szocialista brigádoktól. Az is sematikus. De mennyire.

Az egyébként nyugodt vérmérsékletű brigádvezető kizökkent a megszokott hangulatából. Ez esetben ez szerencsés fordulat, mert végre hajlandó beszélni. Sőt — vitatkozni.

— Azt mondják a gyárban, hogy ennek a brigádnak kedveztek, azért ért el olyan jó eredményeket!

Molnár arcvonásából ítélve magamban megbánom, hogy kimondtam, amit végül is ki akartam mondani. A pirosposztag brigádvezető megfehéredik, majd lángba borul az arca. Mégsem tör ki; van önuralma.

— Akárki is mondott ilyesmit, maga sem tudja az illető, hogy mit beszél. S az ilyen megjegyzések annyira sem érdekelnek, hogy most elkezdjem felsorolni, mit végeztünk az elmúlt években.

— De miért ne beszélhetnénk az eredményekről?

— Tulajdonképpen mit bizonyít az most, ha elmondom, hogy a brigád évente két-három százötven-kétszáz ezer forint gazdasági eredménnyel járó újítást készített el. Állandóan azon törjük a fejünket, hogyan lehetne takarékosabban és még jobban dolgozni. Vagy arról beszéljek, hogy a gyárban elsőként vállaltunk a munkánkra hathónapi garanciát? Mi értelme van a dicsekedésnek?

— Ezek tények. Az a tulajdonságuk, hogy nem lehet meghazudtolni őket...

— Éppen ezért tartom fölöslegesnek a szószaporitást.

— Rendben van. Akkor beszéljünk másról. Azt mondtad, hogy a szocialista magatartást akartátok elérni. Valójában ti hogyan értékeltétek saját magatokat? A brigád figyelemre méltó gazdasági eredményeket ért el, de a művelődésben, a kulturálódásban, a szocialista életmódban elért eredmények alapján hogyan minősíti magát a kollektíva?

Molnár egy pillanatra elnémul, min aki elejti a fonalgombolyagot, amit azelőbb még a kezében tartott. Rövid ideig tart, s visszanyeri a magabiztosságát.

— Azt hiszem, nem vagyunk rosszabbak, mint a többi brigád. Válaszolok, ha előbb te is válaszolsz egy kérdésemre egyáltalán mit értünk azon, hogy szocialista?

Mosolyog, hogy ezzel megfogott, s várja a választ. Még előre is hajol.

— A könnyebb érthetőség kedvéért hadd' beszéljek a szocialista emberről. Ez az ember közösségi ember. De nem azért, mert közösségben él, hanem azért, mert az ilyen embernek a munkájában nemcsak az egyéni érdek dominál, és nemcsak a csoportérdek munkál, hanem a társadalmi érdek felismert és meghatározott szolgálata is érvényesül benne. Tehát a szocialista ember cselekedeteiben minden vonatkozásban nagy jelentőségű a tudatosság...

Molnár közbeszól:

— Sok ilyen embert ismersz?

— Öszintén megvallva, nem.

— Válaszoljak akkor a kérdésre?

— Igen.

— Ha a brigád tagjainak a tudatosságát tekintem külön-külön, akkor azt kell mondanom, hogy nem értük el. De ha a közösséget tekintem, akkor meg az a véleményem, hogy számos vonatkozásban már érvényesülnek a szocialista vonások nálunk a brigádban. De különben kérdezősködj már mástól is, mert nekem nem kell! Petrucsik Géza, a brigád egyik alapító tagja itt dolgozik a szomszéd műhelyben, mindjárt küldöm...

A várakozás néhány percében újra a brigádnaplót lapozom. A brigád pontosan vezeti, hogy ki, hol, milyen szakmai és politikai tanfolyamon tanul. A brigád 1967-ben választotta a Magyar Honvédelmi Szövetséget névadóként. A magyarázata igen egyszerű: régi hagyomány már a kohászati üzemekben, hogy a karbantartóknál, üzemfenntartóknál kimagasló a fiatalok honvédelmi előképzése, és a honvédségtől leszerelték úgynevezett utóképzése. A kettő összefügg, s a gyárrészlegben dolgozók adják döntő részét az MHSZ-aktívoknak is. A brigádtagok azonban nemcsak a Magyar Honvédelmi Szövetségben tevékenykednek, hanem van közöttük szakszervezeti és KISZ-vezető vöröskeresztes aktíva, zenészek is. A brigádvezető pedig a megyei pártbizottság tagja, s jelenleg a pártalapszervezet titkára is.

Amikor Sztremen Rudolf számvitelvezetőt, a brigád patrónusát megkértem, hogy váltsunk néhány mondatot az Állami-díjas brigádról, ezt mondta: „A vállalatnál számos jó brigád dolgozik. Ez a kollektíva olyan pályát futott be a brigádmozgalom kezdete óta, s olyan eredményeket ért el, hogy méltán minősíthetjük így: primus inter pares...”

— Éntőlem mit akarsz? — rezzentett fel a napló olvasásából Petrucsik Géza.

— Akárcsak a többiektől; egy kicsit beszélgetni.

Petrucsik az asztalnak dől, s merően néz. A szeméből bizalmatlanságot olvasok ki.

— Az érdekel, hogy van a brigád. Szeretnék írni rólatok.

— Hallottál már eleget, abból már meg lehet írni. De miért kell rólunk írni?

Legjobb lenne, ha semmit sem írnl. Nem vagyunk mi olyan érdekesek, hogy...

— Nagyon is kell írni — vágok a szavába.

— No, jó, akkor én megyek is — válaszolja, és már fordulna ki a szobából.

— Engem nem az érdekel, hogy most mi van a brigádban, hanem az, hogy mi volt két-három évvel ezelőtt!

Visszafordul:

— Miért nem ezzel kezdted?

— Mert nem hagytad elmondani, hogy ezt szeretném.

— Rendben, erről beszélgethetünk egy keveset.

— Miért csak erről?

— Most mondtad, hogy csak ez érdekel.

— És ha más is érdekelné?

— Nem, nem. Én aztán nem mondok semmit...

Lehervad az arcáról a jókedv.

— Milyen volt ez a kollektíva két esztendővel ezelőtt?

— Nagyon jó. Hajtottunk. Szívesen voltunk együtt, s jártunk szórakozni is...

— Most nem jártok?

— Megegyeztünk valamiben!

(Nemrégiben megállított egy ismerősöm s ezt kérdezte: „Mit gondol, mi az oka annak, hogy az utóbbi hónapokban lazult a kollektív szellem az Állami-díjas brigádban...” De másoktól is hallottam cinikus, kárörvendő vagy éppen aggódó megjegyzéseket. Petrucsik Gézával abban egyeztünk meg, hogy beszélgetésünkben nem érintjük a brigád jelenlegi belső életét, s nem keressük a megjegyzések okait.)

— Rendben. Újítottatok is?

— Igen. Rendszeresen, hiszen vállaltuk is, meg a pénz is jól jött érte.

— Közösen vagy egyénekenként újítottatok?

— Így is, úgy is.

— Mit gondolsz, hogyan vélekednek rólatok az emberek?

— Azt hiszem, különbözőképpen.

— Vannak irigyeitek?

— Az Állami Díj elnyerése után biztos, meg... — Hirtelen észbekap. — ...A márról nem beszélünk. Megegyeztünk.

Már-már megadom magam, de még megpróbálok egy kérdést:

— Két évvel ezelőtt tudtatok-e arról, hogy a brigádot Állami Díjra terjesztették fel?

Vár, mintha csak azt latolgatná, hogy mit is akarok ezzel a kérdéssel. De válaszol.

— Tudtuk, hogy valamilyen felsőbb kitüntetésre terjesztették fel a brigádot, de konkrétan nem tudtuk, hogy mire.

— Mikor tudtatok meg biztosan, hogy mire?

— Amikor megkaptuk az Elnöki Tanácsától a levelet, hogy Budapestre kell menni, a Parlamentbe.

— Akkor milyen hangulat volt a brigádban?

— Örültünk, s találgattuk, hogy milyen is lehet az a díj, hiszen egyikünk sem tudta, mi ez, mi jár ezzel.

— S az emberek? A munkatársak hogyan vélekedtek?

— Volt aki gratulált, a legtöbb azonban nem szólt semmit.

— Mikor éreztétek meg ennek a díjnak a nagyságát?

— Voltaképpen akkor, amikor már intéztük az utazást. Mivel velünk utazott a vállalat igazgatója, a Parlamentben pedig találkoztunk a megyei pártbizottság első titkárával. Akkor kezdtük sejteni ennek a jelentőségét...

Petrucsik Gézát keresik. Mennie kell. Pedig még nagyon érdekelne, hogy mi történt azon a nevezetes április másodikán.

A műhelyben ismét találkozom Molnár Istvánnal, Rusznyák Róberttel és Ullman Józseffel.

— Hogyan is volt ott az Országházban? — kérdelem őket.

Összenéznek, s mintha nem emlékeznének, egyik sem válaszol. Molnárnál azonban feltámad az emlékezés szikrája. Vagy valami más?

— Nagyon izgalmas percek voltak azok. Biztos mindannyian emlékezünk rá. Én

sose felejttem el. Amikor egyenként ki kellett menni a kitüntetésért...

Ullman Józsefnek is eszébe jut néhány részlet:

— Emlékeztek! Amíg várakoztunk, arról beszélgettünk, hogy mennyit is adnak ezzel a díjjal. Egyikünk sem mert többet tippelni, mint ötezer forint.

— Igen — folytatja a brigádvezető. — Valamelyikünk látatlanban mondta, hogy ötezer. Az igazgatónk azonban biztos tudhatott már valamit, mert megjegyezte, hogy lesz az egy Trabant is...

A brigád mámorosan érkezett haza a fővárosból. Önmagában már a kitüntetésnek a ceremóniája, a jelenlevő vendégek, de meg a hozzátartozók is megkavarták őket. Azután jött a televízió. Szerencsére ismerős volt a riporter. Az a Pásztor Ferenc, aki innen, közülük került ki. De ennek ellenére is nagyon nehezen viselték el az országos nyilvánosságot. Hiába, nagyon új, nagyon szokatlan dolgok történtek velük. S akkor ráadásul az Állami Díjjal járó tetemes összeg. Valóban egy Trabant-összegnyi volt.

Az öröm összefolyt a meghatottsággal, s akkor még talán nem is érezték, mit

jelent számunkra ez a magas kitüntetés és mennyi gondot okoz majd a jutalom.

Az Állami-díjas „MHSZ” Szocialista Brigád kitüntetése óta csaknem két év szaladt el. Ez a két év tisztes és törekvő munkában telt el. Mindenki tette a dolgát, de valahogyan nem úgy, mint addig. Egyik társukat nyugdíjba küldte az orvos, egy másik társuk másik üzembe ment dolgozni, ahol új, nagyobb feladatot kapott. Betegségek gyengítették a kollektíva erejét.

A munkát azonban hiánytalanul, hibátlanul eivégezték mindig. A vállalások is teljesültek. De azután brigádvezető-váltás történt. Új felállásban próbálkozott a brigád megoldani a feladatokat. Sikerült vagy nem sikerült? Erről sokféleképpen szól a fáma. Szembetalálták magukat az irigységgel, rosszindulattal, különböző megjegyzésekkel. De a brigádon belül sem volt minden rendben. Úgy tűnt, mintha némelyik brigádtag elfáradt volna, s már nem úgy „húzott”, ahogy azt tőle megszokták.

Valami történt a nagy hírű brigádban.
Pádár András

Vége-nincs beszélgetések

A Nógrád megyei Tanács művelődésügyi osztályának februári összesítője szerint a megyében megközelítőleg 2200 pedagógus és népművelő dolgozik. Számuk az elmúlt öt évben — természetesen beleszámítva a képzés nélkülieket is — ütemesen emelkedett. Erről államigazgatási szerveink pontos, megbízható adatokkal tudnak szolgálni. Arról viszont, hogy az évek során — netán évenként — mennyien hagyták el a pályát, választották új foglalkozást, hivatást maguknak, semmiféle feljegyzéssel nem rendelkezünk. A kilépőket ugyanis sehol sem tartják nyilván. Csupán az emlékezet őrzi néhányuk nevét.

Nincsenek kevesen. Az élet nagyon sok munkaterületén találkozunk végzett pedagógusokkal, szakképzett népművelőkkel, akik valamilyen oknál fogva háttér fordítottak eredeti szakmájuknak, s új „honfoglalóként”, új körülmények között, új formában keresik a megélhetést.

A közvélemény különféleképpen ítéli meg cselekedetüket. Sokszor csöppet sem hízlagóen.

Az osztályvezető parányi szobácskájában beszélgettünk. Az asszony 35—40 év közötti jó megjelenésű, energikus és határozott. 10 évig volt községi népművelő.

— Nagyon szerettem a munkámat. Talán furcsának találja, hogy ezeket mondom, én, aki végül is hűtlen lettem hozzá. Pedig most is állítom: nincs szebb pálya

a népművelésnél. Az önmegvalósításnak olyan páratlan lehetőségét kínálja, amelyet másutt nemigen talál meg az ember.

— Mégis — saját szavaival élve — hűtlen lett hozzá? Talán családi okok miatt...

— A foglalkozásom egyáltalán nem okozott gondot a családomnak, se nekem. Nagyon jól ki tudtuk alakítani úgy az életvitelünket, hogy mindhármunknak megfeleljen. Szerintem ez csak akarat kérdése. Nem hiszek ugyanis annak, aki népművelői tehetetlenségét családi indokokkal magyarázza. Az mindenképpen menekül a népműveléstől.

— Maga is elmenekült.

— Nem önszántamból. Nekem akaratom volt arra a munkára, és nem jöttem volna el soha, ha ki tudok jönni a főnökömmel.

— Biztos, hogy kizárólag a főnökén múltott?

— Elhiheti. Nekem a központi vezetőimmel sosem volt bajom. Évekig bátorítottak, vigasztaltak, amikor el voltam keseredve. „Ne törődjön vele, mit mond magának, maga csak végezze rendesen a dolgát”, mondogatták. És végeztem. De helyben mindig problémám lett belőle.

— Hogyan?

— Már nincs mitől tartanom. Figyeljen ide! Együtt dolgoztunk, de tanácsokat nem fogadott el. Ötleimet marhaságnak titulálta, pár hét múlva pedig a sajátjaiként hozta elő, és láttam megvalósulni. Közben a megalázó szavak, minősítések garmadáját kellett hallgatnom. Minden munkámat visszadobta. A jelentésemet, amit a fenntartó szervünk számára készítettem, háziasszony-fogalmazásának minősítette.

Később ugyanazt a jelentést leadta a sajátjaként. Amikor megtudtam, alig bírtam magammal, otthon sírtam, toporzékoltam. Mit csináljak, kérdeztem a férjemtől, mert ezt már nem lehet bírni tovább.

— Új munkájával, munkahelyével elégedett?

— A mai munkám nem jobb és nem szebb a réginél. Ugyanakkor örülök, hogy nem esik túlságosan messze tőle. Amikor idejöttem, a gyár mindjárt megfoglalta a lehetőséget: minden közművelődési jellegű munkába bevontak. Ma is állandóan kéri a segítségemet, és ez nagyon jól esik. Dolgozom. Egy 800 személyt foglalkoztató gyárban van mit csinálni és lehet is tenni a népművelésben.

Az országgyűlés tavaly októberben fogadta el a közművelődési törvényt. Voltak, akik fizetésemelést is vártak tőle. Mint például az a végzés előtt álló fiatalasszony, aki utolsó felévében engedéllyel már dolgozik.

Úgy érzem, hogy ennek a munkának még koránt sincs meg az erkölcsi presztízse, és valahol, ahol kellene, teszem azt a tanácsokon, üzemekben, nem veszik eléggé komolyan. Tudom, ennek oka a népművelő is, ha képzetlenül, hozzáértés nélkül, lélektelenül végzi a munkáját. De hiszem, hogy e felfogás lényege mégiscsak más: a közművelődés fontossága még mindig nincs kellően benne a köztudatban. A közművelődést sokaknak együtt kellene csinálni a népművelővel, és ezt sokkal kevesebb helyen tapasztalom, mint kellene.

Szanatóriumi tisztaság uralkodik az intézetben. Láttán vidámul a lélek. Felbaktatok a lépcsőn. Majd leülök a második emeleti hallban. Rágyújtok, amíg előteremtik a beszélgetőtársat, akivel telefonon beszéltem meg találkozózt. Micsoda vigyázatlanság! A cigarettahamu a földre pottyant; kár volt rágyújtani. Hirtelen jött zavaromat lepezve, gyorsan, egyszerre adom elő jövetelem célját. A 40 fölött járó, joviális külsejű férfi figyelmesen végighallgat, majd elhelyezkedik egy széken, az asztal másik oldalán, szemben velem. Egyszerre beleegyezett a beszélgetésbe.

— Nem tudom, mit akar kihozni ebből a cikkből — óvatoskodik —, azt-e, hogy kilencévi tanítás után miért hagytam abba, és ezért szégyelljem magam, vagy más. Mondom, nem tudom, de ígérem, hogy minden kérdésére őszintén válaszolok.

— Akkor kezdjük is el — indítványozom. — Miért lett tanár?

— Vonzott a pedagógia — feleli páratlan egyszerűséggel. — Fizikai munkásként kezdtem az életet, de már eredeti szándékom is az volt, hogy tanár leszek, csak akkor a körülményeim még nem engedték. A munka mellett leérettségiztem, aztán nappali tagozaton elvégeztem az egyetem természettudományi karát.

— A sok éves fizikai munka után milyen érzés volt tanítani?

— Talán még az a szó is kevés rá, ha azt mondom: csodálatos. Könnyen — ez alkati kérdés is — jó viszonyba kerültem a kollégákkal, gyerekekkel. Így aztán voltak eredményeim is a pedagógiában. Több gyerekem tanulmányi versenyeken nyert díjat, vagy bekerült az egyetemre. Pedig az én tárgyaimat minimális óraszámban tanítottuk.

— Nem sajnálta feladni ezeket az eredményeket?

— Nem én voltam az egyetlen, aki végül is így határozott. Abból az iskolából, ahol tanítottam, 10 év alatt harmincketten mentek el.

— Mit gondol, miért?

— Csak a magam meglátásait tudom elmondani. Az az érzésem, hogy nálunk erkölcsileg és anyagilag is nagyon elhanyagolják a pedagógiát. Születtek ugyan javító intézkedések, de eddig ezek nem voltak többek egyszerű felszíni kezelésnél. A bőrgyógyász munkájához tudnám hasonlítani, aki néhány rutinos mozdulattal pattanásokat, bibiresókokat tüntet el a páciens ábrázatáról.

— Mondjon erre egy konkrét példát, hogy világosan értem!

— Nézze, a végzett munka társadalmi hasznossága még mindig nincs arányban az érte kapott fizetéssel. Tudja, mennyi volt az alapfizetésem, amikor eljöttem? 2400 forint. Pedig kaptam jutalmat, rendkívüli előlépést is.

— Tehát a pénz miatt hagyta ott az iskolát?

— Az anyagiak nem elsőrendűek, de meghatározóak. Ezer forinttal kaptam többet az új munkahelyemen, és a három év alatt 490 forinttal emelték a fizetésemet.

Egyébként — higgye el — van olyan pedagógus, aki többet keres ennél. De ők 35—40 órát tanítanak hetente. És aki tanár, vagy tanárnak készül, az tudja, hogy ilyen hajtás mellett nem lehet minőségi munkát végezni. A tanárnak ahhoz, hogy jó órát tartson, mindig fitten, frissen és pedagógiailag átgondoltan kell az osztályba bemennie. Márpedig, aki negyven órát tanít, az nem éppen tud ezeknek a követelményeknek kifogástalanul megfelelni. A minőség nála szükségszerűen háttérbe szorul, munkája nem lesz más, mint favágás. A túlórákért mégis harcolnak a pedagógusok. Nem az ő hibájuk, a társadalmi rangjuknak megfelelő életszínvonal megteremtéséért vagy fenntartásáért teszik. Kell nekik a pénz, a piacon csak arra adnak valamit, ott szerény szolga az öntudat, a hivatásszeretet... De erről jut eszembe: meghatározott óraszámú tanítók továbbra is.

— Volt iskolájában?

— Nem. De ez lényegtelen. Fontosabb, amit láthat maga is, hogy nem maradtam

hűtlen a pedagógiához. A pályamódosítással csupán az arányok változtak meg. A régi munkám elsősorban pedagógiai jellegű volt, a mostani inkább szakmai.

— Szóval tanít is, de nem a volt iskolájában. Rossz volt talán az ottaniakhoz fűződő kapcsolata?

— Nem mondhatnám. Jó viszonyban voltam a kollégákkal, és nem rosszban a vezetőkkel sem. A tantestület 70—80 százaléka talán még sajnálta is, hogy eljövök, de el kellett jönnöm. Nem Pesten élek, hogy átmehettem volna egy másik kerületi iskolához. Itt ahhoz, hogy a szakmában maradassak, számomra ez az egyetlen lehetőség kínálkozott.

— Ha jól értem a szavait, akkor mégiscsak a vezetéssel állt hadilábon.

— Így nem fogalmazhatunk. De az elmenetelben döntő szerepet játszott a vezetés stílusa, az, hogy én másképpen látom a vezetők feladatát, mások a velük szemben támasztott követelményeim.

— Ön szerint mi a vezetés feladata?

— Ne kívánja, hogy még csak kísérletet is tegyek a teljesség kifejtésére. De ami szerintem fő: a vezetésnek mindenkor kötelessége, hogy az adott közösségben keletkező feszültségeket, ellentmondásokat feloldja. Másképpen az iskola, amely egy nyílt rendszer, méhkas lesz. Ez pedig nem kedvez sem a tanárnak, sem a gyerekeknek, sem az úgynék. Egy szóval senkinek. Elmondok egy esetet. Évekkel ezelőtt az egyik szülő többünket feljelentett azért, mert a gyereket nem vették fel az egyetemre. Különböző vádakat hozott fel ellenünk. Az ügyet kivizsgálták, és nekünk lett igazunk. Az egészben csupán az a mélyen sajnálatos, hogy az iskola vezetése menet közben nem tett semmit, se pro, se kontra, a legkényelmesebbet választotta: várakozó álláspontra helyezkedett.

— Mielőtt eljöttem ide, többektől hallottam, hogy ön jó tanár, és a gyerekek is szerették. Megfordult-e már a fejében, hogy egyszer újra kellene kezdeni a tanítást?

— Bármikor újramegkezdtem. Én tudatosan készültem a tanári pályára. Az indulásom is bizonyítja meg, hogy néhány órát most is tanítok. Nem estem ki a gyakorlatból, bármikor újramegkezdtem, ha... Ha komoly, precíz munkát végezhetek, olyat, amelyet a pedagógusok megfogalmaz.

Két évtizedes közművelődési gyakorlat után, miután már szinte végigjárt mindent, szakított a foglalkozásával. Volt idő, amikor szinte fogalomként csengett a neve a megyei amatőr művészeti mozgalomban. A fiatalok szerették és becsülték, az idősebbek szintén nagyra értékelték: hozzáértését, nyíltságát, állandó segítőkészségét. Nem volt mentes az emberi gyengeségektől, s ezeket akkoriban, amikor teljesen hátat fordított a közművelődésnek, meglehetősen sokan elneleggették, s voltaképpen ebből kovácsoltak — mert végül is lehetőséget adott rá — fegyvert ellene. De tüskék nem maradtak benne senkivel szemben.

Szelid nosztalgia csendül ki a halk mondatokból. Sokkal inkább egy sokat tapasztalt, tevékenységét és önmagát, a környezetét reálisan felmérő ember lefegyverzően okos beletörődését sugalmazza, mintsem a kimondott, többször is hangsúlyozott tüskementes lelkiállapotot.

— Már az eljövetelem előtt néhány évvel — mondja — óriási személyi cserék voltak az apparátusban. A vezetők, a munkatársak között állandósult a mozgás. Ez valahogyan ki kell és ki kellett, hogy hasson a törzsgárdára is. Egymás közötti komolyabb konfliktust ugyan szerencsére sohasem okozott, de valamiféle másfajta megterhelést jelentett a számomra. Talán idegileg nem bírtam az állandó újraalkalmazkodást, a mások megszokását. Végül már csak egy éjszakámba került a döntés.

— Egyetlen éjszakába...?

— Igen. Mint egy színpadi mozgásnak a megtervezése. Vallom, hogy én nem népművelő voltam, hanem a művelődés munkása, megszállottja.

— Mégis egyetlen álmatlan éjszaka elég volt a döntéséhez...?

— Mielőtt kimondtam volna magamnak is, addig megszámlálhatatlanul sok volt. Fájt elhagyni a pályát, nagyon nehezen szántam rá magam. De más választásom nem maradt.

— Miért?

— Először is kivették a kezemből a legszébbet, az öntevékeny művészeti mozgalmat. Régóta csináltam, és — azt hiszem, nem nagyképszerűség — produkáltam benne néhány, megyei szempontból is jó dolgot. Szóval, kivették a kezemből, és megindokolták: egy ember nem lehet olyan sokoldalú, hogy mindenhez értsen. Időközben pedig olyan közvetlen munkatársaim kerültek ki a mozgalomból (néhányek kényszerűségből), akiket becsültem. Aztán a népművelés — ezt ma már egyre többen tudják — addig szép és izgalmas, amíg nem íróasztal mellé kötött, amíg nem csak elveket fogalmaz nyakra-főre. Hanem megkeresi a megvalósítás lehetőségeit: az elveket kikre, hogyan és mikor alkalmazza. Az új vezetés után pedig már úgy kezdtem érezni, hogy felbomlik az a baráti szakmai kapcsolat a népművelésben, ami volt, ami előbbre viszi az ügyet.

— Nagyon sok fiatalal dolgozott együtt. Hogyan érezte magát közöttük?

— Ha generációs problémákra gondol, elárulom, hogy ilyenjeim nem voltak. Szerencsés alkat vagyok. Nem féltékeny természetű. Ugyanakkor tisztában voltam mindig azzal, hogy a fiatalok elméletileg felkészültebbek, mint én, viszont sokkal kevesebb a gyakorlatuk. Az évek során találkoztam már nem egy olyan egyetemet végzett fiatal népművelővel, aki elméletileg ragyogóan tudott mindent, csak éppen a gyakorlatban mondott esődöt. Inkább az fáj — és mindennél jobban —, hogy éppen azok az emberek fordítottak hátat nekem, akik valamikor örömet kértek ki a tanácsaimat, felnéztek rám.

— Nem tartja furcsa dolognak, ha az ember érettségizett tanítványai több pénzt keresnek a vállalatoknál, mint az, aki tanította őket, és keményen megdolgozott a tudásáért? Ne gondolja, igazán nem vagyok anyagias. És bár többet kaptam az új munkahelyemen, nem azért mentem oda. Egyszerűen, mert az iskolai légkör nem kedvezett az én munkámnak, nem serkentette, ahogyan kívántam, az ambícióimat. És megdöbbentő dolog volt számomra azt is észrevenni, hogy az igazgatónak nem az az elsőrendű célja, hogy kitűnően képzett, igényesen, szívvel-lélekkel dolgozó tanárokkal töltsen fel a tantestületet. Ez tényleg szokatlan volt, és bűnnek tartottam. Nem kevésbé azt, hogy mesés

ígérettel csábítottak ide. Sok mindent ígértek akkor a vezetők, csak jöjjenek. De mind közül a lakás tetszett a legjobban. Az előző helyemen ugyanis rövid távon nem volt kilátás erre, ezért a feleségemmel elfogadtuk az ajánlatot. Ha nem biztatnak mézes szavakkal, akkor az életben soha nem kerültem volna ide, messze a szülőktől, rokonoktól...

Kaptunk lakást, de milyet, hol? Kint a végeken, az iskolától sok kilométerre. És a löbbi ígélet sem úgy teljesült, ahogyan kellett volna. Én viszont igyekeztem mindent a megállapodás szerint elvégezni. Az az igazság, hogy visszaéltek a naivitásommal. El tudja képzelni, mennyi ambíció, ifjú naivitás van egy kezdő pedagógusban? Rengeteg. Legalább annyi, mint bennem... Nincs már egy fikarcnyi sem. Már nem hiszek a szép szavaknak. Persze, ha csak egyedül volnék. De annyi hasonló cipőben járó társam akad. Mert ők is komolyan vették azt, amit felelős személyek mondtak nekik, és csak később döbbentek rá, hogy becsapták őket.

De ha azt hiszi, hogy csalódtam a pedagógusi pályában, téved. Szerettem a gyerekeket, a szülőkkel sem volt bajom. Csak az erkölcsi elismerés hiányzott nagyon. A tanulás könnyen ment, és örömmel csináltam. Nem is fordítottam véglegesen hátat neki. Tanfolyamot vezetek. Szívesen tanítanék iskolában is, de a megyében nagyon korlátozottak az én szakom lehetőségei. Elmenni innen pedig már roppant nehéz. Egyelőre nem is lehet. Kevés megtakarított pénzzel két gyerekkel hogyan mozogjak.

(Egy 30 év körüli fiatalember monológját olvasták. Egyik gyárunk személyzeti osztályán dolgozik, de a távozás gondolatával foglalkozik. Olyan másik gyárban szeretne elhelyezkedni, ahol nagyobb lehetőségek kínálkoznak tanult szakjának felhasználására.)

Két esztendeje dolgozik a gyárban. Megbecsült ember: hosszú évekig tanított az egyik általános iskolában, de még fiatal asszony. Nem volt kudarcot a pályán, mégis újra kezdte az életét. Miért?

— Sokszor úgy éreztem, hogy a munkában nem vagyunk következetesek. Jönnek a határozatok, és mi felbuzdultva nekifutunk megvalósítani. Lángolunk egy évig, aztán alábbhagy a tűz. Valamiben mindig lemaradunk, észrevesszük, aztán húzzuk a többi után, miközben azokban veszítjük el az előnyeinket. Ha beleütközünk valamibe, és nem kapjuk meg a várt segítséget, megállunk, és képtelenek vagyunk rá, hogy elinduljunk. Másfelé keressük kiutat, és megtaláljuk, mert nagyon sok még a lehetőségünk, hogy ezzel a szakmával elhelyezkedjünk. Az az érzésem, hogy a mi generációnkból valahogy kiveszett a küzdelem. A nehéz játzmákat gyorsan feladjuk a könnyebbért. Néha még szégyenlem is. Különösen akkor, ha olyan pedagógusokról olvasok,

akik 15—20 éveket töltöttek le egy helyen, cseppet sem irigylésre méltó időkből, körülmények között. Csodálom is őket érte, de magam képtelen vagyok rá, hogy ugyanazt megtegyem.

★

Egy népművelő házaspár búcsúzó levele barátaikhoz. Részletek.

„Jóllehet már tudtok elmenetelünkről, ám baráti számadással tartozunk nektek. Annál is inkább, mert... jó szívvel figyeltétek sorsunkat. Sajnáljuk is, hogy ilyen megyei gárdával nem dolgozhatunk együtt.”

...Közölték, hogy a nekünk ígért lakást nem kapjuk meg (ahogy azt jól gyanítottuk). Sőt, kilátás sincs nagyon másra. Ergo: maximális kiszolgáltatottság; képesség nélküli pedagógus fontosabb, mint a népművelő... Ebből csak az sült ki, amit korábban is említettem nektek: a megye helyezett el minket, s nem itt vártak. Micsoda különbség! 10 év kell a...-i járásban ahhoz, hogy az erkölcsi (na, egye fene, az anyagi sem árt a csóró népművelőnek) megbecsülés szikrája kipattanjon a helyi államigazgatási apparátusból. Hátország nélkül pedig nem lehet frontot tartani... Mindenesetre elszomorító az a

tény, hogy ilyen helyen, mint..., nem értik meg, hogy mi dolgozni jöttünk ide, s ha a minimális lehetőséget megadják nekünk (isten ments' olyat mondani, mint fiatal diplomások megbecsülése), akkor valóban maradunk, eszünkbe se jut más hely után nézni. A lét megkérdőjelezésével azonban a munkaproblémák átcsapnak létproblémákká, amit csak egy idegszomatóriumban képesek szétválasztani, de csakis a pszichológusok, nem pedig a páciens. Megérthetitek, hogy más választásunk nem maradt.”

„Ha netán felénk... jártok, ne kerüljétek el minket, szívesen látott vendégeink vagytok... Barátsággal és szeretettel gondolunk rátok.”

Aláírás

A kulturális területen dolgozók, a pedagógusok és a népművelők, ha pályát módosítanak, általában rokon szakmákban helyezkednek el. Államigazgatási, politikai, vagy egyéb szervek, gyárak, vállalatok művelődési, oktatási osztályain. Voltaképpen sohasem tudnak teljesen elszakadni tanult, korábban gyakorolt szakmájuktól. A pedagógusok legtöbbször mellék- vagy másodállásban különböző iskolákban, oktatási tanfolyamokon vállalnak tanítást. Mi mással magyarázhatnánk ezt, ha nem azzal, hogy eredeti választásuk megalapozott, komolyan átgondolt volt. És csak később, a mindennapi munkában alakultak úgy a körülmények, változott az egyén beállítódottsága, hogy más utakra lépett. S általában sohasem nyomasztó vívódások nélkül.

Biztos, hogy a nagyobb pénz adta nagyobb létbiztonság, a magasabb életszínvonal lehetősége is csábította őket, de nem az volt a döntő, meghatározó. Rengeteg tényező bonyolult együtthatásban alakította ki a végső elhatározást. S a pályamódosításra nem utolsósorban hatással vannak a személyiségjegyek is, amelyek a „könnyebb ellenállás” felé viszik el az egyéneket. A dolgok szubjektív oldala ez.

És a másikon ott az objektív elemek újabb egész sora. Megannyi kérdés: vajon erkölcsiig, anyagilag eléggé megbecsüljük-e a szellem, a kulturális élet munkásait? Munkahelyi kollektíváinkban olyan erős-e a demokratizmus, mint az kívülről látszik, vagy ahogyan a beszámolók tömkelege elbeszéli? A vezetők, a vezetői kollektívák megadják-e mindazt a segítségeit a gyakorló embereknek, ami a kötelességük lenne? Olykor nem írott malszt marad-e a szó? A legigazibb, a legszentebb szavak, amelyek valósága nélkül a jól végzett kulturális munka nem egyéb, mint pusztá illúzió.

Sulyok László

A Kéményseprő napról napra

avagy egy helyszín keresztmetszete

Ha nem üli meg a köd és a gyarak füstje a völgyet, a Pécskő-hegy mögül felbukkanó nap, mint a botsuhintást, vágja a toronyház árnyékát a hidig.

A pályaudvar parkolóhelyén az autóbuszok dermedt falanksza hidőrségeként vigyázza a patakpartot. Mintha szigetre lépnénk. A hegyek hőlevétől duzzadt Tarján-patak, amely nem az olvadástól, hanem a Salgó-patak ipari szennyvizétől kapja gyulladáshoz sárga színét, kitartóan áztatja az ügyvédi munkaközösség épületének magas lábázatát. A hídon túl macskakő, erőszakosan megnyesett kisvárosi akácok, palánk, sarki cukorkaárus, a hámló vakolat alól előtűnő régi felirattörredék: ECETGY. Ide is elért a bontás: a ház sor friss foghíján megcsusszan a tekintet — hozzátoldások, melléképületek, tűzfalak, külső padlásfeljárók, tetőszerkezetek, kémények grafikusan bonyolult ábrája tárul fel: díszletek háttere, amely valóságosan is funkcionál. A térbeli metszet időbelivé sűrűsödik.

A Kéményseprő homályától ennek az önkéntelen preparátumnak az átvilágított képe oszlik szét az emlékezet tárgylemezén. A gyors felejtéshez a botlás is hozzásegít. Ugyanis mindenki úgy lép be ide, mintha le kellene lépnie, holott a padló szintje magasabb a gödrös járda betonjájánál. Ezért rogyjan meg kissé a belépők térde, mintha a sötét lépcsőházban lefelé jövet még egy lépcsőfokra számítanánk.

— Magának mindent — Plzeni
— Nekem inkább a kőbányai
— A satunak két pofája van — Nem, ne kérjél már —
Hát vannak főnökök — Az asszony a busznál —

A kasszirnö vesébe látó tekintettel olvassa le a rendelést a vendég szájáról, miközben jobb kezével — szinte oda sem nézve — el-elsüti a pénztárgépet, ami olyan hanggal lökődik ki a blokkzalagot, mint a közepes ürméretű géppuskák löszér nélkül működött. De mintha a kasszirnö nem is a féldeciket, fröccsöket nyomkodná a gépbe, hanem kinek-kinek a teher (ital) bíró képességét táplálná bele tévedhetetlenül valami láthatatlan számítógépbe. Ajkbiggyesztesében litymálás és megvetés váltogatja egymást. Az alacsony értékek miatt-e, vagy egyáltalán, az kifürkészhetetlen szibillatekintetéből nem derülhet ki soha. Attributumával, a pénztárgéppel együtt freskómonumentalitásúvá stilizálódó asszonyról a feje fölött látható, hozzátársuló feliratok sem árulnak el többet. Két tábla is hirdeti: Pénztártól való távozás után reklamációt nem fogadunk el. A második, az előzőtől elütő betűtípusú kéréssel kijelentést az üzemi dekorátor készíthette. Nyilván azért nem címfestő

azt is, nehogy valaki a kettős látás gyanújába essen önmagával szemben — csökkentve ezáltal a forgalmat, s növelve a hipochonderek számát. De lehet, hogy csak a nyomatek kedvéért fundáltak ki így, ne kelljen kétszer mondani, mikor amúgy is írva nagyon.

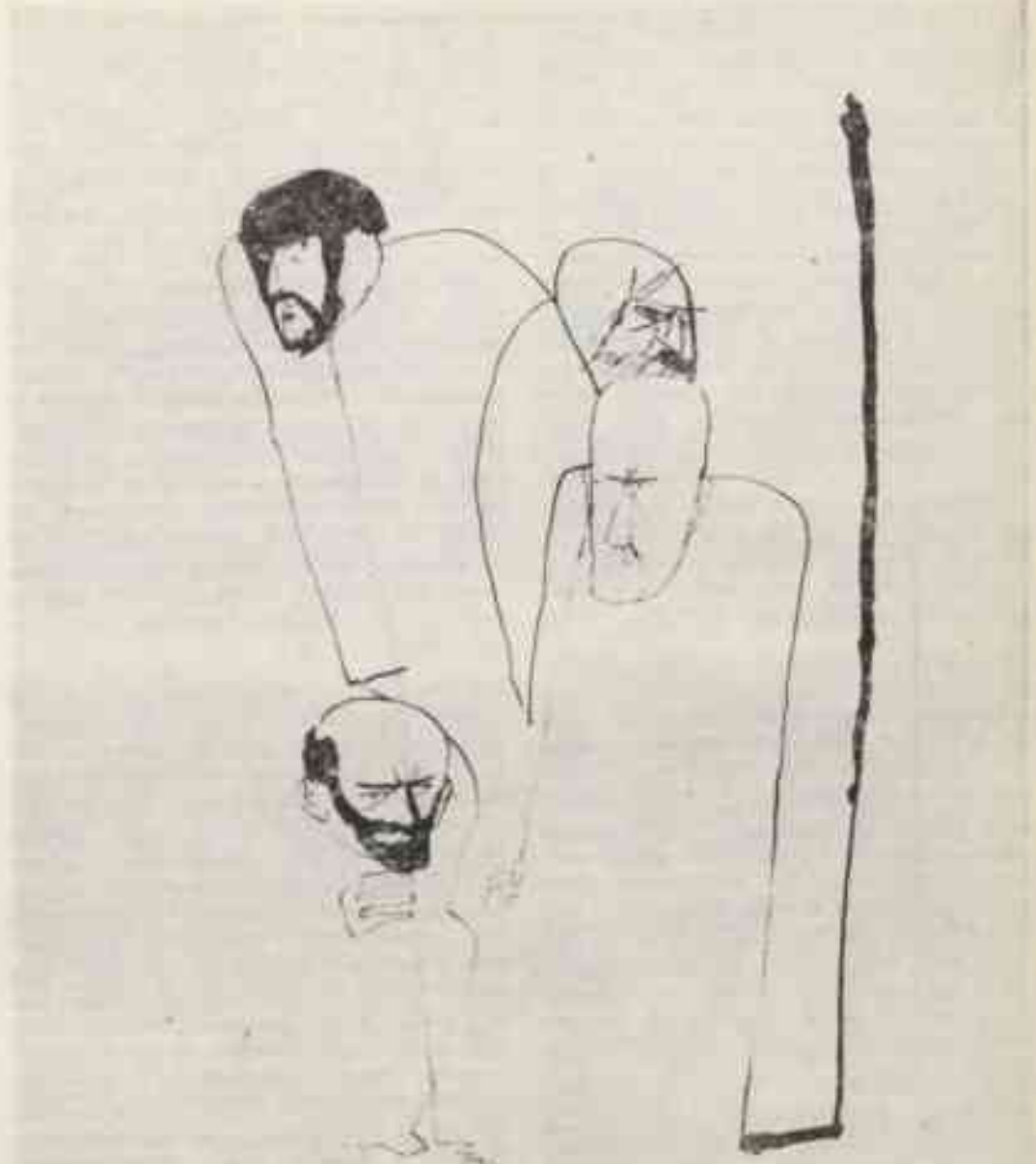
Látni még gondosan keretezett rendeleteket és utasításokat, árjegyzéktáblákat, amelyekből a *Rendelet*, az *Utasítás* és *Árjegyzék* szavak messziről is virítanak, ami bőven elég ahhoz, hogy senki se olvassa, megis mindenki ismerni vélje azok tartalmát.

Néhány arcon a reggeli gyorspicc nyoma, ami tízre felenged, majd délre kínzó szomjúságot okoz. A törzsvendégek belső köre (csupa magányos ivó), bár van hely még a talponálló asztalain, poharát az embermagasságú falburkolat keskeny szegélyére helyezi. A félig ivott féldecisek homlokmagasságban sorakoznak, hogy aztán késő délután és este, a cigaretta-

füstben, lebegni látszódnak majd a tömeg feje körül.

Reggel és délelőtt azonban még frissen és serényen telik és ürül a kocsmá, mint egy jól működő emésztőrendszer. Dél körül a környező építkezések és a közeli kisiparosműhelyek dolgozóinak ebédszünete, a megsűrűsödő buszjáratokra várakozók és sok más szerteágazó ok miatt, némi torlódás keletkezik, de ez még rövid idő alatt fejszámolódik, hogy aztán a délután derekától egészen a záróráig általános legyen a mulni nem akaró telítettség.

— Menjén innen, mondtam már — Én inkább a kőbányait; ez keserű — Ha egy kicsit is askálódóbb lenne ami falunkban a nép — Ebből családot — Honnan ismerlek én téged — Kéne valami jó állás — Hiába, mégis csak a plzeni — Nem ott dolgoztál te is —

Este, a szórványkivételeket leszámítva, nagy általánosságban mindenki részeg, vagy az lesz. A délutános pénztárosnő, aki még bírja életkedvvel, kíségeti a rendelésen tépelőgondolkozó, lelassult agymechanizmusú vendégeket: a korsó sörhöz hozzámondja az unikumot, amiből a vevő által kis cseresznye lesz, a kisfröccsből nagyfröccs, a pohár sörből korsó. A pénztárosnő, mint egy szeleverdi jósno, akinek oly mindegy, kinek milyen közeli jövőt lát, annál élénkebben nevet, minél nagyobb a tévedése a vendég rendelési szándékáról. Mivel a fogyasztás egyre inkább közelít a telítettségi szinthez, többször jut lélegzethez. Ilyenkor azt a megállapíthatatlan korú és foglalkozású — jobb szó híján — pofát szemléli kedvtelven, aki már láthatóan bénára itta magát, ami anyit jelent, hogy még csak nem is dülöngél, áll egy helyben csontmereven. Ernyedt ajakáról lefittyed a cigaretta, nem szívja, a lélegzéstől füstölög.

Valaki a cseresznyét szapulja, amelynek ilyenkorra jóval kevesebb köze van a pálinkához, mint reggel. Másvalaki, akinek a kortól és talán a tömény italoktól a koponyájára aszalódott az archöre, minden elképzelhető mai italt megkérdőjelez. Elmondja, hogyan itták a borókapálinkát annak idején (1930-as évek), miközben dollárba, koronába, pengőbe kártyáztak (hires csempész volt az öreg). Recept: tizliteres fazékban olvassz fel egy kilogramm zsírt, majd fortyogás közben töltsd fel borókapálinkával csapig; tetészes szerint ízesítsd paprikával, borssal. Olyan melegen fogyaszd, amilyent a szájad elbir.

A dolog avultnak látszik. Mindenki a szomszédba hallgatózik, ahol is kiderül, hogy „a papir beszél”. Márpedig, aki mindezt állítja, már akkor is mindent összegyűjtött, napról napra megvannak neki az újságok. És az újságokból kiderül, hogy nagyok voltak, de stricik. Mert egyszer lehettünk volna világ bajnokok, de Puskás Öcsiék akkor voltak a legstricibebek. A striciség megmaradt, viszont Puskásék még focizni is tudtak. Meg lehet nála nézni, bárki elmélet hozzá, neki még abból az időből is napról napra megvannak az újságok. Pedig azok az évek már a történelemhez tartoznak. Hallgatóságában azonban egyöntetűen az az egyetlen diszkrimináló jelző visszhangzik, amit oly sűrűn ismételtetett, s valószínűleg azokban az újságokban a fejléc után egyéb sem áll, mint az az egy szó. Azért pedig nem érdemes előszedni se a poros-dohos újságokat, hát még elmenni értük, isten tudja hová. Ezért inkább egyetértően bólogatnak, jelenben megelégedt, báva szemekkel.

Járőr lép be. Szemét tartanak, az ismerősöknek odaadászólnak. A láрма a jövetelelükkel mit is a titok. Mióta a kocsmá nagyobbik terét térelválasztó takarja, mindig későn lehet észrevenni, ha rendőr lép be. Mivel a részegség most átiagos és nem jár rendbontással, a rendőr beavatkozás nélkül távozik.

— Semmit... mit szemtelenkedik itt, nem volt még elég — Asszonya erre — Üssél pofon, ne sajnálj — Én bejártam az egész országot — Mit tudhassuk — Megérdemlem, vágj pofon — Nekem elhiheted —

Kivágódik az ajtó, s mint egy trónterembe az uralkodó bevonulása előtt, három-négy zászló mered előre, rajtuk felirat: LESZERELTÜNK 1975—1977; majd énekszóval feltűnnek, akik a zászlóhoz tartoznak. A leszerelési mámor letörőheltelen vigyorban az arcukra dermedt, amit az elfogyasztott alkohol kellőképpen tartósra fikszált. Az első zászlóvivő felfedezi az illedelmes MOSDÓ-feliratot, s egyenesen a nyíl irányában, kivonul a kocsmából. A többiek utána. Citerás zárja a sort, gitár módjára nyakba akasztva hangszerét.

A bevonulás lendületének töretlensége kedvéért megrendezett átvonulás után ki-robbanó röhögéssel térnek vissza. Az asztaloknál helyet szorítanak a poharaiknak, majd a citerás játszani kezd. Két év lak-tanyai begyakorlottságával sorra eljátsza azt a nyolc-tíz dalt, amelyet már álmában is tud. Az első pengetéseket vegyes fogadtatásokban részesítik. Am a második dal végén a katonacimborák tapsolását már mindenki egységesen átveszi. Mig tart a repertoár, a citerás tekintete a fe-jek körül lebegő poharokról feljebb kúszik a falon, és megállapodik a díszes keretbe foglalt népviseletes lányokon, akiknek hívogatóan terül szét piros szoknyájuk a napfényes tisztás méregzöld gyepén, s kivillanó fehér alszoknyájuk sokat ígérő engedékenységet lop huncut mosolyukba. A másik falon, a kocsmá dolgozóinak adományozott dicséző okleveleken a munkások és parasztasszonyok megmerevedett kettősei felélénkülnek, pátoszukra frissítően hat az üde természeti kép. A füst megintog, a kocsmá nekilödul és emelkedni látszik, majd a zene ütemére elübeg a tisztás felé.

Ekkor — váratlanul és érthetetlenül — minden szilánkokban roppen szét.

A takarítónő szitkozódva lát neki az üvegdarabok seprésénél, s mivel amúgy is közel a záróra ideje, a pultok mögött kitér a munkaköpenyes kiszolgálónői személyzet többi tagja is, hogy mintán a bukott Orbánról behajtották a törött poharak árát, kiebrudalják a férfiakat.

A magas, hosszú, keskeny asztalt pontosan a hivatalos záróra percében lökik neki az ajtónak, nehogy bárki is visszatevédjön, míg feltakarítanak, pénziáért zárnak.

Kint sár és eső. Megkésett vasutas rázza az ajtókiincset, de bent az asztal nem enged.

Es holnap ugyanez előlről, legfeljebb talán citerazene nem lesz.

Pál József

Egy avatandó költőszobor előtt

óhatatlanul eszünkbe jut városunk, Balassagyarmat történetének egyik érdekes sajátossága. Az ugyanis, hogy az irodalmi hagyományokban oly meglepően gazdag régi Balassagyarmat alig-alig hagyott ránk képzőművészeti alkotásokat.

Tudunk arról, hogy a megye nemessége többszörösen megfestette és a volt megyeházán elhelyeztette a szűkebb pátria és a hazá nagyjainak arcképét. Ezek azonban a II. világháború viharában megsemmisültek. Figyelemre méltó festmények és szobrok találhatóak a város katolikus templomában és voltak találhatóak a Szeben utcai Rác-templomban. A köztéri műalkotások azonban — az egyetlen Madáchon s az egy-két első világháborús emlékművön kívül — szinte teljesen hiányoztak a régi Balassagyarmaton.

Egy ízig-veéig közösségi társadalomnak kellett elkövetkeznie, s Balassagyarmatnak valóban gyökeres változáson kellett átmennie ahhoz, hogy a köztérre, parkokba a város egész közösséget gyönyörködtető — s eszmeiségben, izlésben nevelő — szobrok, emlékművek kerüljenek.

Ezért is örülünk hát kétszeresen az irodalom és képzőművészet e mostani találkozásának; annak, hogy a nagy magyar költőnek, Szabó Lőrincnek emléket ezentúl Borsos Miklós alkotása hirdeti városunkban.

Hogy Szabó Lőrinc mit jelent a magyar és a XX. századi világirodalom számára, annak elemzésére, részletező kifejtésére e helyt nem vállalkozhatunk. Utaljunk hát a nagy kortárs költőre és hű barátára: Illyés Gyulára, aki Szabó Lőrincet a „század legmélyebb lírikusának” nevezi, s halálhíret véve azon elmélkedik, hogy vajon nem a legnagyobb magyar költőt kell-e gyászolni benne — aki csak Arany Janos óta élt. Vagy hivatkozunk életműve egyik legkiválóbb ismerőjére, Kabdebó Lórántra, aki szerint „A magyar polgári líra legnagyobb alkotói között tartjuk ma már számon...” S tegyük még mindezekhez hozzá: a század első évtizedében a vidék — Miskolc, Balassagyarmat, Debrecen — romlatlanságával elindul egy fiatalember, hogy — a múlt századi nagy francia regények hőseihez hasonlóan — meghódítsa a kapitalizmus világát. S hol megtalálva magát a Pénz kegyetlen törvényeinek, hol meg halálos perbe szállva velük, lírai életművevel valami olyat teremtett, ami a hiányzó magyar polgári regény feladata lett volna.

Közben, talán minden kortársánál elszántabban törekedett behatolni a jövő s az emberi lélek addig ismeretlen tartományaiba. Ma is, tel évszázad múltán is megdöbbent bennünket az a vesztélyzet, amellyel a tudományos-technikai forradalom ellentmondásosságára hívja fel a figyelmet.

Ha a mai ember elmerül Szabó Lőrinc költészetében, már az első versek olvastakor jelentkezik benne egy olyan felismerés, amely hovatovább bámulattá válik. Van-e még magyar költő, aki a személyiség ilyen mélyeiből képes felhozni igazgyöngyöket? Van-e még magyar költő, aki annyira illúziólanul képes szemlélni saját magát, aki annyira tárgya tudott lenni önmaga költői kísérletének, hogy az már — valóban — életveszélyessé válik.

Egyet kell értenünk tehát Vas Istvánnal, aki így kezdte a versét Szabó Lőrinc halálakor: „A legnagyobb volt közöttünk, akik élünk...”

Számunkra, balassagyarmatiak számára nem kevésbé fontos azt is érzékelnünk, hogy mit képvisel Szabó Lőrinc költésze Balassagyarmat, és az irodalom viszonylatában.

A múlt század közepén Madách Imre szemében Balassagyarmat a „szélváros” volt. Közéleti és irodalmi tevékenységének leg-

főbb serkentője. Tisztségviselő és irodalmár barátai adták műveihez a szellemi háttérét. Szontagh Pál, Csalamjai Pajor István, Sreter János társasága alkotásra ösztönözte, s magától értetődő természetességgel tették mindnyájan megyei fogantatású műveiket az ország asztalára. De *Az ember tragédiájához* már nem volt elég Balassagyarmat. A bátorító jóváhagyást már Pestnek, Arany Jánosnak kellett megadnia.

Mikszáth menekül innen. Hosszú távon már nem elégíti ki a megyei élet — a juxok, a csínyek, a borozások, sértések és kimagyarázások. S ahogy Pestre ér, hogy író legyen, azonnal szembefordul a balassagyarmatiakkal. S hosszú éveknél kell eltélnie, míg megenyhül benne ez a hirtelen támadt ellenérzés.

A múlt század végén itt tanároskodó Komjáthy Jenő elkárhozott lélekkel, átkozódva távozik: „Isten veled, te furcsa fészek. Bolondok s békák városa! Adieu! Még egyszer visszanezék, de vissza nem térek soha”. Ezzel a Balassagyarmatról való elvágyódással és távolító tendenciával szemben jelent merőben mást Szabó Lőrinc költészet.

Lakos György (1922–1977)

Előbb csak Tarjánból Pestig egy vasárnapon, aztán egy nyirkossá fülledt kórházi ágyról a minden életnek determinált elmúlásba. Szubjektív perlekedésünk ellene hiábavaló...

A szerencse fia — ahogyan múlt évi regénye címeről szólítgatni barátai szokásunk volt —, Lakos Gyuri író-újságíró, vagy újságíró-író (?), még nem is ötvenhat évesen, döbbenetes-váratlanul feladta a derbyt, azt a nagy futamot, amelyre az újságesinálás napi robotjából kimenekített tehetsége minden maradék téjét feltette.

Annak a mondhatni sajátosan magyar újságírói-írói kétfalakúságnak, melyben irodalmunk Mikszáthtól Adyn, Krúdyn, Móriczon, Mórán, Tömörkényen, Kosztolányin át hosszú vonulathoz növekedett — nem szándékozva egybevetni velük —, Ó egy kevésbé szerencsés nemzedék fia. Már a korai pályakezdés, alig húszévesen a Makói Újságnál, roppant próbára állítja. Korrupt helyi hatalmasságokat kikezdő írásért elbocsátják. A fiatal gyakornok előtt bezárulnak a redakciók kapui.

Katonaévek hadmenete moldovai lápok alig meglehető dörög-útjain Varsóig. Romokba zárt hónapok, gettófelkelés, majd harminc év múltán egy katonabajtárs naplója nyomán minderről napra, órára, hiteles dokumentumregény — amely kiadói elhatározásra vár.

Új rüptéje a fényes szellők nemzedékében ígertes ívű. Negyvenhétben már ismét új-

Lakos György:

Vétkes szerelem

(Regényvázlat)

Úgy kezdődött, hogy minden ok nélkül, közfeltűnést keltve ott hagyott a táncplaccon a tiszt klub nyárikertjében. Túlságosan nem vehettem a szívemre, hiszen alig egy órája mutattak be Olgának, az azonban szegyeteljes, ha egy nyugdíj előtt álló férfival történik ilyesmi. Kamasz módjában visszasettenkedtem a közös asztalhoz, igyekeztem úgy viselkedni, mintha csak a Bikavér szállt volna a fejembe, s kénytelen-kelletlen együtt üvöltöttem a társasággal, hogy „E viva Espana”. Hogy, hogy nem, asztalbotlontáskor mégis egymásba botlottunk és az éjszakát nála töltöttem. Mindez ifjúkori kalandomra emlékeztetett, és a temperamentumos Hédi szexfilozófiáját juttatta az eszembe: „Amikor velem vagy, feledj el mindent, csak engem szeress! Ha nem

Szabó Lőrinc a század elején gyerekként lakott itt — s mindössze három esztendeig. S mégis egész életére kiható nyomot hagyott benne ez a „liliputi város”, az ő „választott szülővárosa”. Hiszen „rágondolni a zavartalan, napfényes, tökéletes mesét jelenti. A védő, burkoló édesen ragyogó irrealitást”.

Balassagyarmat Szabó Lőrinc számára a tündérváros, a felejthetetlen gyermekkor: az örökké visszavágyott édes idill. Költészetének számos helyével bizonyíthatnánk ezt. De most csak egyet emeljük ki: a legmegragzóbbat. 1943. júniusában vagyunk. A költőt igaztalan támadások érik. Félreértés, félremagyarázás, bosszúvágy. Igazoltatási hercehurcák. Meggyötörnek érzi magát és össze-törtnek. Minden reménytelen. Ekkor egyszerre csak kibuggyan belőle: „Balassagyarmatra vágyom”.

Szabó Lőrinc Balassagyarmattal kapcsolatban a nosztalgia hangját ütötte meg. S ez is jellegzetesen XX. századi hang. A mai ember is a mindent birtokolni vágyó mohóságával indul el, hogy meghódítsa a modern nagyvárost. Hogy aztán a hajsza, a felfokozott élettempó, a modern élet zaklatottsága nyomán állandó érzésévé váljék az élet köz-

ságíró. Novelláit szívesen közlik folyóirataink, több elbeszélés dramatizált változatát a rádió sugározza. Egyik írása, a Csengettyűszó — melyből 1952-ben Déry Tibor Simon Menyhért születése címmel filmet írt — szabályos irodalmi vihart kavart.

S miközben sorra jelennek meg művei: — Két szekér című ifjúsági regénye, útleírása, az Emberek a Bükkfennsíkban, Halászélet címmel irodalmi riportját, s a szintén riportázs műfajában fogant Erdészélet Kemesesalján — lapokat szerkeszt, újságíróskodik.

1962-ben szegődik Nógrádba, a megyei laphoz. Előbb a mezőgazdasági, majd a művelődési rovat vezetője. Kiváló ismerője az újuló falusi életnek, a szövekezeti mezőgazdálkodás ügyeinek, újságíróként pedig elsőrangú segítőtje, megbízható tanácsadója, akire a szakembernek is hallgatnia lehet. De otthonos a művelődéspolitikában is, s fiatal tehetségek olykor már-már elfogultságig szenvedélyes isztápolója.

Tíz év, amit a megyei napilapcsinálás szolgálatában tölthet. A megroppant egészség idő előtti nyugdíjba kényszerít, de az írás, a betűvetés szenvedélye erősebb a ráparancsolt tételességnél. A szemlélő passzívítás nem az ő életformája.

Most már a Palócföld szerzőgárdájához csatlakozik, s írja hajnalokon gerjedő s éjszakába nyúló szorgalommal — ahogyan emlegeti — főművét, A szerencse fiát. Kész a regény, és van kiadója is: a Szépirodalmi. Csak az átfutási idő ne volna oly kíméletlenül hosszú.

Most, hogy be-göregesülő torokkal lemelem polcáról a kötetet, beleolvasok a képmása alatti önvallomásba:

„Csenvész gyerek voltam. Édesapám borbélynak, édesanyám papnak szánt. Én már

vettem, természetes köreibe való visszavágyás. Ezért visszhangozzák Szabó Lőrinc hangját azóta is az erről a tájról elkerült költőutódok: Vihar Béla, Jobbágy Károly, Polgár István.

Szabó Lőrinc utoljára 1954-ben járt Balassagyarmaton. A város kultúrházában verseket mondott a Tücsökzenéből, s láthatott feltűnni alakját a gyarmati utcákon. Egyik levelében így emlékezik meg erről a látogatásról: „En pár hete voltam... fogadtott szülővárosomban, Balassagyarmaton. Oda szívesen mentem a sok gyerekkori emlék miatt...”

Holnap lenne 77 éves, hiszen egyidős a századdal. S most újra visszatér. Szobra, Borsos Miklós művészi alkotása ezentúl itt fog állni a ligeti hársak alatt. Mi pedig itt, a ligeti hársak alatt emlékezünk — arcását nézve — küzdelmes életére, századunk egyik legnagyobb költőteljesítményére, s Balassagyarmat és az irodalom elválaszthatatlan kapcsolatára.

Szabó Károly

*Elhangzott Borsos Miklós Szabó Lőrinc-szobranak leleplezésekor.

gyerekkoromban az újságírást választottam hivatásomul. Kerékgyártó nagybátyám meg is jegyezte: »Most apádnak és anyádnak is eleget tettél. Fecseghetsz mint a borbély, fül-lenthetsz, mint a papok« ... »... Akik ismernek, általában békés természetű embernek és harcos újságíróknak tartanak. Ehhez legfeljebb annyit tehetek hozzá: allergiás vagyok a fasisztoid képződményekre, a konjunkturálovgokra, a perccemberkékre.«

Társasági és társadalmi lény volt, akit intenzíven foglalkoztattak a közösség ügyei, a szűkebb és tágabb világ történései. Közvetlenségével, emberségességével sok barátot tudhatott maga körül. Nyitott könyv volt számukra.

Igy tudhatjuk, hogy falusi témájú drámájára a debreceni színházról várta a választ, hogy írta A szerencse fia folytatását, regényvázlata van a Palócföldnél, egy másik kéziratára — még nem megfejtett, hová illetékesre — kórházi asztalán fia talált rá. Legnagyobb üzemünk egyik brigádja tiszteletbeli tagjául hívta, fájó, hogy a beiktatás aktusából gyászszertartás lett.

Azon a vasárnapon, hogy utazni készült, szokása szerint telefonon csörgetett:

— Van egy halom sonkám, felvágottam. Küldd érte valamelyik srácod, mert hosszú időre megyek.

Délutáni szunditáshól vert fel, semmi kedvem nem volt a diskurzusra; „jó utat” morogtam és befordultam a falnak. Ki gondolhatta akkor, hogy a hosszú idő ennyire relatív lehet?

„A jeles nekrológiró” — heccelt időnként, ha gyászbeszéd hírére szomorú kötelességnek tettem eleget.

Bár most se lenne rá szükség.

Barna Tibor

vagy velem, tehetsz akármit, nem érdekel”. Olga megnyilatkozásai ezt az elméletet testesítették meg, a szó legszorosabb értelmében.

Kapcsolatunk tehát semmiképpen sem mutatkozott tartósnak. Hogy mégsem torkollott egyetlen önfeléd éjszakába, az az én lelkemen szárad. Az elejtett szavak, röpké hivatkozások felkeltették érdeklődésemet. Felsejlett a regény, amelynek részleteit egyszerűen vétek veszni hagyni.

Munkáslányként kezdte mint egy józsefvárosi sokgyermekes asztalos legkisebb, cédelgetett gyermeke. Ó volt az a kivételezett, akivel nélkülözések árán is elvégeztették a négy polgárit, és egy hírneves Váci utcai szalonban kitanították varrónőnek. S aznap, amikor először munkába állhatott, egy háborút követő létbizonytalan napon kintartott szeretője lett egy borkereskedőnek. A család kiközösítette, a kereskedő maga mellé vette, és káprázatos jóléttel ajándékozta meg. Egyet kötött ki: hogy soha nem veszi feleségül. Nem lehetett olyan kívánsága, amit az egyébként fiatal és délceg kereskedő ne teljesített volna. Főúri lakást vittek. Őket nem kényszerítette nélkülözésre az infláció vihara. A jólét tetőpontján házkutatást tartottak a kereskedőnél, a pincében temérdek bőrt, a széfben több kiló aranyat talál-

tak. A kitartót, a támaszt nyolc évre elítélték. Olga megígérte, hogy hűségesen vár, de négyévi kitartás után karjába hullt egy neves táncdalszerzőnek, aki heteken belül oltár elé vezette. Két évig éltek boldog, kiegyensúlyozott házasságban, amikor Olga váratlanul összehalmozott a börtönből frissiben szabadult bőrkereskedővel. Szívéből fölszakadtak az első szerelem elsőprő, mély érzései. Elvált jómódú férjétől, és egy nyomorúságos albérletbe költözött össze első szerelmével, aki most már hajlandóan mutatkozott elvenni őt. Ötvenhatban, a zavaros napokban a férfi kiásta a pincéből elrejtett ékszerait, és kihasznlván a törvénytelen állapotokat, Bécsbe disszidáltak.

Fűszerüzletet nyitottak a Mariahilfenstrassén, férje hat segédet és egy sofőrt alkalmazott. Férjét a börtönének és az üzlettel járó izgalmak annyira megviselték, hogy keveset törődött fiatal feleségével. Olga előbb a sofőrrel vigasztalódott, majd amikor vigyázatlanságának kellemetlen következményei lettek, szerelemre lobbant a tiltott műtétet végző disszidens magyar orvos iránt. Az orvos Tuniszban helyezkedett el, Olga utána repült. A férje szívtrómbózt kapott, amit akkor még sikerült átvészelnie. Hat hónap után tért vissza Bécsbe, férje visszafogadta, de a bánat és az újabb tiltott műtét, amit abban a túlhaladott állapotban csak egy kuruzsló bábaasszony vállalt el, a férfit Olgánál is jobban megviselte. A Ringen, abban az autóban, amit Olga sofőr-szeretője vezetett, a szívtrómbózis azonnal végzett vele.

Olga amnesztiával tért haza. Egy Kóróci nevű, nagyvonalú lovag titkárnője lett. Hamarosan törvény elé került azokért a nagy botrányt kavart orgiáért, amelyben vállalatvezetők, államigazgatási férfiak, színésznők és egyéb kurtizánok társaságában ő is részt vett. Minthogy a vállalatvezető titkárnője volt, és arról nem tudott, hogy a Pest környéki luxusjelölakot vállalati pénzből rendezték be, és a feketemisék tetemes étel- és italszámláit is közpénzből finanszírozták, csak fizetéscsökkentésre és alacsonyabb beosztásra büntették. A hírhedt Kóróci-ügyet tehát megsúzza. Egy eszpresszó vezetését bízták rá. Látszólag meghűződva élt abban a modern lakásban, ami tragikus hirtelenséggel elhunyt bátyja után maradt rá.

Kóróci, az orgiák szervezője és finanszírozója kiszabadulása után egy fiatal taxisofőrrel levelet meszelt Olgának. Olga tekintete főnnakadt Pistán, a nála húsz évvel fiatalabb taxisfiún, s nyomban ott tartotta magánál. Állítólag nyolc évig éltek boldog és hűséges együttélésben, amikor vállalata a taxist utat az utazással ajándékozta meg. Amíg a fiú távol járt, Olga házassági hirdetés útján megismerkedett egy nyugdíjas, győri mérnökkel, s ahogyan ifjabb körökben mondják: „együtt futottak”. Pista hazatérte után Olga mindent bevallott, hangsúlyozván, hogy ez volt a bosszú, amiért a fiú nélküle ment el üdülni. Pista, aki egyébként is kiszolgáltatottnak érezte magát az anyjakorban levő, anyagias és kissé fukar Olga lakásában, útlevelét felhasználva Bécsbe utazott, ahonnan elfelejtett visszatérni. Olga azon a címen, hogy férje sírját meg meglátogatni, még egyszer találkozott a fiúval Bécsben is, könyörgött, hogy térjen haza. De a találkozás nem vezetett eredményre, pedig Olga szexuális elszántságának teljes fegyvertárát bevetette.

S otthon, az üres lakásban fedezte föl, hogy itt minden zug, minden tárgy, minden pillanat Pistáról beszél. Hajnali háromkor naponta felébredt, a fiú akkor kelt munkanapokon. A győri mérnökkel szakított, állását otthagya. Letargiába esett. Abból élt, hogy kiadta az idegenforgalminak azt a szobát, amely nyolc év boldogságára emlékeztette. Pista közben Bécsből Kanadába, Torontóba került, Olga utolsó reményként meghívatta magát amerikai nagybácsijával, hogy az Államokból átszökjön Kanadába. Los Angelesből felhívta Pistát, de a fiú visszautasította, nem tudta, nem akarta megbocsátani az asszony bál lépését.

Olga meggyötört és reményt veszítve tért haza tengerentúli kiruccanásáról. De nem omlott össze. Ötvenéves korában elkezdett úgy élni, ahogyan iskolái végzetével szülei és idősebb testvérei szerették volna. Elhelyezkedett egy varrodában, s bár életének célját nem érezte többé, korát meghazudtoló ifjú vitalitással viselte el életét, s egy végzetes családás temetői szomorúságában keresett feloldozást.

Állítólag ebben a vákuumban talákozott velem. Persze, ne higgye senki, hogy ezt a kurtizán-kalandos életet Olga egyfolytában mesélte el. Jövendő regényem váza sok-sok találkozás, apró epizódokból állt össze. S a hetek-hónapok alatt, mely nem szűkült az apróbb örömeimben, amivel egy-egy kirándulás, vagy színházi élmény jár, Des Grioux lovag vakságával kezdtem megszeretni ezt az izig-vérig mai Manon Lescau-t, ezt a munkásból lett nagyvilági dármat, aki végigszeretkezte Európát és Afrikát, hogy eljusson élete hiú álmához, a gondtalan, fényűző élethez. Most pedig flóraszepptel tisztogatja utánam a fürdőkádat.

Néha napokra nála ragadtam, miközben sürgős telefonjaiból féltékenyen tapasztaltam, hogy ma sem él puritán életet, neki is vannak olyan programjai, amiket titkol előttem, s amiket váratlan ottmaradásom meg-megzavar. De akkor én már romantikus álmaimnak éltem. Úgy képzeltem, hogy ezt a sokat tapasztalt nagyvilági hölgyet, aki most cselédként mos és súrol szállóvendégei után, csak én tudnám boldoggá tenni. Sőt, egyszeriben rögeszmévé sűrűsödött szívemben, hogy hátralevő életemet neki szenteljem, a tündérnek, akit a sok üres villogás és vágyaimnak beteljesületlensége kiemelt könnyelműsége posványából. Szerettem volna, ha elfogadja életre szóló szolgálataimat, miközben valami örökösön küszöbönálló veszélyt jelezve szívem szeizmográfja megállás nélkül kilengett. Ő is hangoztatta barátai szándékát, bár érzései őszinteségét beárnyékolta anyagi aggályai. Kiderült, hogy ő a jövőtől még mindig egy milliót vár, és nem egymást segítő, küzdelemtől sem visszariadó szeretetet. Az én sze-

relmem tántoríthatatlan lelki végzet, az övé számításra épülő új kaland. Én már nem tudom elképzelni hátralevő éveimet nélküle, ő viszont szívesen lenne bárkié, aki dagadt erszénnyel viszonzza jószolgálatait.

Éreztem, hogy nagy és tiszta érzéseimet távollétemben gyakran megcsúfolják. Kellék vagyok csupán, aki pusztán lételemmel megédesítem Olga titkos együttélését azzal a másikkal. De kivel, kikkel? Nincs iszonyúbb a gyanúnál és a ketelynél!

Pedig, ha mellettem élt, álomvilágban képzeltem magamat. Egyszer, amikor egy nagy munkám befejezésén dolgoztam, három hetet nálam töltött. Oh, ennél nincs nagyobb boldogság! Valami csendes nyugalom, amit csak a természet adhat, séta a tanösvényen, napfény a tisztáson, a fenyőillat vagy a naplemente. Igen, csak a természet állandósága és örökkévalósága hasonlítható hozzá. Úgy bánt velem, mint a kiskutyával. Dédelgetett, ellátott minden jóval, időnként Huának vagy Kutyuskámnak becézett, mert volt egyszer egy Huán nevű imádott háromhónapos pumija, amelyet elloptak tőle! A levelezésemet is ő intézte, bontott és válaszolt. Kölcsönösen felhatalmaztuk egymást a levéltitok kötelező megsértésére, ezzel is jelezve, hogy nekünk nem lehetnek rejtett ügyeink.

S ez vezetett el a végő és durva töréshez. Eppen nála időztem, ő elszaladt az ABC-be ételért és italért, amikor halk koppanással levél hullott be az előszobába. A borítékon se címzés, se feladó. Fogadalmunknak megfelelően kényszerűen felbontom. Egy cetli hullik ki belőle, rajta néhány sor, középkori cífrázatú kézírással: „Édes Olgica, Mucikám! Nem mentem személyesen, hátha nálad van az a szédült veréb. Hagyj telefonüzenetet Gabiéknál. Már nagyon hiányzol. Felhajtottam egy ürgét, aki másfél mázsát is fizet egy éjszakára. Zavard már el azt az idealista hülyét, még majd megjárjuk vele, úgyis mondod, hogy gyanakszik. Ha jó lesz, az ígért kabátot is viszem. Csókolna mindenhol: Vili!”

Tehát Kóróci is Vili, nemcsak Olga egyik testvérbátyja Olga ezek szerint nem a testvérenek, hanem a szeretőjének és felhajtójának telefonált annyiszor, hogy „édes Viliém, most nem mehetek”, vagy hogy „Vilikém, most ne gyere, vendégem van, csak csütörtökön utazik haza, a déltel”. Világosan felsejtett, hogy egyszer, amikor Olga utánam integetett az erkélyről, egy bőrkabátos férfi leskelődött a kétméteres sövénybokrok mögött, s ahogy a kanyarból visszapillantottam, a bőrkabátos tolvajként besurrant a lépcsőházba. Megesküdnék, hogy Kóróci volt. Oh, nem kis veréb vagyok én, hanem egy óriási, szédült ürge!

Olga viháncolva jött haza. Végigtáncolta az előszobát, megcsókolt, a konyhasztalra csapta a cekkert. Végre magához tért.

— Veled mi történt? Olyan sápadt vagy — mondta. — Vedd be azonnal az orvosságot!

Ha hűszéves vagyok, most lekeverek három akkora pofont, hogy kiszakadjon az az örökösen villogó, férfiakat bátorító, mosolygós fog-sora. Vagy röhögve távozom. De ötvenöt évesen!

Eppen vénségemre bolondultam meg. Most fordult elő velem először, hogy nem az értelemre, hanem az érzéseimre, fölforrt véremre hallgattam.

Ölni kéne, gyilkolni mégis! Ő is megölt bennem mindent, ami szép és reményteljes.

Riadtan vetette rám tekintetét, mint a fészkből kihullt, pelyhező madár. Rémület tükrözött az arcán, bár nekem az volt a gyanúm, hogy csak megjátszsa magát. Akkor döböntem rá, hogy ismeretségünk fél éve alatt mindig szerepet játszott, de mindig túljátszotta a szerepét. Hol hízelt, mint a hasas macska, hol önkéntelen fölszakadt belőle az ocsmány és sértő káromkodás. Hirtelenjében valami nagyon sértőt és megalázót akartam mondani. A szokványos pocskondiázást kevésnek találtam.

Végre kirobbant belőlem. — Ne csodálkozz, hogy Pista elzavart, amikor utána koslattal Amerikába. Te őt is megcsaltad. És nemcsak a mérnökkel, hanem ezzel a börtönviselt törzskönyvezett latorral is, aki stricid és felhajtód egysemélyben. De még, ki tudja, kivel... És Pista, mihelyt kikerült a bűvköréből, rájött, hogy nem élettárs, hanem csak kiskutya volt az életedben, akivel az elveszett Huánt pótolta. Egy kis buta taxisofőr, aki elfecsérelte a legszebb fiatalágát egy önző és megbízhatatlan, vén kokott mellett. Én most csak azt kívánom, hogy annyi százasom legyen, ahányszor az imádott Pistádat megcsaltad...

Elővettem a cekkerből a hétdecis konyakot, amit most hozott az ABC-ből. Töltöttem mindkettőnknek. Közöttünk a feszültség robbanással fenyegetett. Szót se szoltunk, csak töltöttem és itunk, amíg ki nem fogyott az üvegből. Akkor kabátot vettem és köszönés nélkül elindultam. Utánam jött az előszobába, felszakadt erős melléből a zokogás. Megtört józsefvárosi Manon Lescau volt.

— Te disznó! — üvöltötte. — Én Pistát soha se csaltam meg. Soha és senkivel. Én őt nem csaltam meg...

Sikerült. A lelkét döftem keresztül. Megöltem a kényszerképzetét, ami bűnbocsánatot ad az elfecsérelt, léha éveikért, ami a megpróbáltatások terhei alatt is élteti az embert.

Az utcán azután, az egynemű kókolosszusok során, az örjítően zsongló autó- és autóbusszajban, vidám, kiegyensúlyozott, siető emberek és egymás kezét fogó párok között ellifant diadaléreztem. Ráébredtem, hogy Olgánál maradt a tiszta hitem, s magasán szárnyaló utolsó, legszebb álmom úgy zuhant alá, mint a madár, mit halálos lövés talált.

Vihar Béla:

Asztal estefelé

Amikor a nap halála az árnyak szertartásával
bekövetkezik,

a múltba zuhanó pillanat peremén
elmúlásunk szólítását halljuk,
az emlékezés ősrjektelhelyéről.

A fák, a szürkület kámzsájában

egymás felé hajolnak,
miként mi is, barátaim, az összehúvás
melegével, csengő lámpafények záporával
háritjuk el távozásunk gondolatát,
ahogy szívünkön áthömpölyög
az alkonyat sötét folyója.

Gyűjtsunk hát világító máglyát

a beszélgetések rőzseágaiból,
s üljük körül az asztalt.

A porceláncészében már fölkelt a Hold,
muzsikál a tea.

Belül van

Ami kedves, el kell veszítened,
hogy végképp megtaláld.

A hiány majd kivallja:

mi vagy nekem s mi voltam neked.

Az a tiéd igazán,

amit kívül már nem lelsz

többé már,

mert csak magadban belül hordozod,

s óvod őt.

Kezében mécszláng.

All mozdulatlanul.

Szülőföldjeim

Azsiaarcú, poros Hajdúnánás, diófalombos
kis Nemesapáti, hegyek karján, méla csecsszopóként,

ősálfomban bóbiskoló Szécsény,

konok kunok rideg Szentmiklósa,

kálvinista Sion: Debrecen; lángok között

vetkőző leány, ifjúságom tárt kapuja, Miskolc,

Európa-anyám, Budapest:

elfogadtok-e fiataloknak engem,

létem dajkáló falvak, városok?

S míg eljátszom e hiú gondolattal,

felvillan az égboltozat lapján,

mint lábjegyzet világító jele,

egy sugaras csillag kék tüze,

bolyongva az idő röppályáján,

hét néma ház kéménye fölött.

Dózsa Ildikó:

Szia, Őcsi

Kalimpa Ilona és lánya, Viktória a budai várban élnek, egy
keskeny, sötét kis utcában.

Kalimpa Ilona varrónő volt. A felszabadulás után egyéni mód-
szerrel szerzett magának lakást: betelepedett a várba az első üres
házba, melynek ki tudta nyitni a kapuját. A főbérlo orrhosszal ma-
radt le csupán a versenytúrában, és máig nem heverte ki a csa-
pást, ami Kalimpa személyében érte. Ő ezredes özvegye, vitéz Vár-
szeginé, egyébként Mária Magdolna, s ez ahhoz képest, hogy ba-
juszt visel, szép teljesítmény.

Kalimpa Ilona a honfoglalás után átképezte magát mozipénztá-
rosnőnek, és ez lett a veszte, mert jött a katona a moziba. Egy fo-
rint füllér hiányzott a jegy árából, és ezt már honleányi köte-
lességből is kellett pótolni. Am a katonának há'as, nagy természetje
volt, és köszönetet mondandó várta Kalimpa Ilonát zárás után a ki-
járatnál. (A vonatja csak hajnalban indult, de ezt kiemelni merő
rosszindulat.)

— A film jó volt. A nézőtér meleg, maga pedig egy angyal —
számolt be élményeiről a katona. — Ráadásul szép angyal — mon-
dta (virág helyett), és nagyot kordult a gyomra.

— Éhes? — kérdezte Kalimpa Ilona, mert zavarban volt, és
nem jutott okosabb az eszébe.

— Semmiség — legyintett a katona, de gyomra nagyon szomo-
rúan korgott tovább.

— Nincs nálam... pénz, és nem akarom megsérteni...

— Nem is! Hát mit tetszik gondolni? — méltatlankodott a ka-
tona.

— Ha egyedül laknék, vacsorát tudnék adni, de...

— Persze, a mama...

— Ó, igen, a mama — pirult el Kalimpa Ilona.

— Hát ha nem, nem.

— Talán ha nagyon halkán jönne... — csúszott Kalimpa Ilona
lefelé a lejtőn.

— Ojjé, én nesztelenül kúszok a legrandább avarban is, ezen
ne tessék aggodalmaskodni.

— De messze lakunk, és ha a... mamám... — fújt visszavo-
nulót Kalimpa Ilona riadtan.

A katona teljesen megvadult a vacsora reményétől. Éhesenszo-
rongatta Kalimpa Ilona kezét, és a füstös váróteremre gondolt, ahol
kemény padon kell kivárni a hajnali vonatot. A déli bagdulyás a
jövő ködös csajkájában illatozott, a pénztárosnő meg csak vacil-
lált. A katona tisztelgett:

— Megyek. Köszönöm a jegyet.

És várt tovább.

— Mindegy, próbáljuk meg — sóhajtott Kalimpa Ilona.

— Csúnya ez a romos vár, még sötétben is — szólalt meg ké-
sőbb a katona, csak hogy mondjon valamit.

— Őt év alatt nem lehet csodát művelni. Vannak fontosabb
dolgok is, a cizellálás ráér.

— Még pendelyes gyerek voltam, amikor a szüleim megmutat-
ták.

— Hol laknak? — próbált tájékozódni Kalimpa Ilona.

— Hát nem Pesten, ez biztos, hehehe.

Kalimpa Ilona elszomorodott. Micsoda disznóság, gondolta. Ki-
teszem magam az ezredesné üvöltésének, és akkor még azt sem mon-
dja meg, hová valósi. Legalább hazudna.

De a katona nem akart hazudni, csak enni. Kalimpa Ilona bosz-
szúból hidegen adta oda a rakott burgonyát és azt mondta, azért
nincs benne kolbász meg tojás, mert ő szalonnával szereti.

— Én is — mondta a katona, és igyekezett halkán csámcsogni,
mert félt a mamától, akitől Kalimpa Ilona szemmel láthatóan, pon-
tosabban kézzeltapinthatóan csúszkált. — Köszönöm a vacsorát —
törölte meg a katona a száját, és papír után matatott a doznijában.
Összekaparta a maradék dohányt, cigarettát sodort. végignyálazta a
szélét, aztán rágyújtott. A gyufa halvány lángjánál látta, hogy Ka-
limpa Ilona orra a szobában is olyan piros, mint a hideg utcán volt
és vékony, akár egy szende felkiáltójel. — Hát akkor... — kutatótt
a katona Kalimpa Ilona dereka után.

— Menjen már — suttozta Kalimpa Ilona fé'reérhető hang-
súllyal.

— Mindjárt, mindjárt — folytatta a katona a megkezdett had-
műveletet és Kalimpával a karjaiban, vaktában nekiindult a sötét-
térnek.

— Balra van — navigálta Kalimpa Ilona —, balra, a sarokban.

Röpke óra múlva a katona ezt mondta:

— Eg áldja, kedves... kedves...

— Ilona — suttozta Kalimpa Ilona.

— Ilona — ismételte a katona, és az állomás felé vette az irányt.

Kalimpa Ilona reggel csak azért hitte el, hogy ami történt, az
valóság volt, mert a lábasból hiányzott a rakott burgonya, és tudta,
nem ő ette meg. Akkor biztosan nem lenne annyira éhes.

Rövidesen jelezte jöttét a kiskalimpa, és az ezredesné legnagyobb
felháborodására bómölgve betelepedett az albérletbe.

— Idegesítenek a gyerekek, a magáé különösen rondán ordibál
— sértegette vitéz Várszeginé a vonagló pólyát, amelyben önfele-
den zokogott a katona lánya.

Kalimpa Ilona néha varrni szeretett volna — szívésségből, szó-
rakozásból, pénzért —, de az ezredesné nem engedte:

— Elég a zabigyerek! Már csak az hiányzik, hogy itt varrjon
nekem telves, idegen rongyokat.

Kalimpa Ilona Viktória nevezetű lánya aránylag korán megta-
nulta, mit jelent ez a szó: zabigyerek, és az ezredesné szíves közre-
működésével sikerült tisztába jönnie a lányanyaság és zabóság ösz-
szes hátrányaival. Amikor vitéz Várszeginé nem foglalkozott „gye-
rekneveléssel”, nagyrészt normálisan viselkedett: ha betegsége alatt
Kalimpáék ápolták, azt meg szokta köszönni. Hosszú téli esteken
be-beült a szobájukba tracsolni. A pokolba kívánták, de olyan il-
ledelmesen, hogy nem lehetett észrevenni. Az ezredesné tehát üldö-
gült a fehér cserépkályha mellett és szidta a rendszert. Olykor Ka-
limpánénak szólította l'ónát, hogy legalább néha hallja, milyen az,
ha valakinek asszonyneve van. Viktória ettől szeretett volna kifutni
a világból, és egyszer olyasmire ragadtatta magát, amit Kalimpa
Ilona sose merészt: kitessékelte Várszeginét.

— Mit kell megérnem, a saját lakásomban! — sipákolta a vitéz
özvegy, és következő néthájiáig tartotta a haragot.

A „felvilágosult” Viktória közben gyászolta magát. „Mennyire
bo'dog lehet egy törvényes árva” — sírdogált esténként az ágyban.
„Ó, ha én törvényes félárva lehetnék!” Eleinte a dunya alatt sirt,
ne hallja az anyja, de később az iskolában gyűjtött vélt sérelmek
annyira feltűztek, hogy teleszájjal zokogott — hallja csak, és fúr-
ja a lelkiismeret. Ugyanis Viktória felhőtlenül egyáltalán nem ne-
vezhető, és ezredesnével fémjelzett gyerekkora az iskolában terme-
szetszerűleg nagy zökkenőkkel folytatódott. Hiába próbált vele sze-
rencsét Kalimpa Ilona különböző tanítézetekben, bárhova került a
lánya, ő volt a legvadabb, 'egszemtelenebb, leghülyebb, legmaganyo-
sabb. A megfelelő rossz tulajdonsághoz hozzá kellett csapni a feso-
fok, esetleg a túlzótok jelét, máris illet Viktóriára a jelző. Onvéde-
lemből pedig felvett egy furcsa alapállást: állanőoan kikerte maga-
nak; hogy mit és kitől, az mindegy volt, a lényeg az örökös sertö-
döttség, amelybe belekeseredett. Legjobban az anyjára haragudott!

— Hány éves voltál, amikor születtem? Negyvenöt! Egészesen
voltál? Beteg lettél az ostrom alatt! Hogyan volt szíved öregem, be-
tegen, apa nélkül? Szülésre vetemedni? Az ismeretlen katonának em-
lékműve szokott lenni, nem gyerek, tudod?

Ilyen veszekedések végén aztán Viktória mindig megbocsátotta
az anyjának, hogy őt a világra hozta, Kalimpa Ilona pedig a la-
nyának, hogy ismét megbukott. Abba is beletörődött, hogy Viktória
túlkorosként nem hajlandó iskolába járni. Több napig vitatkoztak
azon, hol dolgozzék. Kalimpa Ilona szerette volna berakni a mozi
büféjébe, aztán egy nagy szálloda konyhájába, végül egy kórházba,
de Viktóriának egyik se tetszett.

— Bízj rám — mondta —, majd én keresek magamnak munkát.
Olyan melegen süt a nap, mintha még mindig nyár lenne, ami-
kor Viktória megjelenik egy nagy gyár előtt.

— Belépőt! — követeli a portás.
— Visszafelé már lesz — ígéri Viktória, és beslisszol a kapun.
A portás kiabál utána, de Viktória betehet határon túl magára
egy fehérköpenyes nőnek, hogy munkát akar. Nem ért sem-
mihez, azt se tudja, mi szeretne lenni, neki mindegy, csak penzt
kapjon.

— Hány éves vagy? — kérdezi a fehérköpenyes.
— Tizenhat — hazudik Viktória. — Lehetek takarítónő, segéd-
munkás, kézbesítő, betanított munkás. Igazán rendes leszek — kapa-
cítálja a nőt, és boldogan kőti ki a tanműhelyben, mint „minde-
nes”. Elszalad tizoraieért, ásványvizet cipel, kisöpör, füzetekek vona-
laz, borítékokkal, üzenetekkel szaladgál.

A tanműhely a Duna mellett van. Az őszi szel, bizonyítandó,
hogy ő szegény embert mindig ér, boksolja Viktória orkanját. Haj-
nalonként elébe szalad, a kapunál várja. Viki haja ágaskodik, mint
a vaddisznósörte, a hangszóróból tánczene üvölt, és valami furcsa,
erős szag ficánkol a szélbe kapaszkodva. Olyan ez, mint a vér ízé-
nek — vasízű vér, vasszagú levegő.

— Lett volna szíved berakni abba az unalmas büfébe, amikor a
gyár olyan marha izgalmas — mondja Viktória Kalimpa Ilonának.

A tanműhelyben mindennap más osztály jár. — Kezicsokolom,
Miki bácsi! — üvöltik a lányok, amikor reggelenként beözönlenek
az ajtón. Miki bácsit ilyenkor a guta kerülgeti: tíz évvel, ha idő-
sebb

Viktória ténfereg a lányok és minisatuk között, nézi Miki bá-
csi méltatlankodó pirulását és tojásfejét, amin természetszabta
tonzúra van. Alul, a tarkón szőke pihék siratják a múlt ifjúságot és
a néhai fűrtöket. A lányokat a Miki bácsi nem érdekli különöseb-
ben, mint ahogy a méricskélés, reszelés és lakatosipari alapfogalmak
se. Politechnikaoktatás ide vagy oda, egyiküknek sem támad ked-
ve a gimnázium humán osztályát felcserélni a műhelypadra, sőt
érettségi után se ébred bennük nosztalgia a kedves tanműhely
után.

— Büdös van az udvaron — morog az egyik.
— Vasszag — sertepertél körülöttük Viktória. — Nem szereted?
— bámulja a tolmércét.

— Fúj a szél, hideg van és zaj, a férfiak pedig olyan undorító
dolgozat kiabálnak, hogy az apám ha hallaná, öire menne velük —
va

— Utánam semmit sem szoktak kiabálni — ellenkezik Viki.
— Persze, mert téged észre se vesznek, ha ott szaladgalsz kö-
zöttük, de harminc lányt együtt nem viselhetnek el szó nélkül.

Némi vita után mégis ráhagyják, hogy ez a menyország, itt minden-
ki angyal, mert Viktóriát kedvelik. Mióta ő a tanműhelyben van, ha-

marább mehetnek naza fél órával. Viki söpör, takarít helyettük, le-
törölgeti a vasport a padokról, ha eldobott munkadarabot talál, be-
fogja a satuba, kiköszörüli rajta a csorbát. Miki bácsi erre felfi-
gyel, tanítgatja — idomacél-keresztmetszeteket rajzol, magyarázza,
hogy kell banni a tolmércével (ami Pista bácsi szerint „subler”).
Viki tologatja a szánt, szeretné megjegyezni, hogy a nóniusz-
skáláról leolvashatók a beosztás törtrészei. A nóniuszskála
tetszik. — Valami jó is van ilyen, ugye, Miki bácsi? — Neki lehet
bácsizni, ő be'tag. Miki bácsinak hálás, Pista bácsinak udvarol,
nagyapapaságot vár tőle. Meg is kapja:

— Életed végéig itt akarsz söpörni a tanműhelyben?
— Utálok tanulni, buta vagyok.
— Lusta vagy, szégyelled magad. Én a te korodban... stb.
Viktória nem szégyelli magát.

Kalimpa Ilona élete kissé nyugodtabb, Viki szemrehányásai,
gyöttrései ritkultak, mióta dolgozik. Az iskolában mindig attól félt,
hogy összesúgnak a háta mögött; év elején az adatait elcsukló han-
gon diktálta be, és égett az arca, hogy az anyja nevéit viseli; azt hit-
te, lenézik, és nem várta meg, hogy kivessék maguk közül: kiközösi-
tette önmagát. A tanműhelyben csak annyit tudnak róla Pista bácsi-
ék, hogy az anyja egyedül neveli. Viktória szégyenkező célzásokat
tett bizonyos különléseiről, amiből válasra lehetett következtetni, mi-
re Pista bácsi elismeréssel emlegetett „hős anyákat” és hasonlókat.

Viktória hazaadja a fizetését, és Kalimpa Ilona „stafirungra”
költi. Lassan gyűlik a móring, Viki úgy tesz, mintha nem érdek-
né, de hallgatólagos beleegyezését adja — legyen csak lepedő, huzat,
konyharuha, és kell „eszcajg” is...

— Na ugye, és azt akartad, hogy tanuljak munka helyett!
— Legalább estin — kezdené az anyja, de Viktória ráripako-
zik:

— Nem vagyok igavonó barom, eszemben sincs, nem is bírnám,
nekem még sok pihenés kell, fiatal a szervezetem — mondja a ma-
gát.

A műhelyben kezesbárány.
— Annyi szép csillogó rézforgács van az udvaron, senkinek se
kell, csak hever itt, ki tudja, mióta. Nem vihetnének haza belőle?

— Még csak az hiányzik! — mérgeződik Miki bácsi.
— Itt se csinálhatom meg, amit akarok, és úgy hazavinni?
— Nincs fusi!

Viktória — szigorúan munkaidő után — barkácsol egy áll-
ványt, igenis, a hulladékokból. Kinyomozza, hogy a látszat ellenére
a gyárnak van kertésze. Szerez tőle cserepeket, a földet és virágo-
kat egyszerűen kiemeli a bejárat előtti kőkölyhekből.

A maradék töveket szépen elrendezi, nem is venni észre, hogy
kevésbé. A gondozatlan, nevedt virágok szégyenkezve simulnak a
tenyerébe. Fel a fejé! kókadtak! — mondja Viki, és a sárgarezek-
ből csillogó cseréptartót fon nekik.

Miki és Pista bácsi reggel zajosan ünneplik a büszke barkács-
mestert, bár amikor megtudják, mi honnan való, csökken a lelkesé-
désük.

— Miért, azt tetszettek hinni, hogy a saját zsebemből fizetem?
Nem történt semmi, egyszerűen most bent van a műhelyben az, ami
eddig kint volt az udvaron.

Viktória csak az egyetlen vegyes osztályt nem kedveli, amely
pénteken tanul a műhelyben. Félt a fiúktól, előttük szégyelli, hogy
úgy ténfereg itt, mint holmi kis cselédke. Pedig ide jár az a lány,
aki elhozta neki a megunt fehér táskáját, a barátnője meg az el-
szakadt borostyán karkötőjét, amelyből hiányzott jó pár szem. Vik-
tória nagyon örült, összevarrta, a ridikült peűg átfényezte. A lányok
titokban hozták, senki nem látta, amikor odaadták, de Viktória az-
óta kerüli őket, valahogy zavarba jön előttük. A két lány meg ke-
rüli őt — fene se érti ezt, töpreng Viki. Az új jövevény viszont egy
erőszakos buzgómócsing, aki idegesítően és feltűnően népnevelné
őt. Addig pimaszkodik, amíg kihűzza Vikiből, hogy nem fejezte be
az általánost. Igaz, lovagiasan tartja a száját, de Vikinek kínos a
dolog. Miki bácsinak se szívesen vallotta be, bár az valahogy más
volt. Miki bácsi különben se olyan k'assz fej, mint ez az Ungi Dá-
niel.

Viki újabban nagyon buzgón söpröget, még szünetben is több-
nyire Dani környékén. Megbeszélük, hogy színházba járni jó. Viki
ugyan csak a mozit szereti, de szolgalelkűen helyesel. Dani kedves,
amikor nem feltűnősködik, Dani szép, gyönyörűek a fogai, valami
középszkolai úszóbajnok, ehhez mérten isteni az alakja. Tehát min-
den úgy igaz, ahogyan ő mondja.

— Eljössz velem színházba? — nyilatkozik meg a félsten két
születélszalamis kenyér között.

— Megyek — mondja Viki. — Addig nem kell valami a büfé-
ből? Pista bácsinak joghurtot hozok.

— Kész, semmit nem kérek. Fél hétkor várlak a színház előtt,
hajadban legyen spárgabefőtt...

— Te tudsz verset csinálni?
Dani gonoszul nevet:

— Szereted a verseket?
— Nem nagyon. Unalmasak — mondja őszintén Viktória.

— Egyet se tudsz?
— „Megy a juhász számaron” Talán ilyeneket. A suliban a kö-
telezőket utáltam, nem is tanultam meg, ne félj.

— Szerelmes versek?
— Ugyan, hülyeség.

— Anyaversek?
Dani imádja az anyját. Apja örökké sértődött nyelvtanár, ét-
vágycsináló tablettákkal és hipochondriarohamokkal küszködve, de

anyja a legjobb haver. Viktória csak két anyát ismer a világirodalomból. Az egyiket Rudolf trónörökös kedvenc nótájából. (Gyengébbek kedvéért azt, aki éjszaka font, nappal mosott, egyébként pedig jaj, de nehezen tartotta az illetőt.) A másik szintén mosott, és a dagadt ruhákat vitte a padlásra. Valami kétkötő is volt, de az már nem divat. Kalimpa Ilona különben is a Patyolatba jár, mert az ezredesné nem engedi a közös fürdőszobában pancsolni.

— Mi van, kaszinózunk? — érdeklődik Miki bácsi. Furcsán ánk mondja az a-t. — Vége a szünetnek, ha nem vették volna észre.

— A büféből nem tetszik kérni valamit? — pirul el Viktória.

— Nem.

— Joghurtot se?

— Pláne!

— Gyümölcsös is van, Pista bácsi kifejezetten szereti.

— Nem.

Viki elszede. Miki bácsi ízekre szedi Dani munkadarabját és bebizonyítja, hogy csapnivaló.

— Persze, ha kaszinóztatunk...

Dani dühös:

— Lem leszek lakatos.

— Még szerencse — mondja Miki bácsi, és mindenesetre bevés egy kettést a tanári noteszba, amit olvasmányai alapján támasztott fel a múltból — hátha így jobban respektálják a gyerekek? Élénk tévedés. Mindenki jól tudja, hogy politechnikából nem lehet megbukni, ahogy tornából vagy énekből sem.

Viki szalad a gyárudvaron, mint egy vidám, szeplős bakkecske, csörgeti a pénzt, amit Pista bácsi adott joghurtra. Beáll két fiú közzé targoncát tolni, a fiúk fellódítják rá, — hátramoszdító, mondják neki, és jó megzötyögtetik. Majd elharapja a nyelvét, de be nem áll a szája, a kanyarokban nagyokat visít. A délutánt hisztizéssel tölti.

— Felnőtt, kereső nő vagyok — mondja öntudatosan —, és nincs egy rongy, amit felvehetek, ha éppen színházba menni szottyán kedvem.

— Eddig még nem nagyon szottyant — mérgeledik Kalimpa Ilona.

— Ó, hogy aza... — véli Viki és sírvafakad. Úgy viselkedik, mint-ha a „stafirungot” idegen nőnek gyűjtené az anyja. — Mert az „esz-cálg”, az a fontos, ugye? Meg a lepedő! Miért voltál te varrónő, ha a gyerekednek se vagy képes összedobni valami nagystélyit?

— Nem való az még neked.

— Nahát, én olyan szerencsétlen vagyok, mi a francot vegyek föl? — cibálja Viktória a szekrényajtót.

Kalimpa Ilona haragszik Danira, a színházra, az egyszerűség kedvéért az egész világra. — Mert te csak cirkuszolni tudsz...

Viki már hatkor a színház környékén ólálkodik, megveszi az isten hidege. Béleletlen, kék tavaszi kabát van rajta, az ezredesné tavalyi nyugati csomagjából származik. Ő tukmálta rájuk, mert „rödengő” szabású, és az előnyös az ilyen szafaladé alakra, mondta. Viki lenyelte a sértést, mert tetszett a kabát és tetszett a szó is: rödengő. Tavaszi kabátom, a rödengő szabású, gondolja a sarkon ácsorogva. Ettől mintha melegebb is lenne. Dani pernyi pontosság-gal érkezik, Viki előcmag a ház mögül:

— Szia!

— Nem fogysz meg ebben a vékony vacakban? — kérdezi Dani a vastag irhájából. — Gyere, üljünk be valahova egy feketére.

Viki nem szereti a kávé, mert keserű, a szörp híg, a torta kevés „azért a pénzért”. Különben is, Danit nem engedné fizetni, az anyjától pedig csak egy tízest kapott. Ha azt füllenti, hogy szendvicset és málnát vett rajta, elteheti. Akkor lesz már negyvenöt forintja, megveheti a bizsufityegőt az ezüstözött láncára. Hogyan adja majd be az anyjának, még nem tudja. Legfeljebb azt mondja, hogy Pista bácsitól kapta a virágállványért. Tehát hősiesen kijelenti, hogy nem fázik, isteni a levegő, nézegessék a kirakatokat. Dani elképzelt, hogy ülnek a presszóban, ő magyarázza Shakespeare-t meg a királydrámákat, Viki ámul, hogy ő milyen okos srác. De kirakatokat kell bámulni, karkötőt és jeggyűrűket, kinos.

— Nézd, ott balra! Ugye, milyen szép az a kék k'ipsz?

— Igen — mondja Dani. — Nagyon szép. Szereted Shakespeare-t?

— Ugyan, azt se tudom, hogyan kell leírni. Mindig összekeverem a betűket, és a „hát” ki szoktam felejteni.

— Pedig olyan egyszerű. Tudsz táncolni, ugye?

— Persze — mondja sértődötten Viki. — Azt mindenki tud.

Az öltözőben a lányok rádióznak meg énekelnek, fölük lesi a mozdulatokat, amikor öntudatlanul rázzák magukat és ugrálnak. A lányoknak mindig jókedvük van, bulikra járnak és egyetemi klubokba, ahol ilyen együttes meg olyan együttes zenél. Ha az anyja a pénztárban ül, Viki otthon a tükör előtt próbálgatja a figurákat, igeyszik lezser lenni, dobálja a kezét.

— Szóval van egy olyan, hogy „sék”. Ismered?

— Naná.

— Ezt úgy kell leírni, hogy shake. Ezt is tudtad?

— Tudtam — mondja Viki bizonytalanul.

— Sekszpir is így kezdődik: Shake. Most már csak azt kell megjegyezned, hogy speare és kész.

— Egyszerűbb lenne, ha spré jönne a shake után. Van egy hajlakksprém, szülinapra kaptam.

— De nem az jön — idegeskedik Dani. — Tessék memorizálni, speare!

— Speare...

— Na ugye. Most mondd együtt.

— Shakespeare — engedelmeskedik Viki nyugósen, mert ez rosszabb mint a sulis. Ott nem izgatta, ha hülyeséget mondott, de Dani előtt kellemetlen felsülni.

— Tanulsz rendesen? — gyötri tovább Dani. — Megígérted, hogy elvégzed a nyolcadikat. Megszerezted már a tankönyveket.

— Hagyj már békibe, jó? — lázad fel Viki.

Veszekedve mennek be a színházba, Viki ragaszkodik ahhoz, hogy ő fizesse a ruhatárat.

— Miért adtál két forintot? Csak egy jár, ki van írva — neveli (kivételesen) Viktória Danit.

— Ne ordíts, nem kell mindenkinek hallani.

— Nem én ordítok, te ordítasz!

Viki vaddisznósörtéjén látszik, hogy vizes kefével csépelte a simára, a fésülés csikjai párhuzamos kellemmel mutogatják az ápolás eredményét. Ropogásra keményített hófehér puplinb'úzbán és sötét-kék szoknyában van (még szerencse, hogy nem rakott, csak hólós), karján a táskás lány ajándéka, lábán Kalimpa Ilona szűk körömcipője. Utóbbtól eltekintve olyan, mintha évről-évre szurkolna a bizonyítvány miatt, bukásra álló kisdíák. Dani felborzolja a vaddisznósörtéket — szia, Őcsi — mondja nevetve. Viki haragudni szeretne, tétovázik, hogy ez sértés volt-e vagy bók, de úgy dönt, Dani ilyen, ha kedves. Ez is jobb a tudálékosságánál.

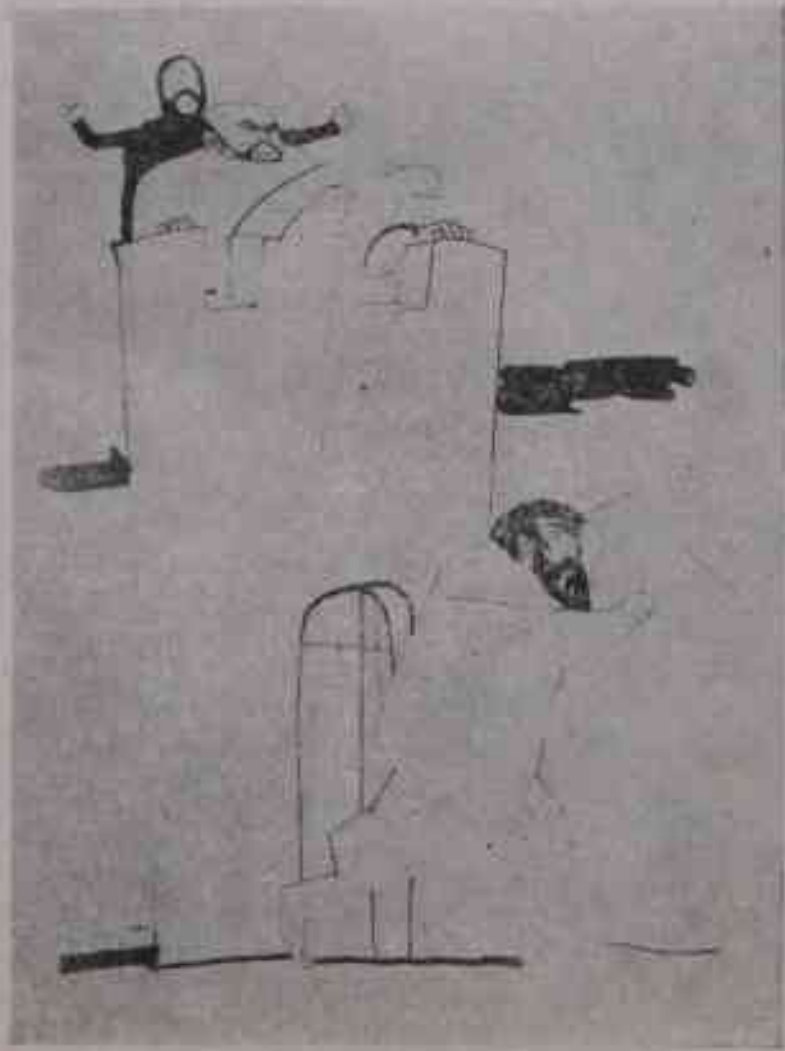
Nézik a színpadon a több évszázados házibulit, Vikinek Páris jobban tetszik, mint Rómeó. A szünetben megtudja, hogy Júlia nem is harmincéves, ő kábé ennyire taksálta. Dani bosszankodva magyarázza, hogy volt egy film, amelyben Júlia annyit idős volt, amennyinek a Sekszpir — na, tudod még, hogyan kell leírni? — megálmodta. A színpad más tézta. De csöngetnek, be kell menni a nézőtérre. Viki izgul: ez a pap jó fej, csak sikerüljön a dolog. Nem sikerül. Júlia szívébe szúrja a tört és összeesik. Viki teljesen beleéli magát a jelenetbe, előrehajolva szorongatja a zsöllye szélét, és az utolsó percig nem adja fel a reményt — hátha mégis... Csalódottan kiált fel a koppanásra:

— Jaj, de kár!

— A nézőtérén átmorajlik a nevetés. Dani kezébe temeti az arcát, rettentően szégyelli magát. A szomszédok gonosz kíváncsisággal nézik őket.

— Te nem tudtad, miről szól?

— Honnan tudhattam volna? — kérdezi vissza Viktória, és majdnem sír.

Dani megsajnálja:
 — Hazakisérlek — mondja, és dacosan átfogja a vállát —, mit bámulnak ezek a barmok...!
 — Nagyon buta vagyok?
 — Nagyon. Azért kell tanulnod. Szép a kabátod, jól áll — teszi hozzá, mert egyre jobban sajnálja, és szeretné vigasztalni.
 — Az ezredesnél vettük... részletre.
 Istenem, még ez is, hogy részletre, facsaróčík Dani szíve; és milyen természetesen mondja. Együttérzését kimutatva megcsókolja Vikit, aki aktívan hagyja magát.
 — Majd kita'álunk valamit... hozok neked könyveket.
 Viki lehervad Dani karjairól.
 — Csak a krimit szeretem, de sci-fit is olvasok néha. Mindenkinek jár a szája, hogy ponyva meg ilyenek, de hiába iratkoztam be a könyvtárba, soha nincs krimi, ha meg előjegyeztelek egyet, úgy néznek rám, mint egy libára. Tudod, olyan megvetően. Miért, a negyven filléremért azt kérek, amit akarok, nem?
 — Hol dolgozik a papád?
 — Nincs papám — mondja Viki, és gúnyosan megnyomja a „papámat”. — Meghalt.
 — Ne haragudj, nem tudtam. Még szerencse, hogy anyád él.
 — Szerencse.

Dani úgy érzi, ezt ő más hangsúllyal mondta volna, de nem mer szólni. Némán mennek tovább, néha megállnak csókolózni.
 — Majd e'jössz hozzánk — mondja Dani. Anyu írtó klassz nő, imádni fogod.
 — Nem megyek el hozzátok.
 — Jő, ezt majd még megbeszéljük. Mikor látlak?
 — Pénteken, a gyárban.
 — Nem is akarsz velem addig találkozni?
 — Miért, te akarsz?
 — Hát persze.
 — Azok után, hogy lebögtetek a színházban?
 — Ne törődj vele, igazán nem nagy ügy.

Összekapaszkodnak, állnak a bástyán, lent sziporkázik a város. A tiszta levegő legszívesebben délibáscsót játszana, de ez nem a Hortobágy, csak Pest, és nincs se nyár, se napfény, kárpótlásul felcsap ötvösnek. Markaztáncot csiszol a hidakról, brillbroszt a pesti part neonjaiból. Daninak kedve lenne lenyúlni a bástyáról, szeretne belemarkolni az üvegpesztbe és hagyni, hogy ujjai között halk koccanással peregenek márványházak, opáldunak és higanygözlámpák cseppköfűgögi.

— Megnevelem magamnak, és akkor egész használható lány lesz — mondja Dani otthon az anyjának, de Unginé tapasztalataira támaszkodva kijelenti, nem valószínű, hogy Viki erre jó alany; Pygmalionok mindig lesznek, ám a szobrok néha makacsak, és a butaság a kőnél is nehezebben faragható.

Pedig Viki nevelésének nem a butaság az akadálya, hanem a kisebbségi érzés, melyet kimeríthetetlenül táplál iskolázatlansága, csúnyasága, zabisága és ezerkinő satöbbije. Viki fiúként általában két hetet engedélyez magának a szerelemre, pontosabban szerelmszerűségre. Srác akad mindig, de tudja, hogy tőle nem akarnak különösebbet, csak egy kicsit csókolózni, és persze bármit, amit enged. Ám Viki az orrukra koppint és elszalad. Azonnal a hibákat keresi bennük, de nem megbocsátani való, hanem kapaszkodó kell a gyors kiábrándulás meredekjein. Viki nem sír fiú után, és nem lehet elhagyni, mert nála sebesebben senki se tud elhidegülni. Gyűrközik hát Viki, hogy „szakítani” tudjon Danival akkor is, ha ez — életében először — szinte lehetetlennek tűnik. Dani közben azon töpreng, hol kezdje Viktória nevelését. Gerébre gondol. „nagy barátjára”, és biztos benne, jót tesz Vikivel, ha felviszi az Ida hegyére.

Az Ida hegye hatodik emeleti, Dunára néző műteremlakás. Látoogatói olykor a Villa Negra névvel illetik, de ezzel se Dani, se Geréb nem értenek egyet. Geréb szeretete szelíd, nem igényli ki magának egyik vendéget se, és Dani, aki néha ideges, mert az anyja „agyonszereti”, az Ida hegyére megy kiphenni magát.

Itt minden hétfőn új tárlat nyílik, kedden a zene, szerdán és csütörtökön az irodalom, pénteken a tánc — pontosabban mozgásművészet — van műsoron, szombaton „szabadfoglalkozás”, vasárnap — szünnap. A lakás tulajdonosa rongyokba öltözött, szőrös középkorú álhobó. Annyiban különbözik az igaziaktól, hogy kinosan tisztá. Úgynevezett kétes egzisztencia. Senki nem tudja, miből él, de garantáltan nem l'ionitipró, nem sikkasztó, nem csempész vagy tolvaj. Dani úgy érzi, hogy Geréb — még az se biztos, hogy így hívják, a kapu alatti lakónévsor ugyanis másnt mutat: „Fölcint 1. Kurdinek József. VI. em. 4. Asztalos István”. Hát az utóbbi lenne a Geréb. Szóval Dani úgy érzi, Geréb egy jótékonyági intézmény, aki csak azért alapítottot, hogy megédesítse és felejthetettenné tegye az ember amúgy is érdekes és felejthetetlen diákéveit. Geréb mindenhez ért egy kicsit; bírálja a képeket, van véleménye a barokk és a legvadabb új zenéről: ismeri a klasszikus balett lépéseit és koraegráfiát készít Webernhez, miközben irigyen simfeli a Bójárt-ét; francia regényeket olvas eredetiben, és szinte nincs vers, melynek néhány sorából ne mondaná meg, „ki írhatta volna”. Többnyire tényleg az írta, akire tippel. Geréb mindenkinek tudomására hozta: ha otthon szorul a hurok, nála elalhatnak egy-két éjszakát. Mindenkivel tegeződik, az ajtaja sosincs bezárva.

— Egyszer kirabolnak, legjobb esetben megölnék — féltik a fiókák, de Geréb legyint: Jupiter észreveszi, ha a gonosz közeledik és felkelt.

Jupiter lumbágóban szenvedő hófehér selyempincsi, ráadásul lány. Ez csak akkor derült ki, midőn Gerébet megajándékozta őt

törpe schnauzergyerekkel. Geréb iszonyodva szórta szét a bébiket — Vigyetek, könyörgöm, bűdösek.

Azt se sejtik a fiókák, mióta lakik Geréb itt, ezt legfeljebb csak Kurdinek tudja a Fölcint 1-ből.

Semmi se kötelező, csinald azt, ami jólesik, csak ne nagyon hangosan. A havi műsort Geréb legépeli, tessék választani — Mozart, Requiem Karajannal, Milhaud, Cocteau, Bergman és a film, netán a kelták kultikus kövei... Olyan nincs a fiókák között, aki naponta részt tud venni a szeanszokon, de legkevesebb tizenöt ember összejön egy-egy délután és este. Ha va'aki hetekre eltűnik, Geréb úgy üdvözlí felbukkanáskor, mintha tíz perce váltak volna el.

— A ti barátok az én barátom is — mondja és címe értékes ajándékként jár kézzől kézre. Van, aki óriási lelkesedéssel leragad nála és gerébfióka lesz, de akad olyan, aki azt mondja: beképzelt banda, proccok, sznobok... és többé nem jön.

Geréb — Jupiterrel az ölében — éjszakánként dolgozik. Félig nyitva az íróasztal fiókja; ha jön valaki, legyen hova elsüllyeszteni a papirokat. Eddig még senki nem vette igénybe az éjszakai szállást. Sose lehet tudni, gondolják a fiókák, és olyan goromba félelmeiket forgatnak a fejükben, hogy Geréb belehalna, ha megtudná. Mindenesetre a fiókák nyugodtabban pimaszkodnak otthon egy bármikor igénybe vehető Gerébbel a hátuk mögött.

Közben Geréb szimpla fordító, nix hobó meg varázslóság. Még csak nem is műfordító, bár néha áttesz egy-egy kegyelemkrimit a Pingvin-sorozatból. Ő műszaki leírásokkal kínlódik, hat-hét nyelven beszél, de i'yet, hogy „kokilla kovácsokra kerülő ingotok öntésére”, csak angolul, németül és franciául tud.

Geréb cirkuszkocsiban született, a Repülő Csincsurnyákokból az Asztalos István fiának. Évekig rajta, sőt rajtuk röhögött az egész cirkusz, mert Geréb, a kötéláncos-dinasztia sarja, a légtornász-család egyetlenkéje a legvadabb téniszonyban szenvedett. Eleinte próbálták edzeni, de ezt a győtrést nem bírta, kiabált segítségért, míg bele nem kékültek a Csincsurnyákok. Ezek után fanyalodtak viaszgolyóra, amivel a saját fülüket párnázták ki az Istvánka ellen, dobálták, tovább a háló felett és orcítottak, hogy „hopp, Istvánka, hopi föl! Geréb megumta a hatástalan kiabálást, és az egyszerűség kedvéért szépen elájult, amint megpillantotta a hálót. Utálkozva abbahagyták vele az edzést a Repülő Csincsurnyákok — csinálj, amit akarsz. Geréb bejárta a vi'ágot, mert az Asztalosok hol ide szerződtek, hol oda, Geréb mindenütt a nyomukban. Cirkuszi alkalmi munkás lett, mindenkitől tanult valamit, de a trapézról csak álmaiban esett le. A Csincsurnyákok és kedvenc majmuk halomba haltak egy autókiránduláson, ahova Geréb csak azért nem ment, mert a serpentinek gondolatától is szédült. Bánatában egy belga politikus szeretőjének a fiúja lett, a nő aztán — irodalmi, zenei, istennyi'ái fogadások — úgy kiművelte, mintha Etonbe járt volna.

— Figyelj ide — mondta végül a belga politikus szeretője Gerébnek flamandul! (amit Geréb hódolata jeléül tanult meg) —, szerintem itt az ideje, hogy körülnézz otthon. Talán a honvágy gyötör, hogy ilyen unalmas lettél? Nekem mindenesetre elegendő van belőled.

Geréb megfogadta a tanácsot, hazajött körülnézni, és itt meglepetésére jobban érezte magát, mint eddig bárho' a világon. Elcserélte a Csincsurnyákok „ösi” rákoskeresztúri házat műteremlakásra, a berendezkedést pedig az antikváriumban kezdte meg. Ott találkozott egy lánnyal. Ő volt az alap: hozta magával a barátját, az az udvarlóját, az udvarló a barátját — szabályos láncreakció alakította a szimpla műteremlakást Villa Negrává. Geréb meg nem szűnő hálaival gondol rá, nemcsak az első pesti szerelmet kapta tőle, hanem ezt az imádott bandát.

Daninak másfél órájába kerül, míg Vikit rá tudja beszélni, hogy felmásszik az Ida hegyére, ráadásul egyedül, mert Dani nem tud érte menni: előadást tart a progresszív dzsesszről, és a szalagok, a magnó, az erősítő, a sztereó...

— Találkozzunk utána — mondja Viki, de Dani feltűnően erőszakos. A „Shakespeare és a királydrámák” elmaradt, legalább ezt hallja a Viktória.

Viki kíváncsi, tehát felkapaszkodik a lépcsőn az Ida hegyére, és becsonget Geréb ajtaján, mert Dani elfelejtette megmondani, hogy nem szabad. Ilyesmivel csak lejárhatja magát az ember. Óriási röhögés fojtja hát bele Daniba a szerfelett intelligens szöveget, és ő azonnal tudja, ki jött. Viki is hallja a nevetést, lenyomja a kilincset, beles. Az előszobában egymás hegyén-hátán hevernek a cipők.

Felbukkan Geréb és betuszkolja a szobába. A szőnyegre nincs már hely, mindenütt ülnek. Vikinek csak egy bőr tevenyereg jut. Megmutatja, milyen bennfentes, odaint Daninak, aki bólint, és cümá' tovább. Viktória mérhetetlen unalmat érez. Dzsesszre táncolni nem az igazi, akkor meg minek róla csak egy szót is ejteni? Danit megtapsolják, elvegyül a „tömegben”.

— Na, hogy érzed magad? — ér el hozzá végre.

— Klassz.

— Ugye? Remek fejek. És az előadásom?

— Isteni volt.

— Kösz.

— Hát akkor mehetünk is.

— Most? Amikor emelkedni kezd a hangulat? Innen nemszoktak ilyen korán eltűnni.

— Késő van.

— Kispolgárok a szülei, nyolcra otthon kell lenni neki — búcsúzkodik fonnyadt mosollyal Dani.

Megértően néznek Vikire, először lát maga felé irányuló érdeklődést az arcokon.

— Azt hittem, összeemelegszel néhány jó fejjel, de te olyan me-
rev tudsz lenni, hogy az emberben megáll a vér — morog Dani,
és a tervezett szakításról mit sem sejtve lohol Viktória mellett az
utcán. Viki siet, mintha saját maga elől menekülne, és közben Ga-
rálja a szöveget, amely egészen más, mint ahogy otthon elképzelte
(és begyakorolta), csöppet sem hűvös vagy elegáns.

— Unom a hobbidat, a Szekszipigedet, mindig nevelni akarsz,
elég volt a szólalomkóbból! Tudod, mi az én hobbim? A barkácsolás
és a főzés. Vedd tudomásul, hogy a fürdőszobában én hoztam rend-
be a kád lefolyóját. Az ezredesné hangulatlámpáján én cseréltem ki
a huzalokat. Betapasztottam a cserépkályhát, lemázoltam a kony-
hát, ablakot gittellek, ajtót szigetelek, szőnyeget tisztítottok, tömítést
cserélek a mosogatóban. Az ezredesné ugyan semmiért nem fizet, de
legalább megdicsér, és karácsonykor kibeleztem velem a pulykáját.
Ha a melléből készítek fasírtot, akkor mi is kapunk belőle. Azt nem
tudom, ki az a Webern, de nem is érdekel.

— Közben azért ráérsz egy kicsit tanulni, nem? — próbálkozik
Dani. — Hoztam neked könyveket is. Ez Hamlet a Diákkönyvtár so-
rozatból, ez tanulmány a progresszív dzsesszről. Azt mondtad, sze-
reted a zenét. Olvasd el, legközelebb megbeszéljük.

— Nem találkozunk többet, nem kell semmit megbeszélni.

— Mi van veled?

— Lehet, hogy te kedves vagy és jól akarsz, de ezt én unom.
Valami nem tetszik nekem. Olyan szaga van a dolgoknak, hogy a
jó úttörő ahol tud, segít. Engem nem kell sajnálni! Menj el a KISZ-
felelősökhöz vagy mit bánom én, kihez, és mondd meg, hogy nem
te lehetsz róla, de zátonyra futott a mentési akció. A Viki egy
makacs csaj, nem engedi magát népnevelni. Nyugodj meg, jó pon-
tot azért kapsz, mert a szándék is jutalmat érdemel.

Dani hápog.

— Beletaláltam a közepébe, ugye? De azért túrhető srác vagy.

— Pénteken a tanműhelyben...

Viki közbevág:

— Nem találkozunk. Eikérem magam onnan. Szia! Tiszteltetem
a nagypapát. Hogy van a Pali bácsi, jól, jól, jól... — éneklő Viktó-
ria gúnyosan (és majdnem bögve), aztán felugrik egy tizenhatosra.

Viki úgy megvaadt az „Ida hegyétől”, mint valaha az apja a
kilátásba helyezett vacsorától. Hiába vigasztalgtja magát a beta-
pasztott cserépkályhával és kitisztított lefolyóval, dühíti, hogy nem
tudja, mi a különbség Webern és Weber között az „en” betűn ki-
vül, ki az a Bernard Buffet, miért vannak úgy oda Shakespeare-
től. Kicsit lenézi őket, de ez sem jön szívből, mert érzi, a fiókák
nem sznobok. Egyszerűen azzal foglalkozhatnak, amit szeretnek.
Értenek hozzá, de mindenekelőtt érdekli őket. Viki irigy. Őt még
nem érdekelte igazán semmi: sóprés, pulykamell, tanműhely, krimi
— neki mindegy. Sodródik csak a napokkal; reggel fel kell kelni,
este lefeküdni, ez az egész. A fiókák képesek összeveszni egy raj-
zon, csodálni egy kínai porcelánt, és ha ötven madrigált énekelnek,
a többi hajlandó csendben figyelni. Valami összetartja őket, mint a
politechnikás lányokat. Mi az? Miért jó nekik, ha Dani unalmas elő-
adását hallgatják? — Jaj, Dani, Danikám! — sír Viktória a kapu
alatt, mintha nem is ő osztotta volna ki az előbb Ungiék szeméfé-
nyét, aztán felrohan a lépcsőn, és kezdi a hisztit Kalimpa Ilonával.
A két Kalimpa összevész, és az öregebb issza meg a levét annak,
hogy a fiatalabb elmarta a Daniját.

Másnap Pista bácsinak sokkal érthetőbben és összefüggőbben
panaszodik Viki, mint Kalimpa Ilonának. Pista bácsi szó nélkül
kanalazza a joghurtot, néha megcsóválja a fejét, és amikor a ta-
nulságot levonva megint azt mondja, hogy „én a te koromban...
stb”, Viktória már nem felel hányavetén: „Utálok tanulni, buta
vagyok.”

— Hát akkor búcsúzz el fiam, a seprűnyéltől, és kösd föl a
gatyamadzagot — javasolja Pista bácsi. — Eltettedek a tanműhely-
ből.

— Ha lehet, még péntek előtt — könyörög Viktória.

És Dani ezentúl nyugósen odöng a tanműhelyben, Viki hült
helyén.

Pista bácsi rendszeresen látogatja Vikit az üzemrészben, ahol
újabbán dolgozik, Miki bácsi is fel-felbukkan. Viktória örül nekik,
hiszen szokatlan, hogy útána érdeklődnek, kíváncsiak rá, hol tart?
Viki komolyodik, mindent csinál, csak szépülni nem tud, de az élete
nyugodtnak, kiegyensúlyozottnak látszik. Kalimpa Ilona olykor ba-
nánt is ad a lányának a tizóraihoz, közben futja még új tweed-
szoknyára is.

A nők epés megjegyzéseket tesznek.

Persze, aki egyedül van, nincs gyereke, mindent megengedhet
magának.

— Úgyszólván — mondja Viki kedvetlenül. — Szinte mindent.

A megjegyzések veszélytelen lecsapódásai csupán annak a feszült-
ségnek, hogy Vikinek például van tanulmányi szabadsága, táncolni
meg, a munkahelyen stréberkedik: „elsősk közt jelentkezik minden
plusszmunkára, belekötög a brigádnaplóba a taknyos, pedig a fene-
kén ott a tojáshej.”

— Mert ha neked lenne egy beteg (esetleg részeges) férjed, kór-
háztöltelék anyósod, két rossz kölyköd, visszeres lábad, bezzeg akkor
így meg úgy...

Az iskolában kevésbé tesz ki magáért, mint a munkahelyén, de
már az is eredmény, hogy az osztályban ő csak a legfiatalabb. Vég-
re egy szimpatikus „leg”. Később kiköt a lakatosműhelyben, és fér-
fiak közt ügyködik tovább Kalimpa Viktória — Őcsi álnéven. Ezt a

Dani-emléket hurcolja magával, bárhova megy. Pista bácsi az első,
aki Dani névörökébe lép. A kis tüskehajú élvezi őcsiségét, amit szü-
re rátukmál mindenkire. Kellemes, ha elmosolyoçnak, amikor meg-
látanak egy szeplős Viktóriát, aki tulajdonképpen egy kedves, turcsi
Őcsi, és Vikinek jótévesik, ha nevetnek rá. A menetmaró gépen tútel-
jesíti a normát — Őcsinek példát mutatni is szabad. Pista bácsi
óriási protektornak bizonyul — őstag (ötszörös sztahanovista), szak-
szervezeti bizalmi háborús kitüntetésekkel, ellenállási múlttal és egy
friss munkaéremrenddel. Tehát ha Pista bácsi azt mondja, hogy
Őcsi ügyes és jelölni kell az ifik vetélkedőjén, akkor igaza van. És
ha Viki második díjat kap, akkor éljen a Pista bácsi. (Persze az
Őcsi is.)

Dani emléke változatlanul dolgozik Vikiben, és ha nem is tud
róla, akkumulátorként hajtja előre. Egyszer csak önállósítja magát
az akkumulátor, megszólal és azt mondja:

DANI!

Mi az isten van velem — mérgeződik Viktória. — Mit akarok
még magamtól? — Arra gondol, hogy bár utál tanulni, mégis neki-
veselkedett. Lesz pénze, ez jó. Lesz klassz cucca, ez még jobb. De
hiába van divatos tweedszoknyája. Ha kinyitja a száját, egész nézo-
tér röhögi körül. Az iskolában se lehet mindent megtanulni, a ko-
moly könyv érdektelen, a komoly színház unalmas, hol a megoldás?
Dani mindenesetre pukkadjon meg. És a vasárnapot is egye meg a
fene, mert az ember szombaton mindent elintéz, takarít, főz, kiizzad-
ja a leckét, és akkor vasárnapra nem marad semmi. Dögunalom.
Minden az. Kalimpa Ilona sóhajtozik, szekrényt rendez, ötször kive-
szti, beteszi a möringót. Az ezredesné kardot szidoloz és énekel.
— avam-peticshél-voltam vacsorázni... Kalimpa Ilona hímezni kez-
di. Rajzolt magának vászonra egy rózsaszálát, azt varrja ki színes gyön-
gyökkel. Sehol egy krimi, a rádióban hangverseny-közvetítés. Köz-
ben süt a nap, a szomszédban szöget vernek a falba, az utca tele sé-
tálókkal. Kávéillat. Mi lenne, ha üvöltöni kezdenék, tőpreng Viktó-
ria. Az ezredesné behuppanna a kardjába a meglepetéstől, a kül-
földiek azt hinnék, hogy vasárnap déjelölti népszokás. Kalimpa Vik-
tória őrzi a magyar hagyományokat és előüvölt, mint a műezett.
„Azelőtt azt hittem, műzeim. Könnyebb kimondani. Meg úgy olvas-
tam, hogy Zirinyi, és az egész osztály engem röhögött. Ahogy kinyi-
tom a szám, azonnal kiröhögnek.”

Viki feláll:

— Elég volt! Elmegyek.

— Hová? — csodálkozik Kalimpa Ilona, és apró piros gyöngyök
gurulnak szét körülötte.

— Sanyi — közli Viktória tömören.

— Nem is mondtad tegnap.

— Elfelejtettem. — Viki lázasan öltözködik. — Csókolom, anyu.
majd jövök.

Irány: a Villa Negra. Ida hegye? Ki az az Ida? Biztosan nem a
Temesvári a hajdani VI. b-ből, akkor meg nem érdekes.

Viktória többé nem követi el azt a baklövést, hogy csenget Ge-
rébnél. Halkan benyit a VI. emelet 4-be. Csodálkozva látja, hogy az
előszobában nincs cipő, de a zene szól, és a csendet az áhítatos hall-
gatásnak tulajdonítja. Leveti a cipőjét és belép a szobába:

— Jó napot kívánok.

— Szervusz — mondja Geréb meglepetten és eszébe jut, hogy
Danival látta ezt a kislányt. Lehet, hogy most is őt keresi?

Viki ijedten toporog a küszöbön, jobb talpával simogatja a bal
lábfejét.

— Bocsánat, azt hittem, itt mindig sokan vannak... Daninak
ilyenkor az anyjával muszáj kirándulni, gondoltam, biztos nincs itt.
Hát akkor megyek is.

— Várj — mondja Geréb. — Most akartunk ebédelni, egyél ve-
lünk.

Geréb, a régi világvándor feltalálná magát akár királyi palotába,
akár pápuák kellős közepébe pottyanna. Pillanatok alatt sínre rakja
Vikit is, aki legnagyobb meglepetésre harisnyásan és kedélyesen ebé-
del egy kényelmetlen chippendale-asztalka mellett Gerébbel, Jupiter-
rel.

— Érdekes, mindig azt hittem, hogy utálok az aszpikos marha-
nyelvet — csodálkozik Viki.

— Tulajdonképpen hogy hívnak téged? — kérdezi Geréb, és ka-
pargatja egy indiánerről a csokoládémázt Jupiternek.

— Őcsi vagyok.

— Nagyon kedves — derül Geréb. — Őcsi.

— És én hogyan szólítsam magát? — érdeklődik Viktória. —
Geréb bácsinak?

— Rémes — nyög Geréb. — Nincs semmi arányérzéked? Hoz-
zám nem passzol a bácsi.

— Dehogynem, olyan barátságos így, hogy Geréb bácsi.

Viki és Jupiter nyalogatják az indiánert, Geréb nézegeti a vaco-
natúji fiókat.

— Mit csinálsz általában?

— Ha nem dolgozom, unatkozom — mondja Viki.

— És Dani?

— Pukkadjon meg.

— Aha, szóval összevesztetek.

— Kirúgtam.

— Remek!

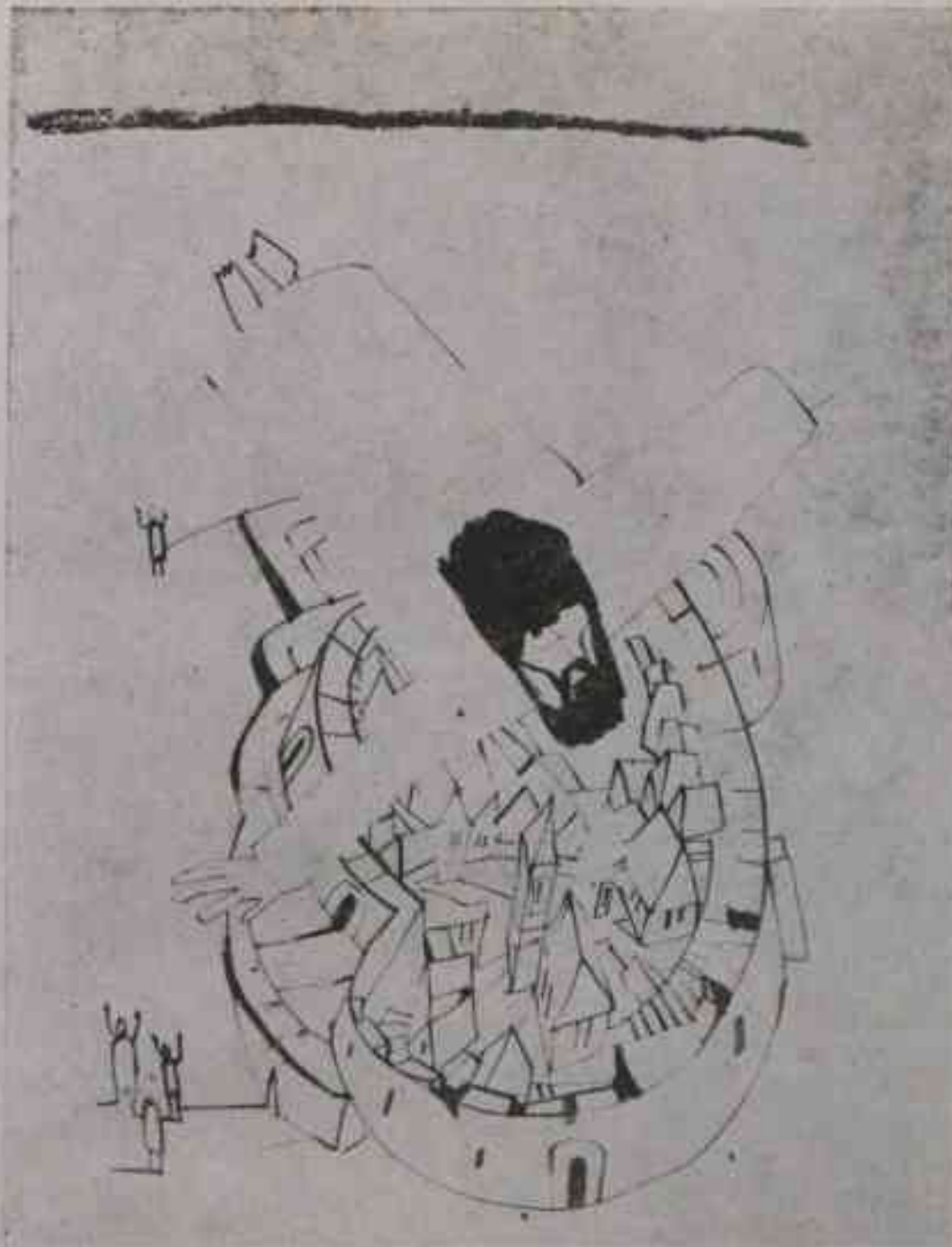
— Mi a remek ebben?

— Szeretem Danit, de néha neki se árt, ha egy kicsit kirúgják. Es ha szabad tudnom, miért?
 — Mert buta vagyok.
 — Megbántad?
 — Nem úgy értem. Igazán buta vagyok, **ó meg fej, de véletlenül** lebögttem. Es akkor sajnált, de azt utálok. Hát ez van. Tetszik érteni?
 — Teljesen — mondja Geréb. — És most mi lesz?
 — Semmi. Elfelejttem.
 — Mi lenne, ha tanulnál?
 — Hiszen tanulok. Muszáj, mert csak akkor lehetek szakmunkás. Es különben is ott a Sanyi.
 — A Sanyi — bólogat Geréb. — De nem vagy különösebben oda érte.
 — Honnan tetszik tudni? Akkor is kell valaki. Ehetek még egy incétáner?
 — Akár mindet.
 — Rossz egyedül — sóhajt Viki, indiánerekekkel a szíve körül — Geréb bácsinak itt vannak a fiókák.
 — Nálam a vasárnap a szünnap. Ilyenkor a fiókáim a családjukkal szórakoznak — legyint Geréb. — Nagyon jól tetted, hogy eljöttél.
 — Nem tetszik elmesélni Daninak, ugye?
 — Nem.
 — Akkor jó — nyugszik meg Viktória és megkérdezi: Geréb bácsi mindig Geréb volt-e?
 — Mióta csak az eszemet tudom — mondja Geréb. — Előtte azt hiszem Istvánnak hívták.
 — És hogyan tetszett Gerébbé válni?
 — Felvettem a legjobb barátom nevét. Nagyon kedves csimpánz volt. Betanultunk egy számot, már éppen fel akartunk lépni vele... én életemben először — teszi hozzá — amikor a majomgeréb elpusztult, es egyedül maradt az embergeréb.
 — Mi baja volt szegénykének? — sopánkodik Viktória.
 — Autóbaleset.
 — De azért fel tetszett lépni más majommal, ugye?
 — En nem léptem fel sehoh, soha életemben — mondja Geréb.
 — És ő volt az egyetlen majom.
 Geréb elmagyarázza. Később még anyyi mindent hajlandó elmagyarázni, az érthetőség kedvéért a kályhától elindulva, hogy Viktória biztos benne: ezentúl nem fog unatkozni vasárnap délelőttöként.
 — Persze, ha Geréb bácsi nem dob ki — mondja, és könyörögve nézi, nehogy kitegye a szűrét, mert akkor kezdődik előlről a döguna-lom.
 — Öcsi, ne beszélj hülyeségeket! — int Geréb. — Egyél inkább indiánert, Hamlet helyett pedig olvass egyelőre... egyelőre... és ne kiállnak keresgélni a könyvek között.
 Viki rendszeren dolgozik továbbra is, tanulgat, nyammog Sanyin és jár a Geréb-gimnáziumba — „vasárnapi iskola”. Sokat gondol Danira, különösen Gerébnél, de nem említi nevét. Geréb élvezi, hogy a két gyerek szinte egymásnak adja a kilincset, és Dani mégsem sejt semmit Viki fiókaságáról. Egy nyugalmasabb napon aztán megkérdezi Danitól, ho' az a szöghajú lány, akit egyszer felhozott magával.
 — Emlékszel rá? — hámul Dani.
 — Futólag. Nem jártok már együtt?
 — Kirúgott. Mit szólsz hozzá. Kirúgott az a kis hülye, pedig...
 — Pedig?
 Daniból kibukik a méltatlankodás és sértődöttség, elmondja Gerébnek nagyjából ugyanazt, amit Viki is, de más szemszögből nézve.
 — Szeretted? — kérdezi Geréb kíváncsian.
 — Fene tudja — mondja Dani tartózkodóan. — Érettségi meg ilyenek... Az ember nem nagyon ér rá lelkizni. Anyám is olyan izés lett... olyan visszafogott Viki-ügyben. Persze meg lehetne dumálni a fejét, de nincs rá kedvem.
 Geréb hallgat, Dani két nap múlva magától hozakočík elő Viki-vel.
 — Érdekes, hogy emlékszel rá, pedig csak egyszer láttad. Határozottan van benne valami, ugye? Öcsi. Tudod, elneveztem Öcsinek. Azt hiszem, még örült is neki.
 — Igazán? — mondja Geréb.
 — Vajon mi lehet vele?
 — Honnan tudjam? — pillant Geréb Jupiterre, és elővash egy Carzou-albumot. — Nézd, mit löttem az antikváriumban.
 — És amikor tanítani akartam, azt mondta, unja — folytatja Dani.
 — Nem csodá'om, öregem. Ember legyen a talpán, aki elviseli, ha tanítani kezded.
 — Mi?
 — Te se szereted, amikor az apád lekezel. Eleget panaszkodtál miatta.
 — Azt akarod mondani, hogy én éppen olyan undokul, mint az apám?...
 — Nem az égből kell szórni az áldást kegyesen, hanem ugyanabból a magasságból nyúlni a kezéért. Persze így is csak akkor megy veled, ha érzi, hogy jó irányba viszed. Különben elküld, és igaza van.

— Geréb, úgy beszélj, mintha...
 — En ismerlek benneteket. Mind egyformák vagytok. Bizonytalanok és nagyszájúak. Szégye'litek, ha szerettek. A fellegekben jártok, pokolba zuhantok, és sirva kapaszkodtok bele minden látszatba, amely erősen kétséges tökélyeteket mutatja. Tele vagytok reményekkel, vágyakkal, eletek egymásban és a saját lábatokban, de azért mindig bolcogultok valahogy, és ez a lényeg. Nem baj, ha többet akartok, mint amennyire képesek vagytok, mert így legalább a csalódások után is marad valami tartalék. Köcsön adjam az albumot?
 — Geréb, ugye te is ilyen voltál?
 Geréb nem válaszol.
 — Megérted, ha azt mondom, hogy szeretném látni Öcsit?
 — Megérttem.
 — Elmenjek elé a gyárba? Vagy a lakásukra? Vagy mégse menjek sehová?
 — Ezt neked kell tudnod.
 Dani leérettségizik, és Vikit egyik nap, amikor műszak után indul hazafelé, megvárja a gyárkapuban.
 — Szia, Öcsi! — mondja, és felborzolja a vaddisznósörtétet.
 — Jé, Dani, nahát! — ámulcozik Viktória. — Hogy kerü'lsz ide?
 — Véletlenül erre jártam.
 — No persze, ha az ember a Váci utcában lakik, akkor tényleg véletlenül vetődhet csak erre.
 — Megváltoztál — nézegeti Dani Viktóriát.
 — Már csak virsli vagyok, nem szafaladé, ugye? — szerénykedik Viki. — Sha-kes-pe-a-re! Okos vagyok? Nem felejtettem ám el! Dani nevet. Olyan kedves az arca, hogy Viktória megijed: képes lesz-e megegyeszer elküldeni?
 — Mi van Gerébbel? — kérdezi.
 — Semmi — mondja Dani közömbösen.
 Viktória megnyugszik. — Geréb rendes fej, nem köpött.
 — És ve'ed?
 — Lógok. Várom az értesítést, hogy felvettek-e a gépészmérnö-kire.
 — Nem is tudtam, hogy szereted a gépeket — csodálkozik Viktória. — Azt hittem, csak a progresszív özsessz meg a Hamlet érdekelnék. Teljesen úgy csináltál.
 — Szeretem a gépeket. Gondoltál rám?
 — Igen. Néha — teszi hozzá gyorsan. — Úgy néha...
 — En sokat — mondja Dani nyomatékosan.
 — Igazán?
 Hallgatnak.
 — Aztán mi lesz, ha nem vesznek fel?
 — Honnan tudjam — von vállat Dani. — Majd dolgozni fogok valahol. Akár itt, nálatok. És akkor jövőre talán könnyebben fel-vesznek. Esetleg az estire. Nekem az is jó.
 — Beszélhetek Pista bácsival, ha akarod — ajánlkozik Viki, aztán megbánja, de már nem tudja visszaszívni.
 — Szeretnéd, ha itt dolgoznék? — néz rá Dani.
 — Nekem mindegy. De ha Pista bácsi be tud nyomni az ipari tanulókhöz, így megkésve, két év alatt felszabadulsz, és van egy nagyon jó szakma a kezecben. Pista bácsi is, anyu is azt mondják, hogy lakatos mindig kell. En három év alatt végeztem csak el, mert nem érettségiztem.
 — Viki, nincs kedved előlről kezdeni? — kérdezi Dani, és nem nagyon törődik a szakmával. — Most se akarsz feljönni hozzánk? Anyám már oltárian kíváncsi rád. Persze én is meglátogathatlak benneteket.
 — A mi albréletünk tré dolog. És vedd tudomásul, hogy én zabi-gyerek vagyok (de nehéz ezt Dani aranybarna szemébe nézve ki-mondani!), normálisabb életet akarok az izémnek... a gyerekeknek, illetve a gyerekeimnek, tehát coki, öregem. Ne vesztegesd rám az idődet!
 — Hát ez volt a bajod? — eszmél Dani. — Ettől golyóztál be? Hát ho' élsz te? Füttyölök a születési anyakönyvi kivonatodra! Most nem fogsz eltenni az útból! Te előre visszaru'gsz. Nagy a szád és há-nyavetiskedsz, pedig jó lenne egy kis szeretet is, ugye? Aki rugda-lózik, azt nem nagyon szokták simogatni. Csak bízd rám magad, majd én... Hova rohansz már megint?
 Dani lohol Viki után a gyárkerítés mellett.
 — Öcsi. Öcsiii, állj meg! — orcítja. — A mamámtól csak nem félsz? Legalább azt engedd, hogy meglátogassalak benneteket. Tré nem számít, ezredesné kap csokoládét.
 — Te hülye, mindenki rajtunk röhög! — fékez Viki.
 — Öcsi, teljesen bepörgetté! — liheg Ungi Dániel középiskolai ex-úszóbajnok. — Azt hittem, nem, erre kiderült, hogy mégis. Hogyan hangzik, ha az ember azt mondja, feleségem, Öcsi?
 — Tisztára hülye vagy — kezd bögni Viki. — Csúfolódni, azt tudsz.
 — Öcsi! Esküszöm, ez nem hülyéskedés, Hadó láto...
 Miki bácsi kilép a gyárkapun, Viki váratlan fordulattal belecsó-kolja Daniba a „gassalakmeg”-ot.
 — Kaszinóznunk, kaszinóznunk? — érdeklődik Miki bácsi.
 — Majd inkább én megyek fel hozzátok, ha a mamádat annyira ér...
 Danié a „deklem”, aztán kézenfogva szaladnak tovább, szemben a vasszagú szél'el.

Hann Ferenc:

A Szárnykészítő első levele

szeretnék letenni egy kézjegyet
egy porózus gyámkövet neked
ám a kiherélt képzelet
„hipp-hopp öcsi”-t mond

mérheted:
így állok

varacskos idő áll őrt mindenem
mit penészével nem vert még átok

s lám
háza oldalához rántott
a horgony s
: íme zsákmánya : én
főlöleges jel e földtekén

Értekezés,

melyet szerzője gondosan egy vágás dal
héjába csomagolt

vihogva dől le az ég
Bar-Rabban szárad a póznán
a pénz — pont egy marék —
töpreng toronnyá magasodván

Bulgakov Miskával este
a Körtéren — tényleg okosan —
ölelkezve s fenekedve
ellepve a slogan hínáraival

egy misét mondunk a vénért
ki tudta jól
kamu minden anakreoni strófa
s egy rosszul tervezett
rithberger után
átlebbenünk az ITE MISSA EST csehóba

Lelkes Miklós:

Aranyások

Jack London emlékének

Megyünk-e még a roppant hegygerincen
a csillagfényes erdőkön keresztül
az ismeretlen szabadság elé?

látjuk-e még: ívén a messzeségnek
a gyöngvarany nap mint ég újabb fenyők
közt
s utolsót lobban — már a tegnapé?

miénk a táj ahol vizek rohannak
végtelen kékbe kitáguló holnap
olthatatlan szomját eloltani

merünk-e majd délkörök áramának
s egymásnak is — athéni vágyainkról
felszabadult szavakkal vallani?

úgy érzem most: bár tábortüzeinkben
átfúj a szél s a lángok sokasodnak —
lehet: utánunk jelzés sem marad

csak fény-mozaik, lendülő tükörlét
bolyong útvesztő erdő-sóhajokban:
csillagfényes, gyönyörű pillanat

Múlt

Szélén az erdős kék világnak
gombászni jártak a faházak.

Tükrén a gyöngytavú napoknak
madárvitorlák felragyogtak.

A bolyongó zöld levelekben
arany gyúlt egyre lelkesebben.

Széléről kéklelkű világnak
vadmacska-léptek csendje áradt.

Tamás István :

Zsalugáter

szembéja
csukódik
szemérmesen benned
Rabul ejt legyint
lúgyan
a kályhaduruzsolás
Széttárt ujjaidról
színel bodzaág kacagást
szállingózik zizeg
hajamra hull
a hó

S adósságom szelíd vadonában
hálás hamiskásan
konyít
horkan egy csikó

Zsindelyes zombékot
szorgoskodva össze
meghúzódnak álmos
zsarátnok körül
illatos találgák
leveles bánatok
S a redőnyökön
átdöfi arany törét
s paplanodra játszó
szívárvány havasán
még áthallatszik s halkul
karámba tereften
a sörényes ifjúság

Négylevelű

búbánat

konyít kalapunknál
Verőfényben tollászkodik
a jólfésült fegyelem
S az ötödik évszak
szagos ígézetén
keresztül-kasul gyors
ördögsekerek futják
jajongó talpfák
sikamlós síneit
Saroglyában
a gereblyézett határ

Nyers vásznain
lobos homlokunknak
gyöngyház gyepűt rónak
járomba tört esigák
s a kapuk előtt kóbor
jegenyévé nyújtják
óvatos szarvukat
hogy rávillantsa értőn
gyémánt kalapácsát
az ötvös alkonyat
S e fároszok fekete
pontszem varázslatán
küllőzve cigánykereket
gyúlnak ki a fények
didergő mécei
S a bíbor labdákkal
parázs lóherék
tábortüzei
melengetik a szelet
mi a tengerekről mesél

HAGYOMÁNY

Munkássakk Salgótarjában

A századfordulót követően majdnem három évtizeden át szervezett sakkosztály Salgótarjában nem beszélhetünk. A város két bejegyzett kávéházában a Pannóniában és a Nemzetiben — mint ahogy jó néhány vendéglőben — a biliárd mellett, hogy teljen az idő, sakkozni is lehetett. Az első salgótarjáni játékos, akinek nevét a Chalupetzky Ferenc által szerkesztett Győri Tornakönyv is őrzi: György Antal volt. Két évvel később György már nincs Salgótarjában, legalábbis ez tűnik ki a dr. Elekes Dezső szerkesztésében kiadott Magyar Sakk Almanachból. A kiadvány közli a magyar sakkosok név- és címjegyzékét, s ebben György Antal Heves megyei versenyzőként szerepel. Találunk ugyanakkor két salgótarjáni nevet. Mikulik Gyulát és Csernok Gyulát az acélgárból. Ebben az időben már élénkül a városi sakkélet, elsősorban a munkások körében. Az első ifjúsági versenyt 1927-ben az acélgárban rendezik Lausch Ferenc öntőmunkás szervezésével és irányításával. A győzelmet 16 induló közül a 19 éves Balázs József szerezte meg Gáspár Mihály és Herczeg Péter előtt. Még ugyanebben az évben a Vigadóban (a mai ZIM Ady Endre Kultúrotthon) sor került az első felnőttversenyre, amit Mikulik Gyula nyert meg, aki ebben az időben elismerten a legjobb salgótarjáni munkássakkos volt.

A következő év 1928. jelentős dátuma a városi sakkosoknak. Megalakult a Salgótarjáni Sakk-kör, amelynek elnöke dr. Clementis Kálmán tisztifőorvos lett. Főtitkár: Halácsy József, pénztáros: Gábrriel József, háznagy: Mikulik Gyula. Az elnökségi tagok sorában foglalt helyet Blanár Sándor, Nickel Gyula és Bortnyik Károly. A választmányi tagok sorában ott találjuk Lausch Ferencet, Oczel Bélát, Kovács Gyulát, Spielberger Lászlót, Herczeg Pétert, Bleyer Mártont és Balázs Józsefet. A sakk-körnek a fentiekén kívül több más alapító tagja is volt, akik örökös tagdíjként 40 pengőt fizettek be a kör pénztárába, amiből készleteket, órákat vásároltak. Az alakulást követő években a sakk-kör tagjai a Czirbesz-féle vendéglő különtermében (A Főutcán, a városrendezés során lebontott Déryné cukrászda helyén) találkoztak. A város sakkéletének lendületet adott egy kitűnő fővárosi munkássakkosznak, Mikló Józsefnek, a Magyar Munkás Sakk-kör tagjának 1928-ban tett salgótarjáni látogatása. Mikló betegeskedett és levegőváltás miatt időzött a városban. Nevéhez fűződik az első szimultán, amelyet 17 sakkoszóval váltott a Munkásotthonban. (Az öblösüveggyárral szemben volt az épület, később lebontották.) A Czirbesz-vendéglő különtermében pedig a Salgótarjáni Sakk-kör tagjaival mérkőzött. Az ő biztatására indult 20 résztvevővel sakkverseny a Munkásotthonban, amely meglepő eredményt hozott. Balázs József, acélgári hengerész nyerte a versenyt — nem kis meglepetés volt az acélgári szegverő Behan József második helye — és az esélyes Mikulik Gyula csupán harmadik lett. Mikló, aki érmét is felajánlotta a versenyre, előadásokat tartott a város környéki bányatelepeken, a kaszinókban, kultúrotthonokban a szervezett munkások körében. Nagy érdeme volt abban, hogy pezsgőbb lett a sakkélet, amelyet a lebonyolított versenyek is fellendítettek. A Munkásotthonban 1929-ben újabb versenyt rendeztek, s ezt ismét Balázs nyerte Behan, Holodnyák Mihály és Mikulik előtt.

A Salgótarjáni Sakk-kör tagjainak 1931-től a Salgótarjáni Ipartestület adott otthont. A testület székháza 1929–30-ban megépült, s mivel Halácsy József az iparosoknál is funkciót töltött be, átvitte a sakkoszókat Czirbesz István vendéglőjébe. A kör itt működött egészen a felszabadulásig és minden jelentősebb városi versenyt az ipartestület székházában rendeztek. Dr. Clementis Kálmán kétévi elnökösködés után meghalt, ekkor Brezina Gyula acélgári tisztviselő került a sakk-kör élére. Agilis vezetőnek bizonyult — foglalkozott a fiatalokkal is. Amikor nyugdíjba ment elköltözött Salgótarjából és a sakk-kör élére Tóth Matyas városi főlegyző került. Tóth nem volt aktív sakkoszó, ezért különösebb lelkesedés nélkül végezte a tennivalókat. Nem így Blanár Sándor, aki alapító tagja volt a Salgótarjáni Sakk-körnek és 1940-től az elnöki tisztséget látta el. Igen sokat fáradozott a városi sakkoszás fellendítéséért. Mint tanító, a városi és a környékbeli sakk-körök sorra látogatta, előadásokat tartott. Szervezett, tanított, s magát nyíltan kommunista érzelműnek vallotta. Ezért is volt, hogy csak kisebb iskolákban taníthatott, s hibájul rótták fel, hogy sokat tartózkodik a munkások között. A felszabadulás után mint a város első polgármestere is sokat tett a sakk népszerűsítéséért. A sakk-kör az ő elnöksége alatt töltötte be igazán hivatását.

A Salgótarjáni Sakk-körnek minden gyártól, testülettől voltak tagjai, akiken keresztül szerveződött a sakkélet. Érdekes kettősség alakult ki. Amikor várososok közötti mérkőzésekre került sor, akkor a leg-rosszabb játékosok játszottak a sakk-kör csapatában, amikor pedig a városi csapatbajnokság folyt, minden sakk-köri tag a saját sakk-körét erősítette. Kik voltak a legjobb sakkoszók ebben az időben? Mikulik Gyula nevével kezdjük a sort. Az acélgári rúdvasműzö munká-

kása 1897-ben született és a 30-as évek elején a város egyik legjobb játékos volt. Elmélyült, pozíciós stílus jellemezte játékát, apró előnyöket is ki tudott használni. A tőle 11 évvel fiatalabb másik acélgári versenyzőtől, az üstökösékként feltűnt Balázs József hengerész-től 1931-ben még visszaszerezte az elsőséget, de később már nem tudott beleszólni a legjobbak versengésébe. Balázs mellett Gábrriel József bányai tisztviselő tartozott még a városi sakkélet élvonalához. Előzékeny, udvarias ember, mindamellett kitűnő versenyjátékos volt. Sakkozni 1928-ban kezdett, 23 éves korában. Részt vett a Kecskeméti főtornán — legyőzte Szentkirályi mestert. Jó feladványfejtő, de kedvelte a levelezési sakkot is. Felülmúlhatatlan érdemei vannak a bányász-sakkoszás szervezésében. Gábrriel József 1932-ben megnyerte a városi egyéni bajnokságot, amelyet a következő esztendő-től egészen a felszabadulásig Balázs József — egy kivételével — mindig megnyert. (Ezek voltak a Clementis-émlékversenyek, amelyek évenként elhunyt elnöke tiszteletére rendezett a Salgótarjáni Sakk-kör.) Balázs sorozatban nyert 1938-ig, amikor holtversenybe került Oczel Bélával. Az elsőséget az ismert Berger—Sonneborn számítás döntötte el Oczel javára. Balázs 1939—1945 között nem engedte át az elsőséget a Clementis-émlékversenyeken. Pozíciós, de ugyanakkor éles stílus jellemezte játékát. A 40-es évek elején már ismert feladványszerzőként jegyezték nevét. Több mint 100 feladványa jelent meg különböző sakklapokban. Tehetségét elsősorban a felszabadulás után kamatoztatta és csak sajnálni lehet, hogy a kitűnő munkássakkosznak nem volt lehetősége, hogy képezze magát. Megfelelő körülmények között mester lehetett volna. Mint hengerész három műszakban dolgozott és sakkeredményei ennek ismeretében még értékesebbek.

A Salgótarjáni Sakk-kör tagjai nemegyszer vívtak barátságos csapatmérkőzéseket. Ellátogattak Kisterenyére, Baglyasaljára, Mátraváakra, Zagyvapálfalvára, Pásztóra, de találkoztak Diósgyőr, Miskolc, Ózd és Eger sakkoszóival is. Az éltáblákon Balázs József, Gábrriel József és Mikulik Gyula volt a sorrend. Igen erős játékosok voltak: Bortnyik Károly, Breiner Béla, Herczeg Péter, Lichtner István, Blanár Sándor, Holodnyák Mihály, Mihalik Tibor, Oczel Béla, Salamon Zoltán, Bleyer Márton, Gáspár Mihály. Mindig jelentős eseményre volt a város sakkéletének az akkori megyeszékhely, Balassagyarmat sakkoszóival évenként vívott csapatmérkőzés. Többnyire tarjáni győzelmek születtek. Egy 1937. szeptemberében vívott 8,5—5,5-re végződött találkozót után írta a korabeli salgótarjáni lap cikkírója: „A balassagyarmatiaknak nem kell szegyenkezniük a vereség miatt, mert a salgótarjáni sakkoszás igen erős, Észak-Magyarország több városát legyőzték már.” Később télmérkőzések következtek, mert a Magyar Sakk szövetség égisze alatt 1942-ben megalakult az Északkeleti Állomány. Egymást érték a mérkőzések Ózd, Diósgyőr, Kassa és Miskolc csapataival. A tízfős salgótarjáni csapat az acélgár sakkoszóira épült, kiegészülve néhány igen jó városi sakkoszóval. Az északi csapatversenyeken egy alkalommal Miskolc mögött második helyet szereztek a salgótarjániak, megelőzve Diósgyőr és Kassa csapatát. Izgalmasan alakultak a városi csapatversenyek. A környékbeli csapatok is — Kisterenye, Zagyvapálfalva, Baglyasalja — mérkőztek a bajnokságban. A két rivális ebben a sportágban is az SBTC és az acélgár sakkoszóit voltak a bányánál, mint említettük, Gábrriel József irányításával folyt a sakkélet, s a bányakaszinóban találhattak otthonra a sakkoszók. A sakk-kör minden évben névűs egyéni versenyt rendezett, amelyre 200 pengőt biztosítottak. Ez szép összegnek számított, hiszen a Salgótarjáni Sakk-kör egész évi költségvetése nem tett ki ennyit. Holodnyák Mihály, Takács Géza és Takács József, Mihalik Tibor, Szamek Károly, Springer Géza, Gáspár Mihály és Oczel Béla voltak a legismertebb versenyzők. A nagy rivális acélgár sakkoszóit nem az egyesület — SSE —, hanem az olvasóegylet keretében bontották hivatalosan is zászlót, 1938. február 16-án. A szakosztályvezető Endrei László volt, de ott serénykedett mellette Lausch Ferenc csapatkapitány, aki később átvette a szakosztály irányítását. Itt játszottak Balázs József és Mikulik Gyula — a város legjobb sakkoszóit — de jóerejű, ismert versenyzőként tartották számon a mintaaasztalos Lichtner Istvánt, a hengerész Gyuresik Sándort, a vésnök Dóczy Miklóst, nem is beszélve Behan Józseftről és a többiektről. Megfelelő anyagi támogatást is kaptak a sakkoszók a gyártól az egyetlen kereszttől. Így már érthető, hogy az Északi Állomány által rendezett csapatmérkőzésekre miért az acélgár sakk-csapata utazott. Mint mondtuk, megerősített válogatottról volt szó, s ez kitűnik a nevekől, A nyitányon, 1942-ben az Ózd ellen Balázs, Gábrriel, Mikulik, Lichtner, Bortnyik, Herczeg, Blanár, Schütz, Behan, Gyuresik volt az összeállítás. Szerepelt a csapatban Dóczy, Oczel és többen mások az erős sakkoszók közül. A két városi sakk-kör, az SBTC és az acélgár vetélkedésében a felszabadulásig az acélgáriak kerültek ki győztesen. Szoros küzdelemben nyerték a városi versenyeket az SBTC előtt egészen 1944-ig. A Hirsch-gyár (a Lampart ZIM gyárának elődje) ebben az időben még nem rendelkezett erős csapattal, de már a harmadik helyen fel-feltűntek a gépgyáriak. Az acélgár sakkoszóit 1941-ben sorrendben harmadikban nyerték a városi csapatbajnokságot. A rivális SBTC és a Hirsch-

gyár sakkozót is 7—3 arányban győzték le. A csapat Lausch Ferenc irányításával a következő sakkozókkal szerezte meg a bajnoki címet: Balázs, Lichtner, Mikulik, Herczeg, Gyurcsik, Balázs E., Schütz, Behan, Hermann és Varga.

Evenként egy-két egyéni verseny, csapatmérkőzések, szerény anyagiak, még szerényebb társadalmi megbecsülés — ez jellemezte a felszabadulás előtti salgótarjáni sakkéletet. A kiteljesedés a felszabadulást követő években következik, amikor új alapokra került a sakk és soha nem látott fejlődésnek indult hazánkban. Ebben a megújulási folyamatban ott voltak Salgótarján munkássakkozói, akik oroszlanrészt vállaltak az újjászervezésből, kibontakozásból. Ahogy megkezdődött a gyárakban a termelés, szinte párhuzamosan indult, erősödött a sakkélet. Az Acélgári Olvasóegylet 1947. március 8-án tartotta közgyűlését. A sakkozók vezetője Lausch Ferenc beszámolt az elmúlt évi munkáról, s egyben elfoglaltságára hivatkozva lemondott tisztségéről. Helyére Lichtner Istvánt választották meg, aki korábban is lelkes tagja volt a sakk-körnek, s mint vezető lendületesen, precízítással látott munkához. Balázs József a kör eljátekosa a Magyar Dolgozók Országos Sakkszövetségének salgótarjáni szervezője lett — az északerületi közgyűlés választotta meg. A városi sakksportversenyben 6 együttes szerepelt. Az acélgáriak előtt az iparosok és kereskedők csapata fölényesen lett első. Folyt a szervezés, alakultak, erősödtek a csapatok, rendezték soraikat az egyesületek. Az acélgári munkássakkozók az 1947-es évre 800 forintot kaptak az egylettől — ennyivel gazdálkodtak. Érdemes megnevezni mire költötték a pénzt.

Magyar Sakkvilág előfizetése 1948-ra	48.—
Füzetbeszerzés naplóvezetésre	10.—
Bedő Ödön: Megnyitásmélet című könyvére	20.—
Észak-mo.-i egyéni verseny (Balázs József)	100.—
Két sakkóra vásárlása (á.: 172.— Ft)	344.—
1000 db játszmalap, nyomtatvány	140.—
Nevezési díj egyéni bajnokságokra	20.—
Tagdíj	60.—
Magyar Sakkvilág előfizetése 1948-ra	48.—
Összesen	790.—

A Magyar Sakkfeladvány Társaság május 8-án tartotta tisztújító közgyűlését. A tisztikarban a 19 tagú választmányban Balázs József is helyet kapott. Nagy sikert ért el Salgótarján feladványfejtői az 1946—47. évi országos gyorsfejtési bajnokságon. A díjkiosztásra március 20-án került sor Budapesten, a MADOS székházában. A versenyen 40 résztvevő indult és Budapest után a vidéki városok közül Salgótarján fejtői szerepeltek a legeredményesebben. A 11. helyen végzett Komka Béla előtt mindössze egy vidéki, Benkő Pál (Szeged) végzett, a későbbi nagymester. Palla Rudolf, Balázs József, Balázs Elemér, Oláh Ferenc és Lichtner István bekerült a hűsz legjobb fejtő közé. Eseményekben gazdag volt az 1948-as év. A Nógrádi Újság 1948. január 14-én írta:

„Indul a népi sakkbajnokság! A Magyar Kommunista Párt sportprogramjában előkelő helyen áll a sakk. A »Sportágak napját« a sakkozás nyitja majd, s egy napon Magyarországon százezrek fognak sakkozni.”

Az események egymást érték! Izgalmasak voltak ezek a napok nemcsak a város, de egy-egy sakk-kör életében is. A megye legnagyobb üzemében, az acélgárban Lichtner István irányításával, szervezésével indult a népi bajnokság. Az acélgári sakkozók naplója megörökítette az eseményeket.

Január 25.

Az Olvasóegylet zenetermében délelőtt 10 órakor Mekis József gyárigazgató nyitotta meg az országos sakknapot. Sándor Lajos szakszervezeti elnök és Lichtner István mondta beszédét. Az országos népi sakkbajnokság versenyekre 71 acélgári dolgozó nevezett.

Február 8.

Ma megkezdődött a népi bajnokság döntője, amelybe a következők jutottak. I. csoport: Gordos Gyula, II. csoport: Miklós József, III. csoport: Rákóczy János, IV. csoport: Kuloványi Ottó, V. csoport: Horváth Pál és az acélgári iskolából — külön csoportban szerepeltek a diákok — Hegyi Pál és Szerémi Gyula.

Február 18.

Ünnepélyes díjkiosztás volt délután 5 órakor az acélgári népi sakkbajnokság versenyek jobb eredményt elért játékosok részére. A díjkiosztáson megjelent és beszédet mondott Pappy József igazgató, Sándor Lajos szakszervezeti elnök és Lichtner István. Ezután a díjak kiosztása következett, 22 darab mezőgazdasági szerszám, amelyet a gyárigazgatóság adományozott. Az acélgár 1948. évi népi bajnoka Kuloványi Ottó vasmunkás lett, aki egy díszes plakettet is kapott. Ezután Balázs József jólsikerült szimultánt tartott 23 ellenféllel.

Február 22.

Megkezdődött az acélgári üzemközi sakksapatbajnokság. A nagy érdeklődéssel kísért versenyekre 6 csapat nevezett. A csapatok tizenkettes létszámúak. Az első forduló a következő eredménnyel végződött: Szegverő—Hideghengermű 6,5—5,5, Főműhely—Sodronygyár 8—4, GSZ—Vegyés cs. 4,5—7,5.

Közben a városban az SBTC rendezésében nagyszabású húsvéti sakkturna kezdődött. A 8 fős versenyen indult dr. Bán Jenő mester is, aki lehozta a MADOS érmeit a népi bajnokság helyezetteinek. A bányakaszinóban délelőtt és délután is játszották a partikat, s az

eredményhirdetéskor, április 1-én a következő végeredmény született: 1. dr. Bán Jenő 6, 2. Gábrriel József 5,5, 3. Oláh Ferenc 4, 4. Balázs József 4, 5. Bortnyik Károly 3,5, 6. Lichtner István 2,5, 7. Miklós Antal 2,5, 8. Aczél Béla 0 pont. A verseny egyben rangsoroló is volt, jelezve mi az erőssorrend Salgótarjánban. A győztest bárki parcs mérkőzésre hívhatta. A megáratás már a centenáriumi csapatverseny II. fordulójában az SBTC—Somoskőújfalu mérkőzésen megszületett. „A forduló kiemelkedő pontját a somosi Nagy szerezte. Erős küzdelemben veri a tarjáni bajnok Gábrrielt!” — írta a korabeli sajtó. A versenyek igen sok tehetséges sakkozót hoztak felszínre, de még ennél is többet ért, hogy igen széles körben kedvelt lett a sakkjáték. Kuloványi Ottó megnyerte a megyei népi bajnokságot, Miskolcon képviselte a megye színeit. A centenárius csapatversenyben az SBTC győzött az acélgár és az iparosok mellett. Sakkozottak a munkások, a parasztok, az iparosok és a diákok. Az 1949-es év mindjárt január 15-én azzal kezdődött, hogy megalakult a Nógrád megyei Sakkbizottság, amely a Kassai sor (ma Felszabó utás út) 49. szám alatt tartotta alakuló ülését, s később összejeveteleit. Az elnök Nagy István lett, a titkár Miklós Antal, Balázs József szakszervezeti, Tolnai Nándor MINSZ, Simonyi Endre oktatási felelősként dolgozott. Elhatározták, hogy a megye legkisebb falujában is tanítani fogják a sakkot, különösen az ifjúság körében. A bizottság a helyi sajtó hasábjain is felhívta az érdeklődők figyelmét, hogy a különböző bizottságoknál jelentkezzenek azok, akik szeretnének sakkozni, vagy csapatversenyen indulni. Óriási volt az érdeklődés! A megyei tömegszervezetek nevezése a népi bajnokságra minden előzetes számítást felülmúltak. A bányászszakszervezet 29 a MASZ 24, az EDOSZ 9 csapatot nevezett. A SZIT 24, az úttörők 10, a díáksszövetség 5 együttesel indult. A rendőrség és az üvegesek 3—3 csapattal jelentkeztek. Összesen 15 szakszervezet 117 csapatának 1170 sakkozója indult az 1949-es népi bajnokságon. Hasonló érdeklődés a sakk iránt Nógrád megyében sem azelőtt, sem azután nem volt. Az alapítói sakksapatbajnokság ünnepélyes megnyitóját a bányai SZIT-bizottságban rendezték, s azt a MADOS képviselőtében Benkő Pál sakkmeister, az 1948. évi magyar bajnok nyitotta meg. Jelen volt a megyeszakszervezet képviselőtében Brádt János elnök is. Benkő 45 ellenféllel szimultánt játszott és kitűnő eredményt ért el. Egyedül Palla Rudolf tudott nyerni, Gábrriel és Oláh Miklós döntetlenül játszott.

Az év legnagyobb eseménye ezután következett. Március 19-én Salgótarjánba érkezett két szovjet nagymester, Kotov és Szimagin! A két kitűnő sakkozó az Acélgári Olvasóegyletben a város 25—25 leg-

jobb sakkozójával találkozott. Érkezésükkor ünnepélyesen fogadta őket Oczel János országgyűlési képviselő és Nagy Lajos polgármester. Ellátogatottak az öblösüveggyárba. Oriási tömeg várta Kotovot és Szimagint a szimultán színhelyén, a fe'diszített olvasóegyletben, a nagyteremben. Megjelent a nagy eseményen Szkladán Agoston Nógrád megye főispánja. Oczel János köszöntője után a Magyar Szovjet Társaság nevében Chmell Ödön mondott beszédet, a sakkszövetség nevében Miklós Antal méltatta az esemény jelentőségét. Kotov nagymester válaszában a szovjet sakkozók üdvözlését tolmácsolta. A vállalatok képviselői ajándékokkal kedveskedtek a két nagymesternek, majd elkezdődött a nagy érde'ódéssel várt szimultán. Kotov +21=3-1 eredménnyel játszott, Pravotinszki Lajos legyőzte a nagymestert! Gábrriel, Blanár és Kenyeres döntetlent ért el. Szimagin +17=6-2-vel zárta a szimultánt. Simkó Jenő és Kuloványi Ottó legyőzték a nagymestert! Gyurcsik, Takács, Bleyer, Magos, Behan és Palla döntetlent értek el. A szimultán a késő esti órákig elhúzódott, de a teremből senki nem távozott. A produkció végén az olvasóegylet nagytermének közönsége telkesen ünnepelte a két szovjet nagymestert. Az esemény újabb lendületet adott a város sakkspörtjának.

Nógrád megye népi bajnokságát újra Kuloványi Ottó, acélgári vasmunkás nyerte. A helyi bajnokok névsora: Salgótarján: Haraszi Rezső diák, Baglyasalja: Bokus Mihály kovács, Jobbágyi: Kovács Ferenc, Karancsság: ifj. Bali László fölcsműves, Kazár: Kovács gecko Balázs bányász, Mátraverebély: Kormos Gyula cipész, Pernyebányatelep: Pál Zoltán bányász, Rónabánya: Oláh Sándor bányamunkás, Ság-újfalu: Barta József tanító, Szécsény: Juhász György, Zagyvapálfalva: Németh Béla tisztviselő, Pezsgött a megye sakkélete. Több csoportban rendezték meg a népi sakkcsapatbajnokságot. Salgótarjánban még az iskolák is versenyezték! Az acélgárban nyolc csapattal rendezték meg az alapfokú bajnokságot. A gyári sakkozók ebben az esztendőben kerültek át hivatalosan a sportkörhöz, amelynek ekkor St. Vasas volt a neve. Egy április 30-án tartott közgyűlésen bejelentették, hogy az olvasóegyleti sakk-kör beleolvad a Salgótarjáni Vasas egyesületébe. A szakosztály vezetőségében változás nem történt. A szervezésben, a versenyek rendezésében, a sakkozók összetartásában továbbra is Lichtner Istvan járt az élen, aki az elnöki tisztségét továbbra is megtartotta. Mindenben segítő társa volt Dóczy Miklós, aki már ekkor is intézői feladatokat látott el. A város sakkéletében ekkor is meghatározó szerepet játszottak az acélgár sakkozói. A szakosztály létszáma ebben az időben 20 fő volt és a háziversenyeket mindig két csoportban rendezték meg. Az 1949-es házi bajnokság A csoportjában Balázs József 9, Simkó Jenő 6,5, Behan József 6, Lichtner István 5,5, Gyurcsik Sándor 4,5, Dóczy Miklós 4,5, Miku'ik Gyula 3,5, Rákóczy János 3, Kuloványi Ottó 2,5, Balázs Elemér 1 pont volt a sorrend. A B csoport végeredménye: 1. dr. Hargittai Jenő 8, 2. Horváth Lajos 7, 3. Miklós József 6,5, 4. Longauer Károly 5,5, 5. Billeter Tivadar 4,5, 6. Molnár Béla 4, 7. Knapiczius Gyula 3,5, 8. Lombos Zoltán 3, 9. Schinczel Jenő 2, 10. Gordos Jenő 1 pont. Hogy milyen rangja volt a sakknak, arra példa a házi bajnokságok díjkiosztó ünnepsége. Bérczes Henrik, az acélgár vezérigazgatója osztotta ki a díjakat, mint a sakkosztály elnöke!

Erdemes eze'knél az éve'knél hosszabban időzni, mert egészséges rivalizálás, pezsgés, lendület jellemezte nemcsak a salgótarjáni, de a megyei sakkéletet is. Egyre inkább népszerűek lettek a villámversenyek. Az 1950. évi megyei villám bajnokságon Balassagyarmaton 10 csapat és 42 egyéni versenyző küzdött reggel 8 órától este 6-ig! Az St. Vasas csapata győzött, egyéniben Gábrriel bizonyult a legjobbnak Balázs és Kenyeres előtt. Szervezetten folyt a sakkélet. Simonyi Endre került a megyei elnökség élére. Kiírták a megyei egyéni és csapatbajnokságot. Balassagyarmat igen jó erőkből álló csapatát ebben az időben nem tudták megelőzni a tarjáni csapatok, mert Gyarmat nem forgácsolta szét erőit. Mindemellett kitűnő játékosok alkották a város csapatát. Kenyeres Géza, Pravotinszki Lajos, Kozák Lajos, Zere'nszki Zoltán, Kalina Géza, Naszály Sándor, Szécsényi Kálmán és a többiek. Az első hivatalos megyei egyéni versenyt Gábrriel József nyerte Oláh Ferenc és Kenyeres Géza előtt. Az 1950-es év eseménye még Judovics szovjet mester salgótarjáni látogatása. Az ipartestület székházában 30 sakkozóval szimultánozott. A szovjet sakkozóval együtt érkezett dr. Lindner László, aki 20 ellenféllel játszott. Ezek a szimultánok, majd 1951-ben dr. Vajda Árpád és Sándor Béla szimultánjai nagyban népszerűsítették a játékot. Volt bányász-, Dózsa-bajnokság. Az acélgár üzemi bajnokságán 8 csapat versenyéből a fődíj hely került ki győztesen, s az üveggyárban (Zagyvapálfalván) 46 résztvevővel rendezték Béke Kupa egyéni versenyt.

Az 1952-es év legnagyobb megyei eseménye is az acélgárhoz fűződik. Az OTSB vegyes mesterversenyt rendezett Salgótarjánban július 6-23. között. Az ünnepélyes megnyitóra július 5-én az acélgár feldíszített kultúrtermében került sor. A Magyar Sakkéletben Macskássy Előd így ír az eseményről:

„Simonyi Endre, az MTSB mellett működő társadalmi szövetség elnöke üdvözölte a résztvevőket, s tartalmas beszédében mutatott rá arra a hatalmas támogatásra, amelyben a népi demokrácia a szellemi sport képviselőit részesíti. Typari Lajos köszönte meg a szívélyes fogadtatást. A közönség figyelmét a város különböző pontjain elhelyezett plakátok, a helyi sajtó és a hangosújságok hívták fel. Végig izgalmas, változatos küzdelem volt. A helyezések az utolsó fordulóban álltak el.”

Az országosan is igen rangos esemény a következő végereedménnyel zárult: 1. Macskássy 11, 2. Vajda dr. 10,5, 3. Bilek 10, 4. Typari 9,5, 5. Honfi 9, 6. Szabadi 9, 7. Hajtun 9, 8. Sándor 8, 9. Kőberl 8, 10. László 8, 11. Jenei 6,5, 12. Pálfi 6,5, 13. Kovács T. 5,5, 14. Pravotinszki 5, 15. Kenyeres 2,5, 16. Balázs 1,5 pont. Bilek István ezen a

versenyen szerezte meg a mesteri címet! A nógrádiak körbe verték egymást. Pravotinszki Balázst, Kenyeres Pravotinszkit, Balázs Kenyereset győzte le. Teljesítményükről Macskássy Előd írta:

„Pravotinszki ötleletes, kombinatív versenyző. Képesnek tartjuk jobb eredmények elérésére is, ha javít azon helytelen magatartásán, amely a játékasztaltól való állandó felugrásban, ideges, vágatás-szerű sétálásban mutatkozott. Kenyeres jó gyakorlati játékos, de — ha szabad így mondanunk — ijesztően kezeli a megnyitásokat, viszont hátrányos helyzetben makacsul, nemegyszer szellemesen védekezik. Eredményében — éppúgy mint Balázs játékában — erősen mutatkozik a gyakor'athány. Balázs is sokkal jobban játszik mint eredménye mutatja. Játszmáinak tekintélyes részét szívós ellenállás után a 6-7. órában veszítette el.”

Dicséri a szerző a verseny rendezőit, az acélgári étkezdét, ahol bőséges ellátást kaptak a sakkmesterek, akik a verseny ideje alatt házaknál laktak.

Ki volt ebben az időben a legerősebb sakkozó? Nehéz a kérdésre válaszolni. A megyei szövetség, a tüzhelygyár és a Petőfi SE közös minősítő versenye alapján összeállította Nógrád 12 legjobb sakkozójának erősorrendjét. Az eredmény: 1. Kenyeres Géza, 2. Pravotinszki Lajos, 3. Oláh Ferenc, 4. Czákó Béla, 5. Balázs József, 6. Gábrriel József, 7. Bortnyik Károly, 8. Kemény György, 9. Simonyi Endre, 10. Vári Antal, 11. Kozák Lajos, 12. Lichtner István. A terv az volt, hogy a listát havonta nyilvánosságra hozzák, s az időközbeni eredményeket a módosításnál figyelembe veszik. A 12. versenyző negyjatszmas paros mérkőzéssel is javíthatott helyzetén. Mindez csak terv maradt, s így a sorrendet csak egy évre tekinthetjük reálisnak. Egy biztos: Kenyeres Géza ebben az időben érte el csúcspontját. Negyvenhárom éves volt a balassagyarmatiak legjobb játékos. Már 20 éves korában Budapesten a főiskolásbajnokságon 3 lett, és olyan ismert versenyzőket előzött meg mint Barcza Geceon és Szily József.

Balassagyarmaton kikerült az országos sakkvérkeringésből, mégis nagy elfoglaltsága mellett mindig időt szakított a megyei versenyekre. Számos helyezést mellett ötször nyert megyei bajnokságot. Nehezen tudták a megyében megverni, mert bár igaz amit Macskássy ír, hogy a megnyitást kissé gyengén kezelte, de mindamellett igen elmélyült volt a partikban és jó levelezési játékosként is számon tartották Kenyeres Géza mellett új színfoltot jelentett Salgótarján, a megye sakkéletében Oláh Ferenc játéka. A tüzhelygyár csapatában szerepelt és nyolc alkalommal szerezte meg a megyebajnoki címet. Fanatikus küzdő, jó kombinatív játékos volt és igen eredményesen szerepelt a villámversenyeken. Hét éven át tartott versengése Kenyeresrel akitől Balázs József vette át a stafétabotot, folytatta a párbajt Oláh Ferencel. Balázs Józsefet, mint a szövetség elnökét ekkor szervezési teendőket kötötték le, ezért 1957-ig az egyéni versenyek első helyeibe nem tudott beleszólni. Később azonban nem engedett a kitűnő acélgári sakkozónak és még hat alkalommal elhódította a bajnokságot. Még 1967-ben, 59 éves korában is győzni tudott a legjobbak versenyében! Pedig az 1950-es évek közepére több fiatal versenyző beérett és borsot tört az idősek orra alá. Oláh Miklós, Simkó Jenő, Klepej József már helyet követeltek a legjobbak között. Gábrriel József, az SBTC játékos a már egyre kevesebbet játszott a megerőltető megyei tornákon. A villámversenyekre még el-eljött és változatlan szenvedéllyel játszott a levelezési versenyeken. Pravotinszki Lajosról is szólnunk kell, aki a balassagyarmati évek után Salgótarjánba költözött, ahol a Petőfi majd a öblösüveggyár csapatának lett játékos. Jó játékos volt, de nem tudta jellemezni, de meglehetősen idegesen játszott. Előfordult, hogy egy vesztes után alarta a játszmalapot, majd a tollat a nyitott ablakon át az utcára dobta. Jó szervező volt. Amikor elkötözött Salgótarjánból hiányát megérezte a város sakkélete. Simonyi Endre szerepe, sakkszerepete is megérdemel két mondatot. Mint a sakk nagy propagátora felülmúlhatatlan érdemei vannak a sportág népszerűsítésében. Eles, kombinatív stílus jellemezte játékát, mindenre veszélyes tudott lenni, de könnyen vesztett is.

Mi jellemezte a csapatversenyeket? Az 50-es évek derekára már kialakultak, megerősödtek azok a csapatok, amelyeknek versenyzőit jórészt a népi bajnokság hozta közel a sakkhoz. Erős együttesek indultak a város bajnokságokon. Az acélgár — az St. Vasas — sakkozói ott találjuk az élményben, de színre léptek már a konkurrenciák. Szoros küzdelmek jellemezték a csapatversenyeket. Néhány név a rivalisok közül. A Spartacus csapatában jó játékosok egész sorát találjuk. Íme a névsor 1955-ből: Bortnyik Károly, Nagy Endre, Breiner Béla, Acél Béla, Komka Béla, Palla Rudolf, Herczeg Péter, Gáspár Mihály, Berger Ferenc, Dombi Andor, Pelpfer János és Tóth Péter. A tüzhelygyár erősorrendje: Oláh Ferenc, Czákó Béla, Oláh Miklós, Miklós Antal, dr. Monoki Ferenc, Kmetyi Ferenc, Szamek Károly, Marton János, Krátki János, Kesse Antal, Galesik István és Fazekas Sándor. Erős csapata volt ebben az időben a zagyvapálfalvi sikküveggyárnak, ahol Németh Béla, Bozó Ferenc, Nagy István, ifj. Balogh Mihály, Szabó József, Németh József, Juhász Imre, Rátki András, id. Balogh Mihály, Mészáros Endre és Pálfalvi János játszottak. Az SBTC csapata ekkor nem tudott beleszólni a versenyekbe, Pravotinszki Lajos játszott az öblösüveggyár csapatának első tábláján, Farkas István, Földi József, Földi Jenő, Kovács Géza és Palla Kálmán mellett a többiek gyengék voltak. Hamarosan alábbhagyott a lendület az öblösüveggyári sakkozók nál. A tarjáni versenyzők — változott a bajnoki rendszer — már eljutottak az előöntőkre, ahol egyelőre méréseket sikerrel szerepeltek. A csapatbajnokság országos versenyem a megyéket válogatottak képviselték. A Salgótarjánra épített Nógrád csapata az első fordulóban Heves ellen mindig továbbjutott, később azonban Borsod, majd egy-egy fővárosi csapat elűtötte a hőiesen küzdő gárdát a továbbjutástól.

Az St. Vasas szakosztályának ebben az időben 23 tagja volt. Balázs és Simkó I. osztályú versenyzők, Lichtner II. osztályú, míg a többiek III—IV. osztályúak vagy rajtengedélyesek. (Szigorú volt a minősítési rendszer és a mesterjelölti címet csak 1963-ban érte el először salgótarjáni versenyző.) Lelkes, jó munka folyt a szakosztályban, s ennek eredménye volt az a bravúr, amit 1954-ben ért el az St. Vasas. A salgótarjáni csoportban veretlenül szerezte meg az elsőséget és Balassagyarmatra utazott, hogy az 1953-as kupavédővel, a Petőfivel találkozzon. A mérkőzésre szeptember 9-én került sor és a város válogatottjával egyenlő Petőfit az acélgyáriak 6,5—5,5 arányban legyőzték, s ezzel elhódították a Béke Kupát. Balázs, Simkó, Lichtner, Szokács, Dóczy, Gyurcsik, Balázs E., Schütz, Horváth F., Horváth L., Rákóczy, Kárpáti, Kuloványi, Miklós és Papp L. szerepelt a csapatban. A következő évek csapatversenyein sem adták alább az élmezőnynél az acélgyáriak. A szakosztályi napló 1955-ből érdekes bejegyzésekről tanúskodik.

Január 24.

A városi csapatbajnokság II. fordulójában: Acélgyár—Tűzhely-
gyár 6,5—5,5. Az eredmény nem tükrözi híven a valóságot, mert az első három táblásunk veresége nem egészen volt reális. Balázs sakktárs egy éjszakás műszak után fáradtan játszott. Simkó döntetlenre álló játszmában erőszakoskodott — s mint ilyenkor lenni szokott — vesztett. Lichtner sakktárs is belement egy kétélű változatba. Igen jó hatással volt a játékosokra, hogy a csapatban három friss erő játszott és a 4—12 tábláig mindössze egy vereséget szenvedtünk. A jövőben azt kell elsősorban szem előtt tartanunk, hogy a csapatversenyek alkalmával a legütőképesebb és lehetőleg fiatal gárdával álljunk ki.

Február 12.

A Vasas vezetősége gyűlést tartott, amelyen bejelentették, hogy a csökkentett anyagi támogatás miatt csak három szakosztályt tudnak pénzzel támogatni. A működést engedélyezik, a felszerelést biztosítják, de pénzt nem tudnak adni. Tudvalevően Lichtner szakosztályvezető sakktárs beadta az éves pénzigénylést 8500 forint erejéig. Az összegben csak utazásra 4000 forint volt beállítva, a többi költség megoszlott volna az egyéb szükségletekre. Az új fordulat lényegesen érinti jövőbeni munkánkat, mert pénz nélkül csak a helyi lehetőségekre támaszkodhatunk. Itt kell hangsúlyozni, hogy szakosztályunk nem költséget feleltet.

Március 10.

Szakosztályunk évi 200 forint támogatást kap, s ezzel a legszűkebb körülmények közé kerültünk. Mégsem adjuk fel, tovább vizsgáljuk szeretett sakksporthozunkat, fenntartjuk a sakkéletet. Minden hét szerdáján este 6—10 óra között lehetősége adódik mindenkinek, hogy a sakkban elmélyedjen, vagy szórakozást találjon.

Május 2.

Május 1-én szakosztályunk egységesen kivonult az ünnepségre. Tízen mentünk egy sorban és mindegyik sakkozó egy-egy bástyát vitt, hogy ezzel is színesebbé tegyük a felvonulást.

Október 11.

A Vasas egyesület közgyűlést hívott össze, amelyet nem lehetett megtartani, mert nem jött el a tagság kétharmada. Sajnos a szakosztályból is csak két tag volt jelen. Általában a tréningek nem kielégítően látogattak. Úgy tűnik, a tagság hanyagolja a gyakorlást, s ez meg fog látszani az elkövetkező csapatversenyeken.

Október 19.

Az első fordulóban a Zagyvapálfalvai Üvegyár csapatával mérjük össze erőnket. Sajnos, néhány versenyzőnk betegsége és elfoglaltsága miatt csak nyolcan álltunk ki, így mindjárt a kezdésnél 2 pont hátránnyal indultunk. Az eredmény 6—4 a Zagyvapálfalva javára.

December 10.

Az üzemi csapatverseny a kevésszámú érdeklődő miatt elmaradt, a megjelentek egymás között játszottak barátságos mérkőzést. Az I. osztályú verseny, miután a pesti I. osztályú versenyzők nem érkeztek meg, szintén elmaradt. Ugyanígy félbemaradt a városi csapatverseny. Sajnos a sakkéletben általános pangás állott be.

Szerencsére csak rövid időre esett vissza a város, az egyesület sakksporthoz. Az 1956-os ellenforradalom után újult erővel kezdődött ismét a munka és hamarosan újra lüktetni kezdett a sakkélet. Rendeződött az acélgyári sakkozók helyzete is. Az egyesület vezetői felkarolták a szakosztályt, amely most már nem szűkölködött anyagiakban. Az eredmény nem maradt el, a sakkozók kiléphetek a városi keretből. Az 50-es évek végére egy erős együttes kovácsolódott össze az SKSE-nél és a sikert az 1960-as év hozta meg. A Kohász-sakkozók megnyerték a megyei bajnokságot, s így indulhattak az országos bajnokság elődöntőjén. Elsőként az esélyes Debreceni EAC volt az ellenfél, s az eredmény: 8—6. Vereség következett a Gyöngyösi Spartacus-tól (5—7), s ekkor még senki nem sejtette, hogy a vereség ellenére a tarjáni sakkozók okozták az év meglepetését. Az Ózdi Kohász ellen 8—4-re nyert, javított az SKSE, majd az utolsó fordulóban a Nyíregyházi Spartacus ellen 10,5—1,5-re hengerelt. Ez azt jelentette, hogy 29,5 ponttal 1 ponttal a debreceni csapat előtt a tarjáni kék-fehérek nyerték az elődöntőt! Budaapest következett — küzdelem az OB I-be jutásért. Hajszal híján ez is sikerült. A négy vidéki elő-

döntő győztese a Szegedi VSE, a Győri ETO, a Pilisi Bányász és az SKSE körmerkőzését vívott. Fej-fej mellett folyt a küzdelem és ha egy kis szerencsésük van a tarjániaknak akkor — ha egy évig is az OB I-ben játszanak. Ez végül a szegedi és a győri sakkozónak sikerült. Az osztályozón: 1. SZVSE 21,5, 2. Győri ETO 19,5, 3. SKSE 18,5 pont volt a sorrend. Ősszel a szövetség életre hívta az OB II-t, s ide meghívták az OB I-es osztályozó résztvevőjét, az SKSE csapatát is. Ekkor újra összefogtak a város sakkozói és az SKSE színeiben a legerősebb csapat kezdhette meg a szereplést az OB II-ben. Álljon itt az úttörők neve, akik kiharcolták a magasabb osztályba jutást:

Balázs József, ifj. Balogh Mihály, Bortnyik Károly, Dóczy Miklós, Juhasz István, Kenyeres Géza, Kiss Gábor, Klepej József, Lichtner István, Miklós Antal, Németh Béla, Németh József, O'áh Ferenc, Olah Miklós, Pethő Gáspár, Simkó Jenő, dr. Telek András és Váradí Oszkar.

Ezzel új fejezet kezdődött az SKSE és Salgótarján sakksporthoz. A tarjáni sakkozók 1960 óta megszakítás nélkül ott küzdenek az OB II-ben. A csapatban a salgótarjániak mellett a megye legerősebb játékosai játszanak.

Szokács László

Salgótarjánban nagy hagyománya van a munkássportnak, a szellemi sportnak is, s ezen belül a sakkozásnak. A munkásváros közösséget, kultúrát és mozgalmat szervező legrégebbi egyesületének, az 1901-ben alakult SSE-nek sakkozó páratlan sorozattal dicsekedhetnek: mióta 1960-ban a Magyar Sakk Szövetség létrehozta az NB II-t, az SKSE sakkozó 17. éve megszakítás nélkül játszanak az élvonalban. Ezért is szenteltem külön fejezetet a „királyos játéknak” abban a munkámban, amelyben a megye első munkás-sportegyesületének, az SSE-nek történetét dolgozom fel. A fejezet a salgótarjáni munkássakkozás kezdetétől 1960-ig foglalja össze a salgótarjáni (és kitéekintve: a megyei) sakkeseményeket.

A filmhumor mai változatai

A világ filmtörténetében legfeljebb kilenc jelentős drámára jut egy számottevő vígjáték. Akárhol üttük fel a krónikát, mindenütt a komoly hangvételű alkotásoké a vezető szerep. A nevezetes „brüsszeli 12” között mindössze egyetlen komédia található: Chaplin *Aranylúza*. És az új hullámok alaphangját sem a tréfás kedvű kötekedők adták meg. Nézzük például a saját portánkat. *Szegénylegények*, *Hűs óra*, *Hűde napok* — csupa tragikus szituációt megörökítő tabló. *A tizedes meg a többiek*, a szellemes történelmi görbe tükör kivétel, melynek — sajnos — előzménye sincs, folytatása sem.

Mindezt azért bocsátom előre, hogy az olvasóval érzékeltessem: nem várok csodát, amikor — általában véve is — inséges időben — a friss filmhumortermést megvizsgálom. (Ami az „inséget” illeti, természetesen a választék szegényességére gondolok. S nem is a MOKEP-et, a forgalmazót hibáztatom, hiszen világszerte kevés az izig-vérig korszerű, gondolati és formai vonatkozásban egyaránt eredeti mű.) Természetesen igyekszem elkerülni a prekoncepció csapdáját: nem határoztam el előre, hogy — semmi sem fog tetszeni a kínálatból. A mércét sem a klasszikusokhoz szabtam: hol vannak ma Chaplin, Keaton, Harold Lloyd örökösei, és hol van Tati, aki fanyar hangvételével új korszakot teremtett?

Mindezek — tények. A műfaj — vagy mondjuk inkább így: filmféleség — már hosszabb ideje „gyengélkedik”. Egyébként nem kell hozzá Sherlock Holmes, hogy megfejtjük a filmdráma és a filmkomédia közötti feltűnő színvonalkülönbség okát. Most nem részletezem az összetevőket, csak néhány evidenciát említek: az embereket sokkal könnyebb megrikatni, mint megnevetetni. A filmesinálás fortélyai általában megtanulhatók, humorérzéke és satirikus kifejezőképessége nem mindenkinek van. És egy meglepő tény: többfelé, így nálunk is, kissé lenézik azt, aki szórakoztató filmeket forgat, és könnyed fajsúlyú művekre tékozolva tehetségét.

És most nézzük: min nevezhetünk manapság a moziban?

1977. első negyedében — a vizsgált időszakban — vidám filmnek titulálja a szakmai tájékoztató a következő alkotásokat: *Kerge dolgok*, *Duroc a katoná*, *A kard*, *Különben dühbe jövünk*, *A bátyámnak klassz öccse van*, *Afonya a vágyán*, *Ez a kedves Viktor*, *A második utca foglyai*. Két megjegyzés az összesítéshez: a *Pókfoci* mellett nem áll műfaji minősítés.

Az FBK-hálózatban — rejtély, hogy miért — nagytítóval sem találunk vígjátékot.

A mennyiségi mutatók meghatározása után most faggassuk a minőséget.

A TÁRSADALMI SZATÍRA LEHETŐSÉGEI. Dömölky János *A kard* című filmében a bürokrácián veri el a port. Mondhatná valaki: ehhez aztán nem szükséges bátorság, hiszen minden fórumon arra biztatják az embert, hogy ne tűrje a hivatalnokok önkényeskedését.

Csak hogy: a filmbeli bürokrácia akusztikája hamisítatlanul mai. Nem is annyira a szituáció érdekes igazán, hanem a gondolkodás fonáksága. A logika vakvágányára mi sem jellemzőbb, mint a büntetőszankciókat kezdeményező szervek főfő okosainak harsány kifakadása: „Mi lenne az országból, ha egyesek csak úgy uk-nukk-fukk megvalósítanák ötleteiket? Rendnek muszáj lenni: a gépkocsit nem szabad elcserélni műkincsré, még akkor sem, ha feltételezhetően állami érdek fűződik az akcióhoz”.

Aztán itt az újabb probléma: mit nevezünk állami érdekeknek? Ki vállalja az erélyét? Ki áll ki teljes mellet a szabályok ellen vétő Bojti Sándor mellett?

Dömölky helyzetjelentése eléggé keserű. A film csupa mai Belikovot pellengetez ki: olyan vezetőket (meg vezetőket), akik ódzkodnak az önálló döntésektől, s a világot sem vesznek magukra semmiféle felelősséget. Utasításra várnak, telefonra, szempontra és direktívákra. Masszív fal ez, melyet roppant nehéz megingatni.

A kard érdeme, hogy felvázolja ezt a konfliktust: hibája, hogy nem viszi következetesen végig. A film felénél — a ritmus megbicsaklásával párhuzamosan — kiapad, illetve megszelídül a bíráló szenvedély. Bojti maszek karrierje, majd rehabilitációja fáradtabb sztoriszál a történetben. A pergőlüzet azokra kellett volna zúdítani, akik a frázisok pallosait suhogtatják a kezükben.

Mint előbb írtam, a *Pókfoci* műfaji kategorizálását az illetékesek nem vállalták. Megértem őket: ez a film hol halálosan komoly, hol meg falrengetően mulatságos. Még az is megesik, hogy a hangulati rétegek egymásbaüsznek. Csak egyetlen példa: Madaras József, a szakközépiskolai igazgató megsemmisítője folyton mosolyog. Soha taszitóbb, vérfagyasztóbb mosolyt. A derű a képmutatás, a rosszindulat elleplezésére szolgál.

A *Pókfoci*, Rózsa János munkája, sehogyan sem illik tehát a skatulyákba. Dehát fontosak ezek a címkék — akkor, amikor a filmművészet egyre jobban eltávolodik a „nagykönyv” előírásaitól? Ha bizonyos normák nem érvényesek többé?

Kinondom: a *Pókfocit* méricskélés nélkül mulatságos műnek tartom. Szatírának, noha a rendező maga szerényen ilyen lel-

tárral bocsátja útjára a filmet: „A filmnek... nincs elbeszélő sztorija. Talán annyit mondhatnék: mozaikok egy újonnan épült szakközépiskola egyetlen hetének történetéből, groteszk, helyenként ironikus hangon elbeszélve”.

A film egy iskola közéletéről beszél. Felsorakoztatja a disszonanciákat. Bemutatja az emberi kapcsolatok fonákságait. A kis és nagy manipulációkat, melyek az ifjúság nevelésének kohójában — egy oktatási intézményben — hatványozottan kártékonyak. Ahogy a tanárok mellébeszélnek. Az eredményeket hajhásszák. A pillanatnyi sikerre vágnak. Ahogy a diákok „elfogadják” a furcsa játékszabályokat. És lehetne sorolni sokáig a cimszavakat, melyek a film építőanyagát alkotják.

Rózsa keményen bírál, de mindvégig érezhető, hogy — értünk haragszik és nem ránk. Nagy különbség. A szándék félreérthetetlen, ami azonban nem jelenti azt, hogy a *Pókfoci* kiérlelt, egyenletesen magas színvonalú alkotás. Nem az: van benne jócskán ballaszt, üresjárat, befejezése mesterkelt.

És mégis: úgy érzem, a film járható út-irányba vezet. Konstruktív szenvedély fűti, és nem kerüli meg a lényeges kérdéseket. Rózsának és Dömölkynek érdemes a maguk teremtette csapáson továbbmenniük. A társadalmi filmszatíra lehetőségei — „itt és most”, nálunk. Magyarországon — kiszélesíthetők. A *Pókfoci* és *A kard* — hibáik ellenére — figyelemreméltó kísérletek az eddigi eléggé sovány és száraz magyar filmhumor tartalmi gazdagságának feldúsítására.

EGY MODERN TRAGIKOMÉDIA — ÓCSKA KÖNTÖSBEN. Melvin Frank amerikai rendező a New York-i sokkot vitte filmre: kisemberek vergődését a kőrengetegben, a reménytelen vágyódást a csönd, a harmónia után. Megvallo, kisé gyanús volt, hogy a film egyik bábája az a Neil Simon, akit legfeljebb ügyes iparosnak lehet tekinteni — de hát, mint fentebb említettem: az előítélet rossz tanácsadó. Hátha jelentős mű *A második utca foglyai* — a közreműködők filmográfijától függetlenül?

A probléma valóságos, méghozzá nem elsősorban és nem csak New York, a fantasztikus méretű metropolis, hanem minden milliós világváros viszonylatában. A stressz úgyszólván megakadályozhatatlan ezeken a helyeken: a világgal és a környezettel pillanatonként lehet (kell?) összekocanni. Mel Edison (Jack Lemmon játssza a szerepet) amúgy is labilis lény. „Kiborul” annak rendje és módja szerint. Összevész a feleségével, a szomszédaival, mindig mindenkivel háborút visel.

A második utca foglyai akkor lehetne érdekes alkotás, ha a helyi couleur locale-t mélységeiben ragadná meg, s a szóban for-

gó jelenségről elemzéssel szolgálna. Melvin Frank meglegedett a közhelyekkel. New Yorkból csupán színes képeslapok felvillantására futja az erejéből: ezeket híradókból, dokumentumkockákból is kölcsönvehette volna. Az idegösszeomlást sem képes kellő pszichológiai hitelességgel motíválni. Azon túl, hogy a vígjátéki, bohócati, kabaréhumor elemei keverednek egymással, Mel Edison közhelyek sztereotípiáit kapcsolja össze a filmben. Közhe-lyszerű a családi intermezzo, a munkahelyi atmoszféra, a városi milió ábrázolása. És sablonos a tragikomikus „megoldás” is.

A kommersz megoldások csírájában ölik meg a témát, és ha humorról van szó, az is idegesítően érdektelen. A kisember kiáll az erkélyre és átkokat szór a hangoskodókra. Vízet zúdítanak rá. Burleszkben hálás lenne a megoldás, itt alpári. A motívum még egyszer visszaköszön. Csak-hogy akkor a kishivatalnok már ura a helyzetnek. Letöröli magáról a vízceppet és fittyet hány a kellemetlenkedőre. Már csak a napsugarak hiányoznak, melyek bearanyozzák a magára találó hős életét.

Újat nem tudunk meg ebből a filmből. Neil Simon hű maradt önmagához: „kincstári humort” csiholt abból a tragikomédiából, melyről komolyabban illeti volna beszélnie. Komolyabban — azaz: értelmes vidámsággal.

MAI GYEREKTÜKÖR. A „gyerekszáj” — régi fegyver a filmvígjátékok birodalmában. Az éle csorbitatlan, hiszen a *Zazie a metróban*, a *Gyermekbetegségek* és más alkotások bizonyították, hogy bőségesen képes modern „üzenetekkel” telítődni.

Stanislaw Strnad *A bátyámnak klassz öccse van* című csehszlovák filmet szinte teljes egészében a gyerekszájra építi. Ez azonban csak a burok. A lényeg más. Martin, a tizenhárom éves suttyó kölyök azért kell a rendezőnek, hogy mai erkölcsrajtot fabrikáljon és gyerektükörben láttasson érzelmeiket, szenvedélyeket, családi perpatvarokat, személyes és közösségi gondokat. A tézisjelleg lólába kilátszó, de Strnad dicséretétől elmondható, hogy a film túlnyomó részében leplezi a didaktikus jellegét. A bonyodalmak azért bontakoznak ki, mert a srác a szó szoros értelmében kezébe veszi a család dolgainak intézését. Kora alapján nem érett ehhez, ám ambíciója és tapasztalata — igen, tapasztalata! — határtalan. Még arra is képes, pompás taktikai és stratégiai tehetsége a'apján, hogy bajba jutott bátyja ügyeit rendezhesdje. Persze, hogy a szerelem okozza a bajokat: Honza, az idősebb fiú Zuzannát, az imádott lányt kellemetlen helyzetbe — sőt állapotba — hozza, úgy, hogy nagyon elkel a segítség. A kislány kapitányként kormányoz, és nem engedi elszállni a hajót. Békítő tárgyalásokat kezdeményez, közvetítőként csillogtatja diplomáciai érzékét. mesteri módon szerez meg engedélyeket, melyekre csak nagyon magas szinten nyomják rá a pecsétet.

A bátyámnak klassz öccse van az *Ecce homo*, *homolka*-szatírák családjából való. Nem olyan mély és nem annyira sokszó-

lamú, de azért friss és természetes. Főképpen azért hiteles, mert mesterkéletlen. „Ilyenek vagyunk” — ez a felismerés árad belőle. Ilyenek vagyunk, amikor gyerekeinket feltjük. Amikor erkölcsi prédikációkba kezdünk. Amikor a család összekuszálódott ügyeit szeretnénk helyes sinre tenni.

Egyetlen epizód árulkodik a „megtervezett” poentírozottságról. A kislány szerelmi élményeiről számol be. Csokolózdott is, mondja, de csak lánnyal. „Állítólag fiúval érdekesebb” — fűzi hozzá. Poénnek jó, de jellemzésnek felszínes a mondat. Nagyon olcsó. Kabaréize van.

Nem lehet tudni, mikor tér magához a csehszlovák filmművészet hosszabb ideje tartó ájuultságából, de bizonyos, hogy *A bátyámnak klassz öccse van* a fellendülés dokumentuma. Nem Forman-szintű mű, ám a forrásvidékek nagyjából azonosak. Bizakodhatunk az előrelépésben.

„TIZENKETTŐ — EGY TUCAT”. A szemlét olyan filmekkel zárom, melyek könnyűnek találtattak a mérleg serpenyőjén. Az efféle szórakoztató produktumokból tizenkettő jut egy tucatra. Mivel átlagtermékekről, napi fogyasztásra szánt csinálmányokról van szó.

A *Különbén dühbe jövünk* (Marcello Fondato) és a *Duroc, a katona* (Michel Gerard) egyaránt táblás házakat vonzott: a közönség együtt élt a hősökkel és elismeréssel nyugtázta a látványos kalandot.

Megvallom, én inkább bosszankodtam a vetítés alatt, noha készséggel elismerem: mindkét rendező érti a dolgot. Az is valószínű, hogy nagyon sokszor járhattak moziba, mert sok-sok trükköt ellestek a mesterektől. Még azt is aláírom, hogy a

Király István:

Irodalom és társadalom

Ez a 700 oldalas tanulmány-, esszé- és vallomáskötet szerzője életművének, politikai és tudományos karakterének sajátos lenyomata. Ha ugyanaz a tudományos és közirői morál munkál is eme írásai mögött, mint ami a hatalmas Ady-monográfiát világra segítette, vagy ami a szerkesztő, *Király István* döntéseit segítette-segíti meghozni, szükségképpen máshová helyeződtek a hangsúlyok, s máshová — hogy további területeire gondoljunk ennek a tevékeny életvitelnek és tetemes életműnek —, mint pedagógusi és közéleti munkálkodásai során. A hangsúlyváltásokat a *műfajok* határozzák meg, a közvetlen *célok* és természetesen az *idő* is, amely az életnek mindig új alakzataival, átrendeződéseivel szolgál azok előtt, akik tudatosan élik sorsukat. A mindennapos történelem válasza és választásra kényszerít. Mégis a nyomatékok mindenfajta helyváltoztatása, a tónus eltérő színezete és a kifejtés érezhető árnyalódása, az idő hol termékeny, hol bénító mutációja ellenére ez a könyv *egységes* életművet dokumentál.

filmművészetnek közkatonákra is szüksége van: olykor-olykor nem árt leereszteni a magas művészet régióiból prózai lapályokra.

Akkor hát milyen kifogásaim vannak a kasszarekordokat döngető filmek ellen? A *Duroc, a katona* az úgynevezett bakahumor elcsépeelt fordulataira épül: eredetiségnek nyomát sem lelteni benne. Még a történelmi háttérrel sem nagyon kapcsolja be az író-rendező, vagy ha igen, megelégszik néhány szabványfordulattal (a cselekmény 1944-ben, a háború vége felé játszódik.) Más a helyzet a *Különbén dühbe jövünk*-kel. Ebben az „üsd, vágd, nem apád!” jelszavát érvényesítik, sőt abszolútizálják. Ben és Kid, a két főszereplő közösen nyer egy remek versenyautót. Mivel nem tudnak megegyezni, párbajozni kezdenek. A lehető legképtelenebb módszerekkel. Útjukat egy alvilági banda keresztezi. Ennyi az egész — és a filmben szinte megállás nélkül záporoznak a pofonok, csattannak az ütések, reccsennek az állkapcsok. A mozgás kitűnően koreografált, csak egy kicsit túlméretezett az egész bunyó-show. Folyton nem lehet rántottcsirkét enni: a szem belefárad, ha mindig ugyanazt látja. Itt — a *Különbén dühbe jövünk* jeleneteiben — maratoni verekedéseket.

Nines sok új a nap alatt. A változást legfeljebb az arányok tükrözik. Clark Gable, Gary Cooper, Humprey Bogart is sűrűn használta az öklét a hasonló stílusú kalandfilmekben, de nem érte be csak ennyivel. Fondato vásznán mindent eldönt az erőszak. A néző számára másképpen kellene biztosítani a kikapcsolódás lehetőségét. Agresszióból is megárt a sok...

Veress József

Nem valamiféle fejlődésképtelen állandóságot, a gondolatok három évtizedes helybenjárását, hanem az ifjúkorban „kiküzdött” (Király István visszatérő jelzője ez) alapelvekhez való hűséget: tudatos hűséget, mely a kritikát és az önkritikát, a meggyőzést és a belátást, az új valóság-elemekről való mindenkorli megújulást léte alapfeltételeként képes felfogni.

Király István esztétikai iránya és irodalomértelmezésének lényege felől már a könyv címe főívviágosít. Az *irodalmat* elválaszthatatlannak tartja a társadalomtól — irányultság helyett elkötelezettségről kell tehát beszélnünk. A „bevezetés helyett” álló értékezés címének a kötet címére utó grammatikai alakzata szintén egy fogalompar szétbonthatatlanságát hangsúlyozza. vitákat megelőzendő: *pártosság és népszerűség*. Ahogy — továbblépve — a tudóspolitikus szemléletét ugyancsak ilyen polarizált, de szötszakíthatatlan fogalmak tartják szírdan, mint *haza* és *haladás*, *marxizmus* és *magyarság*, *patriotizmus* és *nemzetbiztonság*, *hazafiság* és *forradalmiság*, *kurucos tradíciók* és *osztályharcos örökség*. Ez a „dualizmus” nyilvánul meg abban a harmóniában is, melyet a vitázó, rákérdező indulatok alkotnak az építő gondolatgazdagító, tudományos újdonságokra törő tudósi célokkal. Elválaszthatat-

lanok ezek az ellentétes karaktervonások. Úgy vitázik Király István legjobb polémiáiban, hogy új tényekkel, észleletekkel is próbálja a maga igazsága mellé állítani vitapartnereit, s úgy lát mindig a tudományos építéshez, hogy előbb határozottan tisztára söpri a pádimentumot. A kettősség nála nem valami romantikus feszültségforrás — noha az érzelmeik közkeletűen romantikusnak nevezett jogát még a tudományos megismerésben is fönntartja —, hanem hol a teljességigény, hol a kélfrontos harc alapja, októktól, szándéktól függően.

Az alapelvek nem változtak meg három évtized alatt. (Jellemző, hogy már első tanulmányában, az 1946-os *Petőfi*-ben használja ma is kedvelt vezérmotívumait, az „otthonalanság”-ot és a „másféleség”-et.) Mint egy közelmúltbeli vallomásából megtudjuk — amit egyébként írásai is elég nyilvánvalóan tükröznek —, Király István számára Németh László és Lukács György volt az indító, az eszméltető példa, mind a teoretikus, mind a gyakorlati munkához. A magyar értelmiségnek ezt a két lángelméjét nem valaminő elvtelen egyeztetés hozza összhangba Király István életművében. A közcselkvő *morál szférájában* a két nagyon is különböző alkatú szellem egymás mellett áll, egymástól és még sokaktól elválaszthatatlanul: példázatos sorsok arra, hogy az élet azonos kell legyen egy vállalt ügygel, példázatok az önösség mindenkori és föltétel nélküli elutasítására, a történelem tarajlásán, a „nembeliség szintjén” való élésre. Király Istvánnál a politikus, tudós és tanár ebben a céltudatban azonosul: a mindennapok forradalmiságának, a szocialista alapelveken álló nemzeti egységnek az igényében. Ez életművének energiaközpontja, ez tevékenységformáinak kohéziója és ez hatásának fő magyarázata. Ezért nem meglepő, hogy még a szigorúan vett szakcikkek kulcsszavai is erkölcsi fogantatásúak: „kiküzdeni”, „hűség”, „megkööttség-érzet”, „teljesség-igény”, „megis-morál”. S innen fakad az értékek visszaperlésének folyamatos végzése is, a *magyar citoyen*, a *népi kurucság*, a *néppel-egy kisurak*, a *történelmi protestantizmus*, a *vétőt kiáltó Ugocsa*, a *minőség-gondolat* — és még oly sok más — megőrző idézése. (Ezért is kelt hiányérzetet az *Ady és a kurucos-szabadságharcos örökség* című tanulmány itteni mellőzése: talán ebben fejlik ki a legtermészetesebben a múlt gondosan föltárt tényeiből az értékörző hit és szárnyal fel legszebben az őrzésre kínált eszme.) Az *erkölcsi alapozású* indulat a stílusnak is meghatározója. *Retorikus nyomtatékosítás* a szóhasználat vezérelve — kiemelő kettőspontok, erősítő és továbbvivő ismétlések, váratlan metaforás megnevezések, vakmerő szóteremtések, izgatott főnevelések, hangsúlyosan hátravetett mutató névmások görgetik a mondanivalót. Király István stíluskaraktere egyéni, a legtöbbit az értekező Illyéstől tanulhatta.

Nem lenne ildomtalan úgy szólni erről a könyvről, ahogy az ilyen rangú teljesítményeknél, tudósi szintéziseknél szokásos: tisztelgő főhajtással; ám illőbb az itt megnyilvánuló szellemiséghez mindazoknak a

gondoknak a meditatív fölvállalása, amelyek időről időre szólásra kényszerítették a szerzőt.

Kritikamondásra az jogosult, aki nem zárkózik el az önkritikától — olyan etikai norma, s a tudományos megújulásnak olyan feltétele ez, amely természetes alapelve Király Istvánnak. Sőt, gyakran — vonatkozik ez nemzedéktársai legjavára is — nem is a maga szubjektív okozatú egyoldalúságait kell korrigálnia, hanem az idők során megnyíló új szempontokat kell érvényesítenie a közirói hitel érdekében. Nem könnyű megtenni ezt, de következetesen és tisztességesen gondolkodók számára megkerülhetetlen. A korítélet és az egyéni vélekedés változásaira, ha lehet mondani, az olvadó idő gondolatszabadító hatására, ugyanakkor a folyamatosan jelenlevő „integrációs” szándéokra is a *Németh Lászlóval* foglalkozó tanulmányok sora a legjobb példa. „Utam Németh Lászlóhoz” — írhatnánk eléjük, elorozván Kodály „Utam a zenéhez” és Lukács György „Utam Marxhoz” vallomásos címeit. De fölhozhatnánk a *modernségről* vallott nézeteinek bizonyos fölülbíralatát, vagy a népi írók megítélésének finomodását is. (Ez utóbbinál fontos, a *korábbi állásfoglalást árnyaló* új szempontok megvilágosítására az előszóban hívja föl a figyelmet, nyomatékkal.) Gyakran eldönthetetlen, hogy a véleménypontositásban milyen hányadot kell a tisztuló történelem, és hány percentet az önmaga meghaladására is képes tudományos erkölcs javára könyvelnünk.

„Az idő a történetíró számára mindig társszerző” — vallja egyhelyütt, másutt viszont a „polemizáló percnyi szükséglet”-ről is. Szükségletéről, mely veszélyforrás is egyben. A *voluntarizmus* gondjáról, amelyet egyetlen társadalomtudományi diszciplína művelője sem hagyhat figyelmen kívül, hacsak nem kíván leragadni a legszinvaltalanabb pozitívizmusba. Meg kell találni és nem szabad átlépni azt a határt, ami a politikumot, a jelent vigyázó tudományos hitelt a *pragmatizmustól*, sőt a *prakticizmustól* elválasztja. Hogy a vizsgált tudományos kérdés ne legyen közvetlenül lefordítható, ne legyen álarc, allegória, ne legyen illusztráció. Ez a veszély — melynek létét Király István erősen érzi — leginkább az akadémiai minősítő viták opponen i véleményezésciben kísért, talán a műfaj sajátosságai miatt is. Az Aradi Nóra doktori vitáján tartott előadás például a modernizmus-koncepciók megbélyegzéséhez a művészet stílustörténeti periodizációjának elítélésére is alkalom lett; a kor kívánalmaira jellemzően térnek el egymástól azok a célkitűzések és jellemvonások, amelyeket Pándi Pál 1961-es. Rejtő István 1964-es disszertációs vitájában, illetve a Magyar Tudománynak adott 1970-es interjújában vázolt föl irodalomtudományunk helyzetértékeléséhez. De ide-sorolhatnánk az *Ady- és Babits*-tanulmány befejező szakaszt is, ahol egy nagyon minuciózus vizsgálatból kikristályosodó, a két költő „valóságvállaló” és „valóság-ellenes teljességakarás”-ában summázott ellentéte túl hirtelen és közvetlenül mo-

dellizálódik a XX. századi magyar értelmiség jobbainak eltérő útvalasztásává. Van ahol az aktualizálás szándéka, a politikai célzatosság csak véletlenül és utólag derül ki (például az 1947-es *Móricz-pályaképről* egy 1975-ös nyilatkozatban) s bár itt a voluntarizmus szele nem érződik, a példa így is a tudós és a politikus szétválásának, az *alkalmiságnak* a veszélyére figyelmeztet.

Kísért egy másfajta dilemma is, amelylyel szintén számot kell vetnie mindenkinek, aki a művészetelemzést ideológiai értelmezésnek és világkép-magyarázatnak is szánja. Kultúrpolitikai kérdéssé akkor nyomatékosul, ha a kritika szférájából a szerkesztés területére természetes módon emelkedik át. A szigorú erkölcs és a művek iránti szigor a kritikában — a támogatás, a türes, tiltás arányvalasztásához vezet a kulturális politikában. Király István itt csak az elveket rögzíti, és szinte bizonyos, hogy szerkesztői gyakorlatában nagy számmal találhatni az itteni esetenként merev, elhatárolt, sőt kirekesztő indulatoktól sem mentes áliásfoglalásait árnyaló, ellentétező példákat. (S bizonyos, hogy a rendszeres kritikai gyakorlat is ebbe az irányba hatna.) Érdekes módon erősebb értékővő igyekezet tapasztalható nála az ideológiai hagyomány, mint az irodalmi jelen területén. A megítélő indulat jelentékeny életműveket zár ki a felmutatandó életművek közül. A mértékelő szigor nem engedí érvényesülni értelmezésében az „egyéni” — nem az önzésre! — építő, az ontologizáló, a létértelmező, a túl közvetetten vagy túl közvetlenül humanista művek esztétikai üzenetét. Tiszteleg ugyan Király István ítékezésének elvi puritánságát, következetességét, igazságtalannak tűnik például az ilyen megállapítás: „Az ún. -örök emberi problémák” jegyében nem születhet más csak egoizmus. S ez még a sematizmusnál is rosszabb. Nemcsak izléstelen: nevetséges is.” (*Galambos Lajos: Szent János fejvétele*, 1963.) Pedig a hétköznapok nihilizmusa ellen miért ne lehelnének érvek Mándy Iván küszködő „ázott alakjai”, vagy Mészöly Miklós részvétellel fényesített öregjei? Másrészt — a könyv névmutatójának hiányait nézve — hátha inkább a finonkodó szocialista munkamegosztás hozta magával az irodalom funkciómódosulásait, azt, hogy az írók más feladatokat is látnak maguk előtt, mint amiket történelmünk századai rájuk kényszerítették, mint „a máról a mához” közvetlen eszményét?

Nyitott kérdések ezek sokak — sokunk — számára, de mindenképpen végig gondolandók, ha forradalmasítani akarjuk a hétköznapokat, és eszményeket kívánunk magunk elé állítani a közösségi erkölcs nevében.

A könyv végén találjuk a *Hazafiság és internacionalizmus* tanulmányt, melynek megírása *korparancsra* történt, de nem véletlen, hogy éppen Király István tollán fogalmazódott meg. Sok szó esett erről a műről elhangzásakor és első megjelenésekor, méltányló és kárhözátó, félrevívó és tudatserkenésről tanúskodó szavak egyaránt. A tanulmány aktuálpolitikai jelentő-

sége idővel mentalitástörténeti értékévé váltódott át. Szaktudományos eredményei integrálódtak, kérdéscéljei további kutatásokra ösztönöztek. Ma már józan eszmélkedések kiindulópontja és nem „hangsúlyviták” apropója. Ez a tanulmány is higgadtságra, véleménylisztelő józanságra int Király István egy-egy vitatható irodalomtörténeti, művelődéspolitikai kijelentésének megítélésakor. A benne megfogalmazódó erkölcsi imperatívusz miatt.

Molnár Géza:

Az ég kékje könnyebb

1976-tól publikál Molnár Géza, 1951 óta ez éppen a tizenötödik — egyszerűen az első válogatott — kötete. A válogatás mindig eleve bőséget jelez, *ti. van miből*. A hűz novella valóban mintegy hosszmeteszét adja Molnár Géza munkásságának. A filosz hajlamú olvasónak (érdekes szemináriumú dolgozattéma lehetne másodéves magyar szakos hallgatóknak!) rögtön szembetűnik, hogyan jut el az író az egyestől az általánosig, hogyan távolodik el az önéletrajzi, topográfiai (Pesterzsébet) vonatkozásoktól (lásd pl. *A szerelmes kisinas, Isten meztelen tenyerén*) a francia Rivieráig térben (*Az ég kékje könnyebb*), a groteszkkal való játékgig témában (*A kedves elhunyt*). Másik (elképzelhető) megfigyelési szempont meg a hősöket vizsgálhatná meg és hasonlíthatná össze, hogyan gazdagodnak, mélyülnek lélektani motivációkkal, finom, jószemű epikusra valló megfigyelésekkel. Meg is konstruálhatnánk egy képzeletbeli „központi figurát”: ez egy külvárosi munkásfiatal lenne, aki — miután elmozdult a felnevelő tájból a történelemben is, térben is — maga is megváltozik: fokozatosan értelmiségivé nevelődik. Igen, de ezenközben sem veszíti el az indíttatás spontán indulatait, a megfigyelés irányát, a megismerés vágyát és a feltörekvés sodró erejét. Nem tudunk tanulmányról, amely megkísérelte volna összevetni egy munkásneveltetésű ifjúság háttéréből indult és egy paraszti származású író stílusát. Pedig érdekes tanulságokkal szolgálhatna. Mert igaz ugyan, hogy végül is az író a tehetsége teszi azzá ami, de mindenki csak abból az örökségből gazdálkodhat, amit otthonról (a család, a gyerekkor, az ifjúkor, a környezet élményeiként) hozott. Ez a tanulmány minden bizonnyal kiderítene, hogy a falu élménye mennyire teszi képszerűvé a stílust, mennyivel több a tanult ismeretanyag a városban felnőtt ember mondataiban, meseszövevényében, de a legizgalmasabb különbség alighanem a családról vallott felfogásban mutatkozna. Megkíséreljük Molnár Géza novelláival igazolni ezt a kissé mesterkéltnek tűnő logikai konstrukciót. Több kritikusa is elmondta már róla, hogy novellái végkicsengése po-

Király István mozgósító erejű egyéniség, aki különbséget tud tenni a tévesztett viták és a szóértést célzó, közügyes véleménycserék között. Habitusához az illik, ha szavait anafoglalásnak és nem deklarációnak tekintjük. S ebben is méltó képviselője a magyar értelmiség legjobb tradíciójának. Annak az értelmiségi hivatástudatnak, amely nem képes alább adni a nemzeti lelkiismeret szerepének vállalásánál. (*Szépirodalmi*, 1976.)

Alexa Károly

zitiv, derűs, életigenlő. Ez ugyan önmagában még nem dicséret egy íróról szólva, mégis érdekes, elgondolkodtató. Gondoljuk csak meg, hogy századunk prózája (s itt a *java* termésről beszélünk) mennyire „ijesztgeti”, sőt meg is rémíti az olvasót. Ha nem is a lét értelmetlenségét, küzdelmes voltát hangsúlyozzák; korunk (regény- és novella-) hőse kiismerhetetlen labirintusokban tévelyeg, erejét meghaladó kalandokba keveredik, ellenfele maga az áttekinthetetlen káosz, leküzdhetetlen félelme önmagától és az elidegenedett világtól. Molnár Gézánál nyomát sem találjuk ennek. S ez nem azt jelenti, hogy ő nem ismeri ezeket a gondokat, félelmeket, csupán nem foglalkozik velük. Konfliktusai többnyire megmaradnak a magánélet szférájában, a család keretein belül. A legnagyobb tragédia, a hős legnagyobb büntetése éppen a család széthullása, az elmagányosodás. De míg a kortárs próza a magányt állapotnak tekinti, Molnár Géza nem kívánt *eredménynek*. S miután megszánta (a kelő gyöttrődés után) a hősét, valamilyen happy and felé tereli a történetet. Ne gondoljunk rosszra, ne ijedjünk meg a happy and szótól, hiszen Molnár Géza nem adja olcsón, mert hisz valakinek mindig fizetnie kell érte. Nézzük például *A nyár két arca* című novellát!

Idillként indul: Marci és Klári szeretik egymást. Igen, de közéjük áll a háború, s mire Márton hazakeveredik a fogságból, Klára már András felesége. Ki-ki szenved külön-külön. Marci a magánytól (a futó kalandok nem elégítik ki), Klári a házassága eseménytelenségétől, a szerelme hiányától; András a féltékenységtől (a nászéjszakán „döbben rá”, hogy nem szüret kapta meg a lányt), a gátlásaitól. A bonyodalom akkor tetőzik, amikor a Balaton partján találkozik a két hajdani szerető. Klári az elkeseredés mélypontján (itt már tudja, hogy rossz a házasságuk). András a féltékeny dühöngés tetőpontján (a rivális véletlen felbukkanása visszamenőleg is igazolni látszik a féltékenységet!) A csattanó: Klári a dühöngő férj elől valóban Marcihoz menekül, immáron véglegesen. Ők boldogan élnek, míg meg nem halnak, de ott maradt a „hátsó megett” az önértében, reményeiben. Életkedvében megcsalatott, összetört férj, és a gyerek anyja nélkül. Kereshetnénk (és találunk is) más példákat, igazolandó, hogy Molnár Géza novelláinak a világa a magánélet szférája. Sőt nem túlzás

az sem, ha bizonyos sémákat is felfedezni vélünk. A féltékenység, szeretetlenség, lelki süketség, hűtlenség, cinizmus, felületesség és léhaság kerül konfliktusba, illetve teremti meg magát a konfliktushelyzetet a hűséggel, az áldozatos szeretettel-szerelmmel (*Bolond lobogás, Az élet maradék mézei, Kövestető, Sansár stb.*) Kétségtelen, hogy ez így bizony leszegényesítése, szimplifikálása is a valóságnak. Hisz az életünk nem, nem csak ebben a szférában zajlik. Mert igaz ugyan, hogy a személyiségünk belső konfliktusai meghatározóak, meghatározottak is. Értjük ezen azt, hogy a világ is hat ránk, behatol a családi életünkbe is, mint az utca porát, hurcoljuk haza a gondjainkat, megélt, de meg nem oldott konfliktusainkat, s ez rontja, bomlasztja az otthoni nyugalmunkat is. Molnár Géza ezt eleve más oldalról közelíti meg, amikor a magánélet konfliktusait vetíti ki az életre magára. *Távolban két hegyek* című novellájának a hőse pl. pilóta, aki kitűnően érti a szakmáját, megelégedett ember, sőt, szinte már önelégült. A gépe jó, megbízható, a keze, az agya, a szíve biztos — mi baj érheti? Az, hogy összevész feleségével. Pontosabban az a szony kitor, fel próbál lázadni a katonafeleség-sors unalma, egyhangúsága ellen. Nem érti, mi baja lehet az aszszornynak? „Mindene megvan, amit akar” (csak éppen gyerek nincs...). Nos, a hős a házastársi torzalkodás után száll gépre, s amit elképzelni se tudott, most bekövetkezik: a motor felmondja a szolgálatot. Ilyen esetben két választás van: vagy kaptatult a pilóta, vagy elpusztul. Hősünk (nyilván az otthoni incidens hatására) a harmadik esélyt választja: motor nélkül is lehozza a gépet. Az akció sikerül — *kint*, a házasság azonban az ijedelem hatására is csupán pillanatokra talál meg egymásra, hogy most immáron már *mindkettőjükben* tudatosodjon: a házasságuk bizony elromlott, megecetesedett.

Durva igazságtalanság lenne azonban azt állítani, hogy Molnár Géza csupán a nő-férfi konfliktusát ábrázolja. A címadó: *Az ég kékje könnyebb* című novella lényegében nemzedéki konfliktust ábrázol. Az apa rákkutató tudós, aki magával viszi kamasz fiát a Rivierára, a híres üdülőhelyre. A férfinak ez lényegében *munka* — szimpozionra hivatalos —, a gyerekeknek kirándulás. Annak *sánja* az apa, de ennek a fránya kamasznak nem kell. Kellemetlen, savanyú arccal ül az apja kocsiában, még az amerikai operadiva sem kell, aki unalmában belekapna a miszes kamaszba. Csak a novella végén slusszpoénként derül ki, hogy a fiú egész idő alatt a pesti szerelmére gondolt, aki nélkül az étel is ízetlen. Szedte-vette Péterkéje! A probléma, az élethelyzet hiteltelen, a leírások szépek és tanulságosak. Elkapatjuk, elkényeztetjük a gyerekeinket, csak éppen azt nem tudjuk meg, amire a legnagyobb szükségük van — sugallja az írás. Ez igaz, de maga a történet, a magyar átlagolvasónak elérhetetlenül egzotikus színhely lefokozza a tanulságot és a hitelt is. Végső soron nem tudunk azonosulni sem a fiával, sem a papával (ve-

le talán még kevésbé). Molnár Géza erőssége, mint Antansé, külváros, a szülőföld világa. A szerelmes kisinas pörsenéses kinjai, A cigánylány életizű fintora, a Fekete Péter ócsém... szociografikus leírása a macskajajos brigádvezetőről, A mesélő szabó váratlan csattanója „ül”. Ezekben a novellákban szinkronban van a mese, a stílus, a mondanivaló, anélkül, hogy moralizálna a szerző, túlbonyolítaná azt, ami egyszerű. Ezekben az írásokban találjuk fel a Külvárosi barangolás című szociográfia alakjait, azokat a figurákat, akiket érzésünk szerint a regények tágasabb világában tud igazán hitelesíteni

Kovács Ferenc:

A munkásosztály politikai-ideológiai műveltségéről és aktivitásáról

A munkásosztályról írni, életkörülményeit kutatni, létviszonyait megismerni, nem csupán egy a sok megoldásra váró tudományos probléma közül, hanem az egyik legfontosabb politikai kérdés is.

Sohasem volt közömbös, s még kevésbé lehet közömbös ma, hogy ez az osztály milyen eredménnyel és milyen ütemben közelít tudatosan kitűzött céljához, a fejlett szocialista-kommunista társadalomhoz. Ezért válik fontos társadalmi kérdéssé annak feltárása, hogy a vezető osztálynak milyen szintű a politikai és ideológiai műveltsége, s milyen fokú az aktivitása, mely lehetővé teszi a közelebbi és távolabbi célok helyes megjelölését és gyakorlati megvalósítását. Ennek a feltáró munkának részese Kovács Ferenc, aki A munkásosztály politikai-ideológiai műveltségéről és aktivitásáról szóló könyvében arra vállalkozott, hogy az 1960–1970 közötti — történelmi mértékkel mérve — rövid periódusban megvizsgálja ezt a sokoldalú problémát.

A monográfia mindenekelőtt világos, egyértelmű állásfoglalást tartalmaz az osztály-meghatározás kérdésében. Ez azért jelentős, mert a tudományos kutatók és a gyakorlati munkában résztvevők addig joggal hiányolták azt, hogy jelenleg nem található olyan elméleti munka, amely az osztály fogalmának olyan kifejtését adná, amely Marx-Engels-Lenin utóéit és megváltozott történelmi körülmények között is érvényes.

Ez a feladat annál is sürgetőbb volt, mert a témakörben mintegy 10 éve folyó szociológiai-demográfiai vita — számos eredménye mellett — sem nyújtott kielégítő megoldást. Sőt, esetenként a tárggyal összefüggésben egyes helytelen nézetek is felbukkantak. Ilyen volt például az az álláspont, miszerint a történelmi fejlődés jelen szakaszában az osztályok közötti lényeges különbségek eltűnnek, ezért a munkamegosztás szerint kialakuló réteghez tartozás az osztályhovatartozásnál fontosabb kritérium. Az osztályhatárok kijelölésében is megjelentek az egymásnak ellentmondó, egyben szélsőséget képviselő vélemények, mint pl. az, amely munkás kategóriába sorol mindenkit, aki az ipari üzem területén dolgozik, a segédmunkástól az igazgatóig. Ezzel teljesen ellentétes és a végtelékig leszűkítő volt az az álláspont, amely munkásnak csak a fizikai dolgozót tekinteti.

Mindezeknek az állásfoglalásoknak kritikai

Molnár Géza. Végül is igazuk van a kritikáknak: ez a kötet kellemes olvasmányt ad, s nem felkavaró élményt, csak néhány írása lepi meg az olvasóját a felfedezés örömeivel is. A legtöbb (fentebb említett) figurára ráismerünk és bólintunk: stimmel. Ám ne becsüljük le ezt. Kellemes sétára is szükségünk van a jól ismert fák, házak között, s hátha nem is ismerjük eléggé? — figyelmeztet Molnár Géza. Nyissuk ki hát jobban a szemünket! (Szépirodalmi, 1976.)

Horpácsi Sándor

Elhangzott a Magyar Rádió Kritikusok fóruma adásában 1977. május 12-én

elemzés után jut el Kovács Ferenc arra — a párt dokumentumaiban foglaltakkal megegyező — következtetésre, hogy: „A munkásosztály mai fogalmának értelmezésénél sem az egyéni, az egyén konkrét munkájából kell kiindulni, hanem a lenini osztályismérvék együttes alkalmazásából. Az azonos tulajdonviszony, az azonos hely a társadalmi munkamegosztásban, a munka szerinti díjazás elve, a jövedelem mértékének és módjának azonossága alapján ma is jól jellemezhető a munkásosztály. Szocialista viszonyaink között objektíve megkezdődött a munkásosztály határainak »kiszélesedése« mind ágazati értelemben, mind a termelőüzemen belül. Ezért az ipari-épitőipari fizikai munkásokon túl a munkásosztályhoz sorolhatók a többi nem mezőgazdasági termelőágak (szállítás, hírközlés, kereskedelem, anyagi szolgáltatások) fizikai munkásai, valamint az állami mezőgazdasági, erdő- és vízgazdálkodási vállalatok fizikai munkásai és ugyanezeknek a vállalatoknak közvetlen termelés- és forgalomirányító műszaki dolgozói is (művezetők, technikusok).”

Az ipari szövetkezeti és az állami-össznépi tulajdon elvi azonossága, a jövedelem közelsége következtében, valamint a termelőmunka — nem mezőgazdasági — jellegének azonossága alapján az ipari szövetkezetek tagjait és alkalmazottait is a munkásosztály speciális rétegének tekintjük. „...Hosszabb távon a termelővállalat egész személyzete egyesül a munkásosztályban, nemcsak objektíve, hanem szubjektíve is”.

A kötet a továbbiakban a politika, az ideológia, a műveltség, az aktivitás fogalmak értelmezését adja, mivel a felsorolt fogalmakat a mindennapi életben eltérő tartalommal és terjedelemmel használják. Lényeges szempontnak tekinti a szerző, hogy a vulgárius mennyiségi szemlélet helyett (pl.: műveltség ember az, aki sokat olvas, sokat jár színházba stb.) minőségi mérceket kidolgozásával növelje a tudományos megismerés esélyeit. E azonban igen nehéz feladat, megvalósítás, számtalan akadályba ütközik, különösen, ha nem csupán az egyén, hanem egy egész osztály politikai, ideológiai műveltségét és aktivitását kívánjuk tudományos igénnyel megragadni. E feladatot azonban nem odázhatjuk el azzal, hogy teljesítését tárgyi és módszertani akadályok nehezítik — vallja Kovács Ferenc.

A szerző a munkásosztály eszmei arculatának kutatásával hézagpótló munkát végzett. Arra a következtetésre jutott, hogy az e problémakört tárgyaló további elméleti munka csak konkrét szociológiai, politológiai, szociográfiai stb. kutatási eredményekre alapozva lehet eredményes. Az időközben megindult adatgyűjtés — noha az ország más-más körzetében a különböző időben és eltérő szempontok alapján készített felmérések megnehezítették az összehasonlító és elemző munkát —, megnyitotta az utat a további felmérés számára és lehetőségét nyújtott több, eddig ismeretlen vagy csak feltételezett, de nem bizonyított hipotézis igazolására.

Az adatok elemzése során kitűnt, hogy a konkrét, praktikus részismeret nem olyan releváns tényezője a politikai-ideológiai műveltségnek, mint az általános vagy szakmai műveltségnek. Az ideológiai és politikai részismeret a politikai gyakorlat során kevesebb eredményt nyújt, mint az átfogó általános politikai ismeret és szemlélet. Ezért a politikai-ideológiai képzésben nem az a célravezető megoldás, hogy pontosan kimunkált részismereteket tanítsanak, vagy azoktól haladnak az általános szemlélet felé, hanem éppen fordítva. A politikai-ideológiai ismeretek általános átfogó szintje teszi lehetővé a konkrét tényekre való helyes rálátást, következőképpen azok reális megítélését.

Ezért van az — írja a szerző —, hogy például a gyakorlat szempontjából sokkal fontosabb egy kongresszusi határozat, mint egy adott üzemi kollektív szerződésének ismerete; jóllehet az előbbi az általánosság, az utóbbi a konkrétság megtestesítője, amely a helyi viszonyok többé-kevésbé pontos elemzésén nyugszik, és közvetlen befolyása van az egyénre.

Mindezzel Kovács Ferenc nem azt akarja bizonyítani, hogy a politikai-ideológiai ismeretek megszerzése nem fontos. Ellenkezőleg! Az a véleménye, hogy bár a politikai ismeretszerzés forrása a tv, a rádió, az újság-olvasás egyaránt lehet, ezek azonban szűkségképpen töredékes ismeretet adnak. Ezért a szervezett keretekben folyó ideológiai-politikai oktató munkának továbbra is kiemelkedő jelentősége van. Látszólag más kérdés, de szorosan idetartozik, az a tény, hogy bár az ideológiai-politikai képzésbe bevontak száma egyre növekszik, a felvilágosító munka mégsem terjed ki az osztály egészére. Ennek következtében a többség önállóan megszerezhető politikai-ideológiai részismeretekig jut csak el, amelyekről viszont kitűnt, hogy mindenkor esetlegesek, véletlenszerű jelleggel bírnak és nélkülözik a belső összefüggést. Ezáltal a gyakorlatban nehezebben hasznosítható ismeret jelentenek.

A politikai-ideológiai mozgalmi tapasztalat mindenki számára hozzáférhető. E tapasztalat is, az elméleti jellegű ismeret is a megismerési folyamat egy-egy válfaja. Nem azonosak, de nem is különböznek lényegileg egymástól. Igaz, az egyéni tapasztalat épp annyira esetleges, mint az egyéni eljáratított részismeret. A kollektív tapasztalat eredménye, azaz az általánosított tapasztalat, az elmélet viszont az egyén számára csak tanulás útján sajátítható el. Az ilyen tudásnak a munkásosztály ma még csak mint osztály a birtokosa. Jelenleg személyesen, kivétel nélkül minden egyes munkás még nem bír átfogó világképpel. Az általános ismeret és szemlélet tömeges elterjedésének folyamata azonban már megindult, és egyre jelentősebb eredményeket ér el. Ennek során végbemegy a szocializmus építésének az egyének által átélt, személyes tapasztalatok kiegészítése és rendszerezése az elméleti ismeretek elsajátítása útján. A vizsgálati adatok azt is bizonyítják, hogy az egész lakosság politikai-ideológiai ismeretszintje növekedett. A munkásosztály e téren gyorsabb ütemben fejlődött, és ennek következtében politikai-ideológiai ismereteinek színvonala azonos a szellemi dolgozókéval. Az ismeretszint különbsége tehát nem a szellemi és a fizikai dolgozók között áll fenn (ahogy azt sokan gondolják), hanem a betanított munkások és a szakmunkások között.

Megkérdézték a munkásokat, mi a véleményük társaik és önmaguk politikai-ideológiai aktivitásáról. A kapott adatok összevetése, elemzése folytán a szerző arra a következtetésre jutott, hogy a munkásság a társadalmi aktivitást természetesen kötelezettségnek tekinti, és a megkérdészetek egyharmada valamilyen formában gyakorolja is. További egyharmad elisméri szükségességét és társadalmilag magasan értékeli.

A különféle irányokból közelítő vizsgálat végül arra a következtetésre vezetett, hogy a

ma még valamilyen okból a politikailag passzív emberek kb. fele (a megkérdezettek egyharmada) szubjektíve készen áll a politikai aktivizálódásra, mozgósításukhoz csupán a szervezeti feltételeket kell megteremteni.

A könyv következő fejezetében a világnézeti és etikai állásfoglalások elemzését találjuk. Itt csupán azt említjük, hogy az e témakörben adott válaszok természetüknél fogva — miután mindenki által naponként átélt, személyes állásfoglalásokra vonatkoznak — az előzőeknél is körültekintőbb elemzést kívánnak. Ennek során számolni kell azzal, hogy a válaszadó nem mindig tudja, mi a világnézet, mit jelent az etika. Eppen az állásfoglalások személyes jellege miatt kézenfekvő az is, hogy az objektív értékelésnek szükségszerűen itt lesz legtöbb akadálya, hiszen nincs semmilyen garancia arra, hogy a szubjektíve észinté válasz helyben objektíve hiteles is. Ezt a nehézséget tovább fokozta, hogy a világnézeti és etikai kérdésekben nagyon kis számú minta állt a szerző rendelkezésére. Ebből nem volt lehetséges az osztály egészére érvényes adekvát következtetéseket levonni. Mégis fontos fejezet ez a könyvnek, mert feltárta az eddigi vizsgálatokban alkalmazott módszerek hibáit, hiányosságait. Ezzel segítséget nyújt azok számára, akik most vagy később vállalkoznak e kérdéskörök tanulmányozására.

A szerző mindvégig jelzi azt is, hogy milyen kérdések várnak még megoldásra, ily módon adva ösztönzést a további kutatás számára. A könyv gazdag dokumentációját, a szövegek közötti adatokat és táblázatokat a függelékben további 27 táblázat, valamint ábra teszi szemléletessé. Gazdag jegyzetanyag és bőséggel válogatott bibliográfia egészíti ki és segíti az olvasót a tájékozódásban.

Kovács Ferencnek a munkásosztályról szóló könyve ilyen módon jelentősen hozzájárul társadalmunk legfontosabb osztályának megismeréséhez. Az ideológiai kérdések iránt érdeklődők számára a munka hasznos és érdekes olvasmány. Kár, hogy a monográfia csak nagyon kis példányszámban jelent meg, így az egyéni vásárlókig szinte el sem juthat.

Bacsó Piroska

Gáll István:

A ménegazda

Gáll István az idén negyvenhat éves. A még 1954-ben, Pécsen megjelent verses népmese-feldolgozásai után (*Garabonciás diák*) megírta első hangjátékait, 1961-ben pedig *Patkányluk* címen két kisregénye jelent meg közös kötetben. Azóta hat könyve látott meg napvilágot.

Munkásságát önvallomásában ő maga így sorolja be a ma irodalmába: „A felszabadulás utáni prózairok második nemzedéke az enyém, az ötvenes évek elején kezdett írni, és egy nagy társadalmi törésvonal (1956) két partján jelentünk meg az irodalomban. Először Galgóczi Erzsébet, Kamondy László, Santa Ferenc, aztán Szabó István, Csurka István, Moldova György, majd Fejes Endre, Szakonyi Károly, Galambos Lajos, Kertész Ákos, Bertha Bulcsu és mi, többiek. Ezt tartom a magam írói nemzedékének. Velük volt közös első írói mozdulásom. Nagy létszámú nemzedék vagyunk. És szerencsés. A harmincas évek végére jól emlékszünk, a háború a legérzékenyebb kamaszkorunkban zajlott körülöttünk, de a felszabadulást már tudatosan értük meg, fiatal-ságunk a »fénys szellők« ideje, emberi és írói kibontakozásunkat megnehezítette a személyi kultusz, reménykedtünk és kétségbees-tünk 1956-ban. Ez a három évszám: 1945, 1950 és 1956 az a három tájékozódási pont, amire be lehet tájolni életünket és írásainkat. És kell-e nagyobb szerencse egy próza-írónak, mint hogy történelmi időkbe születik bele?»

A ménegazda a vallomásból ismert három tájékozódási pontból a legizgalmasabbat és a kiaknázhatatlant: a felszabadulást, a negyvenötös és negyvenöt utáni határszéli események egy periférikus mozzanatát állítja elének.

Az ország déli határán, Mohács alatt, Mohor község közelében zajlik a cselekmény, amely látszólag és sokszor valójában is oly rezzenetlen, mint szélmentes időben a halastó. Egy határszéli méntelepre egy volt cselédember fia, a tiszta szívé Busó János kerül vezetőnek, keze alatt pedig egykori tisztek és tiszthelyettesek az alkalmazottak. A kétoldalú bizalmatlanság visz feszültséget a regénybe, és ad magot a cselekménynek. Az a szál, hogy vajon szervezkednek-e a tisztek, készülnek-e valamely ellenforradalmi megmozdulásra, nem engedi elcsúszni az olvasó kíváncsiságát. Eppen ezért sietve olvassuk Busó János küzdelmes vergődését az egyáltalán nem testére szabott szerepben.

Busó helyzete, esete azért is sajátosan egyéni, mert tulajdonképpen kinevezése nincs. Csak odaküldték mint kommunistát, hogy tartsa a szemét a kétes múltú beosztottakon, ami különösen érthető éppen a határszélen. A ménegazda címet is csak magától, mások tanácsára veszi föl. Közben állandóan várja-sürgötti a kinevezését, megbízólevelét, ami a járási mezőgazdasági osztály vezetője, a bürokrata Schobert jóvoltából egyre késlekedik. Busó pedig egvedül vívja harcát, időnként képviselő és tsz-elnök bátyja, Mátyás tanácsára támaszkodva. Lényegében nekirugaszkodások, alkedvetlenedések váltott sora Busó regénye. Azzal kezd, hogy virágot, muskátlit és

rózsafát ültet a méntelep udvarára, magaásta ágyásba. Nagyrészt unaloműzésből, mert a beosztottak úgy tesznek, mintha átlátnának rajta, mintha csak üvegből volna.

Közben azonban a tisztai és tiszthelyettesi beosztottaknak is figyelembe kellett venniük Busó jelenlétét, nemcsak úgy, hogy óvatosságra intette őket jelenléte, hanem tudakozódásra, puhatolódzásra is. Először Gschwindt Ernő, a lódoktor nyit be hozzá, később Kábik Jenő, a megbízott telepvezető jelentkezik nála. De vannak, akik nyakasan tartják magukat, például Bazsi, aki a legkiválóbb szakemberek egyike és a legtekintélyesebb férfi a beosztottak között. Róla el lehet képzelni, hogy feje legyen egy ellenséges szervezkedésnek. Valami tehát elkezdődött, de valójában csak annyi a változás, hogy Busó János egy Erzsébet nevű bevándorolt asszonyban szeretőre talált, s Mátyás, a testvér útján fölmutatta jelenlétét az ávo is. Nagysokára jelzi két esemény, hogy az ellenségben van aktivitás. Az első még kis ügy: letépi a névjegyet Busó irodájának ajtajáról. A másik már nagyobb: Erzsébet hazatérőben agyba-főbe verik a ménegazdát. A telep tehát aktivizálódik, amihez az is hozzájárul, hogy a kihelyezett csődörökkel is mind többen térnek haza.

De növeli a feszültséget a határőrség, az ávo agresszív fellépése is. Lelövéldözik a telep kutyáit minden alapos ok nélkül. A hazarendelt lovak kísérőit indokolás nélkül leartóztatják. Sőt, a telphen is megjelenik egy ávoskülönítmény, mire a beosztottak egyike öngyilkosságot követ el. Az ávo nem tesz különbséget ellenség vagy szimpatizáns között, elhatározza, hogy likvidálja a kétes viselkedésű, szerinte kivétel nélkül megbízhatatlan társaságot. Busó a túlkapas ellen segítséget kíván nyújtani a lovak szorgalmas gondozóinak. Kosár almával kibattyog a telepre, de Murom, a vad tiszthelyettes bicskát vág a jószándékú Busó hátába, minthogy őt gyantították a „fölgöngyölítés” értelmi szerzőjének. A tisztek és tiszthelyettesek menekülni próbálnak, de a karhatalom körülveszi őket és lekaszabolnak minden árulót. Ez a mozgalmas epizód azonban csak a néhány oldalas epilógusban kapott helyet. Ezzel is hangsúlyozni óhajtjuk a csekély történések sivárságát.

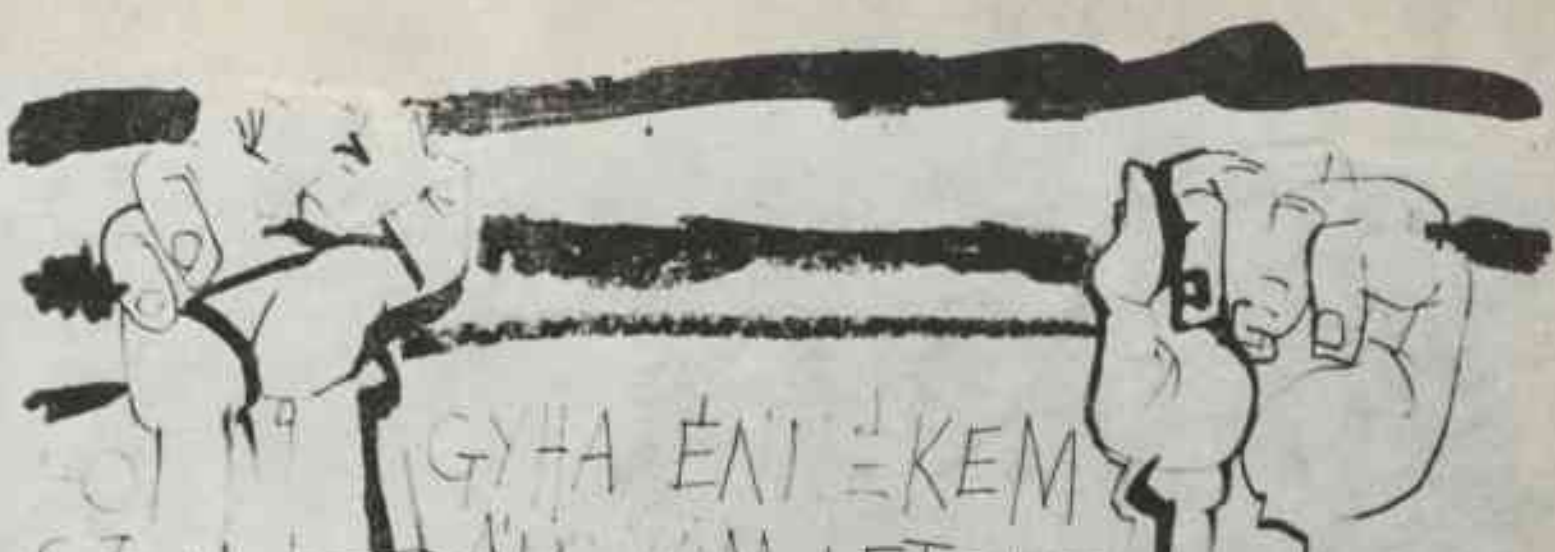
Mi mégis Gáll István regényének erénye, hogy a *Könyvvilág* olvasói is a múlt esztendő legjobb művei közé szavazták? Mindenekelőtt az, hogy az egyszerű, szürke, hétköznapi perceknek irodalmi rangot tudott adni. S talán még inkább az, hogy kitűnően ismeri a Busó Jánosok világát, életét, gondolkodásmódját, nyelvezetét. Egy fölrajzszegelt névjegy eltűnésében is föl tudja fedni a drámai magot, s olyan konfliktust tud teremteni, mintha Busó már akkor is ott hordaná a kést a hátában. Külön adottság, öröm és érdem, ha valaki a kétkezi munkások, parasztok, az egyszerű dolgozó emberek életét ismeri és ábrázolni tudja. A nagyok, a „bölények” (Szabó Pál, Veres Péter, Németh László, Darvas József, Erdei Ferenc stb.) távozása óta ugyanis sűrűsödött az olvasók körében az az aggodalom, hogy nem lesznek követők, akik élék azt a világot, amelyről ők. Egyszerűbben: hogy a proletárliturgiában háttérbe fogszorulni a proletárliturgia. Gáll István hivatkozott nemzedékével együtt esztendőik óta cáfolja az efféle aggodalmat.

Erénye még a könyvnek, amiről — érintvén a kérdést — némi utalást tettünk már: kísérlet, tömör szép nyelvezet, amelyben a tisztán csengő, odaillo tájzavaknak valósággal nyelvgazdagító szerepe van. A ménegazda nem tartozik a nagykoncepciójú regények sorába, egy falatkát metsz ki történelmünk-ből, de ahogyan ezt az operációt szemünk láttára elvégzi, feltétlenül figyelmet érdemel. (*Szépirodalmi*, 1976.)

L. Gy.

SO
SE

GYHA ÉNT EKEM
AR VAM LETT VO
MINT A GALAMP
PULTE W VOLN-
OGYHA AZ ISTE
GENTE - ISTE
VOLNA

UNA
ELRE

N EN-
INET
É
RÉGEN
ELFUT

